T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN KATILIM SÜREÇLERİNDE BAŞARI OLGUSU İNCELEMESİ: CEDİT MAHALLESİ RİSKLİ ALANI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

Tuğba ŞENTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR

Şubat, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN KATILIM SÜREÇLERİNDE BAŞARI OLGUSU İNCELEMESİ: CEDİT MAHALLESİ RİSKLİ ALANI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

Tuğba ŞENTÜRK tarafından hazırlanan tez çalışması 22.02.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Cemal Cenk HAMAMCIOĞLU, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Naime Hülya BERKMEN, Üye
İstanbul Üniversitesi _____

Danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Katılım Süreçlerinde Başarı Olgusu İncelemesi: Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Tuğba ŞENTÜRK

İmza

Yaşama ve yaşamıma ışık tutan herkese

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı hazırlarken desteğini ve rehberliğini aldığım sevgili hocam Erhan Kurtarır'a, varlığıyla ve fikirleriyle yolumu aydınlatan Arzu Özev'e, yüksek lisans eğitimi ve tez çalışması sürecinde motivasyon sağlayan tüm arkadaşlarıma, özellikle sevgili arkadaşım Hatice Aydın'a,

Saha çalışması esnasında her sorumu sabırla yanıtlayan kentsel dönüşüm ofisi yetkililerine, Cedit Mahallesi muhtarlarına, zamanını ve dikkatini ayıran, desteğini hissettiğim herkese çok teşekkürler.

Plan süreçlerinde vatandaş katılımının önemine çalışmada değindim ancak katılımın anlamını bir de Engin Geçtan'ın 'İnsan Olmak' kitabında yer alan ilham aldığım cümlesi ile ifade etmek istiyorum: "Seyretmek ölümü, katılmak ise yaşamı simgeler."

Tuğba ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ ix
TABLO LİSTESİ xi
ÖZET xii
ABSTRACT xiv
1 GİRİŞ 1
1.1 Literatür Özeti ... 1
1.2 Tezin Amacı ... 2
1.3 Hipotez ... 3
1.4 Veri Toplama ve Analiz Yöntemi ... 3
2 KATILIMCI PLANLAMA YAKLAŞIMININ GELİŞİMİ 8
2.1 Katılımcı Planlamanın Kuramsal Gelişimi ... 8
2.1.1 Katılım Kavramı ... 9
2.1.2 Katılım Düzeylerine İlişkin Yaklaşımlar ... 11
2.1.3 Arnstein'in Vatandaş Katılım Merdiveni ... 11
2.1.4 Pretty'nin Katılım Sınıflandırması ... 15
2.1.5 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin Katılım Anlayışı 16
2.1.6 Uluslararası Vatandaş Katılımı Örgütü (IAP2)'nin Katılım Anlayışı ... 17
2.1.7 Başarılı Katılımcı Bir Süreç İçin Yöntemler ... 19
2.2 Katılımcı Planlamanın Uluslararası Gündemde Gelişimi ... 22
2.2.1 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (United Nations Conference on the Human Environment, 1972) ... 23
2.2.2 Habitat I Konferansı, Vancouver, 1976 ... 24
2.2.3 Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu: Ortak Geleceğimiz (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 1987) ... 24
2.2.4 BM Rio Konferansı "Yeryüzü Zirvesi" (Rio De Janeiro Earth Summit, 1992)25
2.2.5 Yerel Gündem 21 (Local Agenda 21) ... 25
2.2.6 Habitat II İstanbul, 1996 ... 26
2.2.7 Kentsel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı (1992) ... 27
2.2.8 BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Amaçları (2015) ... 28
2.2.9 Yeni Kentsel Gündem, Habitat III (2016), Ekvador ... 29
3 TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM'E KATILIMCI BAKIŞ 31

3.1 Kentsel Dönüşüm Kavramı 31
3.1.1 Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar ve Aktörler 33
3.2 Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Katılım Mekanizması 34
4 CEDİT MAHALLESİ RİSKLİ ALANI KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ KATILIM MEKANİZMALARI İNCELEMESİ 37
4.1 Seçilen Örnek Alan Hakkında Genel Bilgiler 37
4.2 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Tarihsel Gelişim Süreci 42
4.2.1 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin "Bilgilendirme" Aşaması 46
4.3 Proje Sürecinde Yer Alan Aktörler 51
4.4 Proje Sürecinde Uygulanan Katılım Uygulamaları 59
4.4.1 Mahallede Dağıtılan Bilgilendirme Broşürleri 59
4.4.2 Mahallede Yapılan Kahve Toplantıları 60
4.4.3 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi ile Hak sahipleri Arasında Yapılan Uzlaşma Görüşmeleri 61
4.4.4 Mahalle Derneklerinin Kurulması 63
4.4.5 Projenin Duyurularının ve Tanıtımının Yapıldığı Çevrimiçi Bilgilendirme Platformu 63
4.4.6 Katılım Uygulamalarının IAP2 Halk Katılımı Spektrumu Üzerinden Karşılaştırmalı Değerlendirmesi 65
5 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 67
KAYNAKÇA 71
EK-A 75
A-1 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'da Yer Alan Vatandaş Katılımına İlişkin Maddeler 75
A-2 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'ne Göre Kentsel Dönüşüm Süreci'nin Yasal Aşamaları 76
EK-B 79
Projenin Duyurularının ve Tanıtımının Yapıldığı Çevrimiçi Bilgilendirme Platformu'nda Yer Alan Sıkça Sorulan Sorular 79
EK-C 81
Mülakat Soruları 81
C-1 2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı ve Cedit Mahallesi Muhtarı'na Sorulan Sorular 81
C-2 Hak Sahiplerine Sorulan Sorular 82
C-3 Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Ofisi Çalışanları ve Yüklenici Firma Çalışanlarına Sorulan Sorular 83

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **84**

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BM:	Birleşmiş Milletler
ECMM:	2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı
YCMM:	Cedit Mahallesi Muhtarı
CMPO:	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi
CMRA:	Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi
CMGDD:	Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği
CMTDD:	Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği
ÇŞİDB:	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
IAP2:	International Association for Public Participation
KBB:	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
OECD:	Organisation for Economic Co-Operation and Development
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TOKİ:	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
UN:	United Nations
UNDP:	United Nations Development Programme

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1 Kartopu örneklem yöntemiyle aktörlerle yapılan görüşme trafiği 6

Şekil 2. 1 Vatandaş katılımının sekiz merdiveni (Arnstein, 1969:217) 13

Şekil 2. 2 Halk Katılımının Metodolojik Süreci (Amado, M. P., Santos, C. V., Moura, E. B., & Silva, V. G., 2010)..... 21

Şekil 2. 3 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (UNDP Türkiye, t.y.)..... 29

Şekil 4. 1 Riskli alanın konumu ve çalışma alan sınırı (CMRA Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2021) 38

Şekil 4. 2 CMRA tarihsel süreç-1 (CMRA Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2021 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)..... 43

Şekil 4. 3 CMRA tarihsel süreç- 2 (İzmit Belediyesi, 2020 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)..... 43

Şekil 4. 4 CMRA tarihsel süreç- 3 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2020 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.) 44

Şekil 4. 5 CMRA tarihsel süreç- 4 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.) 44

Şekil 4. 6 CMRA tarihsel süreç- 5 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021) 45

Şekil 4. 7 CMRA tarihsel süreç- 6 (Mavi Kocaeli, 2022 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)..... 46

Şekil 4. 8 CMRA tarihsel süreç- 7 (Can, 2022 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)..... 46

Şekil 4. 9 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 1 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)..... 47

Şekil 4. 10 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 2 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)..... 48

Şekil 4. 11 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 3 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)..... 48

Şekil 4. 12 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 4 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)..... 49

Şekil 4. 13 Proje tamamlandıktan sonra ön görülen proje görseli (Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi'nden alınmıştır.) 51

Şekil 4. 14 Proje sürecinde yer alan aktör grupları (Saha araştırması ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.) 52

Şekil 4. 15 Plan ve projeyi yöneten aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.) 53

Şekil 4. 16 Projeden etkilenen aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.) 54

Şekil 4. 17 Proje sürecinde aracı olan aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.) 56

Şekil 4. 18 6306 Sayılı Kanun'un uygulama yönetmeliğine göre kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi beklenen aşamaları (Yazar tarafından 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği,2012'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)..... 57

Şekil 4. 19 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Aşamaları (Yazar tarafından 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği,2012 ve derinlemesine mülakat sonuçlarından yararlanılarak oluşturulmuştur.) 58

Şekil 4. 20 Uzlaşma görüşmelerinde karşılaşılan hak sahipliliği profili (Yazar tarafından derinlemesine mülakat verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.) 62

Şekil 4. 21 Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021) 63

Şekil 4. 22 Projenin duyurularının ve tanıtımının yapıldığı çevrimiçi bilgilendirme platformu (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.) 64

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1 Derinlemesine mülakat yapılan aktörler 4

Tablo 2. 1 Katılım tipolojisi: insanların program ve projelerin geliştirilmesine nasıl katıldıkları (Pretty, 1994:41) 16

Tablo 2. 2 IAP2 Halk Katılımı Spektrumu (International Association for Public Participation, t.y.)..... 18

Tablo 4. 1 IAP2 halk katılımı spektrumu ile CMRA projesinin katılım modelinin karşılaştırmalı değerlendirmesi (Yazar tarafından derinlemesine mülakat verileri ve IAP2 halk katılımı spektrumundan yararlanılarak oluşturulmuştur.) 65

Tablo 5. 1 Katılım düzeyleri sınıflandırması ve Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Süreci katılım uygulamalarının sınıflandırma içindeki yeri 69

ÖZET

Kentsel Dönüşüm Projelerinin Katılım Süreçlerinde Başarı Olgusu İncelemesi: Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği

Tuğba ŞENTÜRK

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Erhan KURTARIR

Kentlerde atıl kalan alanların iyileştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kent mekânının iyileştirilmesi kapsamında kentsel dönüşüm uygulamaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak çok boyutlu bir yapıya sahip olan kent planlama süreçlerinin ağırlıklı olarak fiziksel ve ekonomik boyut üzerinden ele alınması ve sosyal boyuta yönelik hedeflerin göz ardı edilmesi, geleneksel planlama anlayışına ilişkin eleştirileri beraberinde getirmiştir. Özellikle 1960'lar ve sonrası dönemde planlama literatüründe toplumun tüm kesimlerinin plan süreçlerine dâhil edilmesi, iş birliği ve anlayışa dayalı süreçlerin yaşanması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. 1970'lerle birlikte katılımcı planlama, uygulama sürecine yönelik olarak çeşitli uluslararası konferansların gündeminde yer almaya başlamıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, vatandaşlarla uygulamayı yürütenler arasında yakın ilişkilerin kurulduğu süreçleri barındıran bir yapıya sahiptir. Planlama uygulamalarında dahi henüz tam oturmayan katılımcı süreçlere, kentsel dönüşüm uygulamalarında daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de kentsel dönüşüm süreçlerinde kısmen katılımcı, mevzuat eksenli ve uygulayıcı aktörlerin egemen olduğu uygulamalar görülmektedir. Ülkemizde proje süreçlerinde uzlaşma oranlarının yüksek olması kentsel dönüşüm projelerinin başarılı ya da başarısız olduğu kanısını beraberinde getirmektedir. Uzlaşma süreçleri önemli bir katılım aşaması olmakla birlikte

başarılı bir katılımcı sürecin gerçekleştiğini ifade etmez. Tez çalışmasında kentsel dönüşüm projelerinde katılım süreçlerinde başarı olgusunun incelenmesi bağlamında Kocaeli İli İzmit İlçesi Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi örneği seçilmiştir. Seçilen örnek alan, Türkiye'de rekor seviye olarak adlandırılan %99 oranda uzlaşma oranına sahiptir.

6306 sayılı kanun kapsamında 12.ha'lık alanda kentsel dönüşüm uygulamasının yapıldığı örnek alanda saha araştırması yapılmış ve plan ve proje sürecinde yer alan aktörler tespit edilmiştir. Araştırma verileri, saha araştırması ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile aktörlerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Örnek alana ilişkin kentsel dönüşüm sürecinin aşamaları, plan ve proje sürecinde yer alan aktörler, aktörler arası ilişki ve bu ilişkinin katılım performansına etkisi incelenmektedir. Kentsel dönüşüm sürecindeki katılım uygulamalarının literatürdeki katılım düzeylerinden hangisiyle örtüştüğü ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, katılımcı planlama, katılım düzeyleri, kentsel dönüşüm, Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi

ABSTRACT

A Case Study of Success in the Participation Process of Urban Transformation Projects: The Example of Cedit Neighborhood Risky Area Urban Transformation Project

Tuğba ŞENTÜRK

Department of City and Regional Planning

Master of Science Thesis

Supervisor: Dr. Associate Erhan KURTARIR

Urban transformation applications are widely used within the scope of improving the idle areas in the cities, increasing the quality of life and improving the urban space. However, the fact that the urban planning processes, which have a multidimensional structure, are mainly handled through the physical and economic dimensions and the targets for the social dimension are ignored, brought criticisms about the traditional planning approach. In the planning literature, especially in the 1960s and after, it has been discussed that all segments of the society should be included in the planning processes and that processes based on cooperation and understanding should be experienced. With the 1970s, participatory planning began to take place on the agenda of various international conferences for the implementation process. Urban transformation practices have a structure that includes the processes in which close relations are established between citizens and those who carry out the implementation. Even in planning applications, participatory processes, which are not fully settled yet, are more needed in urban transformation applications.

Urban transformation processes in Turkey, there are practices that are partially participatory, legislation-oriented and dominated by implementing actors. The high rate

of consensus in the project processes in our country brings with it the opinion that the urban transformation projects are successful or unsuccessful. While reconciliation processes are an important stage of participation, a successful participatory process does not mean that the process has taken place. In this thesis study, in the context of examining the phenomenon of success in the participation processes in urban transformation projects, the example of Kocaeli Province Izmit District Cedit Neighborhood Risky Area Urban Transformation Project was selected. The selected sample area has a 99% consensus rate, which is a record level in Turkey.

Within the scope of the law numbered 6306, field research was carried out in the sample area where the urban transformation application was made in the 12.ha area and the actors involved in the plan and project process were determined. Research data is based on interviews with actors through field research and semi-structured interview technique. The stages of the urban transformation process of the sample area, the actors involved in the plan and project process, the relationship between the actors and the effect of this relationship on the participation performance are examined. It is revealed that participation practices in the urban transformation process coincide with which of the participation levels in the literature.

Keywords: Participation, participatory planning, levels of participation, urban transformation, Cedit Neighborhood Urban Transformation Project

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarının genel olarak *fiziksel mekânın dönüşümüne* ağırlık verilen süreçler olarak ele alındığı görülmektedir. Kent planlama süreçlerine yönelik yapılan müdahaleler, daha çok anlık çözümlere, piyasa koşullarına ve yönetimlerin birbirleriyle etkileşimlerine bağlı olarak yapılmaktadır. Bütünsel bir yaklaşımla ele alınması gereken kentsel dönüşüm süreçlerinde toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlar göz ardı edilmektedir (Ataöv ve Osmay,2007; Şişman ve Kibaroğlu,2009).

Ataöv ve Osmay (2007), kentsel dönüşüm sürecinin çok boyutlu, katılımcı ve şeffaf ilkelerle yönetilmesi gereken bir süreç olduğunu, kentsel dönüşüm uygulamalarının *"her duruma uygun"* olan çözümler yerine, *"duruma uygun"* çözümlerle katılımcı bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Sürdürülebilir ve başarılı kent planlama süreçlerinin gerçekleşmesi için kentsel dönüşüm süreçleri, bütüncül, katılımcı ve şeffaf bir yaklaşımla uygulanan, yere özgü çözümlerin geliştirildiği süreçler olmalıdır.

Arnstein'in geliştirdiği sekiz basamaklı vatandaş katılımı merdiveni, katılım tipolojilerinin oluşturulması bağlamında öncü nitelikte olmuştur. Her basamak vatandaşın karar oluşturma sürecindeki gücünü temsil eder ve merdivenin en üst basamağına doğru çıkıldıkça vatandaşın güç seviyesi artar. Arnstein, oluşturduğu tipolojide katılım düzeylerini üç grupta inceler. Bunlar: katılımsızlık (katılımın olmadığı), göstermelik katılım ve aktif katılımdır (Arnstein,1969).

İnsani gelişmeye katkı sunma ve insanların yeteneklerinin geliştirilmesi bağlamında katılım oldukça önemlidir. Aktif katılım, insanların potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve aynı zamanda topluma bu potansiyelin en iyi şekilde sunmaları kapsamında önemli bir araçtır. Katılımın arttırılması adil toplumların yaratılmasına, sosyal, ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkı sunar ve kişilerin daha fazla fırsata erişimini sağlar. (UNDP, 1993).

Kent mekânının gelişmesi ve değişmesi bağlamında uygulamaya konulan plan ve proje süreçlerinde vatandaşların süreçlere katılımının sağlanması, vatandaşların katılım hakkını nasıl kullandığına dair girdiler sunar. Türkiye'de 1990'larda yerelleşme ve katılıma

yönelik politikaların gelişimi söz konusu olsa da 2000li yıllarda bu politikalardan uzaklaşılmış ve inşaat sektörünün ön plana çıktığı değişim ve dönüşüm süreçleri görülmeye başlanmıştır (Kurtarır vd., 2013).

Kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sağlıklı, güvenli ve yaşanılabilir yaşam mekânlarının oluşturulması kapsamında planlama doğrudan kullanılan bir araçtır. Bu bağlamda kurumlar tarafından planlar hazırlanırken vatandaşların sürece katılımı ve insan haklarının göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir. Türkiye'deki birçok kenti kapsayan Yerel Gündem-21 programı katılım ve ortaklık ilkelerini benimseyen bir anlayışa sahiptir. Ancak ülkemizde son yıllarda yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları incelendiğinde mevcut sosyo-ekonomik yapının yeterince iyi analiz edilmemesi sebebiyle projelerin fiziksel ve ekonomik gelişmeyle ön plana çıktığı ve sosyo-kültürel yapının geri plana kaldığı görülmektedir (Habitat III Ulusal Raporu,2014).

1.2 Tezin Amacı

Tez çalışmasında literatürde katılımcı planlama anlayışının ve katılım konusunun kuramsal çerçevesi aktarılarak mekânsal değişim dönüşüm süreçlerine halkın katılımı örnek olay üzerinden incelenmektedir. Bu kapsamda Kocaeli İli İzmit İlçesi Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi (CMRA)[1] örneğinin seçilmesinin sebebi %99 uzlaşma sağlanan ve bu bağlamda başarılı bulunan bir örnek olmasıdır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında katılım stratejisi ve başarısı konusunda yerel uygulama ve kuramsal çerçeve karşılaştırmasını yapabilmek amacıyla, medyada "Türkiye'de kentsel dönüşüm süreçlerinde uzlaşma oranında rekor seviye" olarak adlandırılan %99 uzlaşma oranının yakalandığı iddia edilen ve bu nedenle de başarılı bir proje olarak sunulan CMRA örneği incelenmiştir. Projede;

- Kentsel dönüşüm projesinin hangi aşamalardan geçtiği,
- Başarı olarak ele alınan kriterlerin neler olduğu,
- Süreçte yer alan aktörler arasındaki ilişkinin katılım performansına etkisi,
- Projede gerçekleşen katılım uygulamalarının literatürde yer alan katılım düzeylerinden hangisiyle örtüştüğü bu tez kapsamında incelenmektedir.

[1] Çalışmanın devamında Kocaeli İli İzmit İlçesi Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği, CMRA olarak kullanılacaktır.

Tez çalışması ile kentsel planlama ve kentsel dönüşüm süreçlerinde katılım uygulamalarında aktörlerin rolünün değerlendirilmesi ve katılım yöntemlerinin geliştirilmesi kapsamında literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır.

1.3 Hipotez

Kentsel mekânın değişim ve dönüşüm süreçlerinde vatandaşların plan hazırlığı aşamasından uygulama aşamasına kadar geçen sürede katılım sağlanması başarılı katılımcı bir süreç için önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi: "Kentsel dönüşüm projelerinde uzlaşma oranlarının yüksek olması tek başına bir başarı göstergesi olarak kullanılamaz ve sürecin katılımcı bir yöntemle gerçekleştiğini ifade etmez" olarak belirlenmiştir. Bu hipotez kapsamında aşağıdaki araştırma soruları araştırılmış ve tezin ilgili bölümlerinde soruların cevapları paylaşılmıştır. Bu sorular dışında genel olarak yürütülen kentsel dönüşüm sürecinin yerel başarı göstergelerinin neler olabileceği keşfedilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sorusu 1: Cedit Mahallesi sakinlerinin ve kurumlarının yerel katılım deneyimleri ışığında potansiyeli ve katılım algısı ne düzeydedir?

Araştırma sorusu 2: CMRA sürecinde belirlenen katılım araçları ve yöntemleri nelerdir? Bu süreçte evrensel kriterler üzerinden katılım düzeyi nedir?

Araştırma sorusu 3: Kentsel dönüşümde katılım açısından başarı göstergeleri nelerdir?

1.4 Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Tez çalışmasında ikincil kaynak taraması, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, saha araştırması yapılmıştır. Derinlemesine mülakatlar kartopu örneklem yöntemiyle isimlerin yönlendirmesiyle yapılmış ve mülakat yapılırken yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümü katılım kavramının, katılımcı planlama yaklaşımının gelişiminin ve kentsel dönüşümde katılım anlayışının araştırılması amacıyla yapılan ikincil kaynak taraması sonucu ulaşılan verilere dayanmaktadır. Tez çalışmasının dördüncü bölümünde ise seçilen örnek alan ve sürece ilişkin 1/1000 ölçekli uygulama imar planı plan açıklama raporları, demografik yapıya ilişkin TÜİK verisi, saha araştırması ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle aktörlerle yapılan mülakat verilerinden yararlanılmıştır. Tez çalışmasında mülakat verilerinin analizinde "Betimsel Analiz" yöntemi kullanılmıştır ve çalışmayı desteklemesi adına aktör söylemlerinden direkt alıntılara yer verilmiştir. Mülakat soruları Ek-C1, Ek-C2, Ek-C3'de yer almaktadır.

Örnek alan olarak seçilen "Kocaeli İli İzmit İlçesi Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi" süreci, 2015'te İzmit Belediyesi sorumluluğunda başlayan, 2020'de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na (ÇŞİDB) devredilen, bu tarihten itibaren Kocaeli Büyükşehir Belediyesi(KBB) ve Bakanlık'ın sorumluluğunda yürütülen günümüze kadar süren bir süreci kapsamaktadır. Tez çalışmasında 2020 ve sonrası dönemde gerçekleşen kentsel dönüşüm süreç yönetimi, başarı olgusu ve katılım mekanizmalarının analizine odaklanılmıştır. Bu süreci tarif edebilmek amacıyla aktör gruplarına geçmiş dönemden başlayarak bugünkü süreci tarif etmesi yönünde sorular sorulmuştur.

Örnek alana ilişkin mekânsal analizlerin ve planın incelenmesi amacıyla Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Cedit Mahallesi Riskli Alan 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu (2016) ve Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Cedit Mahallesi, Riskli Alanına İlişkin 1/1000 Ölçekli Revizyon Uygulama İmar Planı (2021) Plan Açıklama Raporu incelenmiştir. Tez çalışmasının özgün yanı saha araştırması ve aktörlerle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle yapılan derinlemesine mülakat verilerine dayanmaktadır.

Proje sürecinde plan ve projeyi yönetenler, projeden etkilenenler ve projede aracı konumunda olanlar şeklinde üç aktör grubu yer almaktadır. Bu bağlamda planlama saha çalışması kapsamında her aktör grubundan en az bir temsilci ile görüşülerek tüm aktör gruplarının incelenen kentsel dönüşüm sürecindeki deneyim, beklenti ve gözlemlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Plan ve projeyi yönetenler, projede aracı olanlar ve projeden etkilenenler gruplarında yer alan önemli aktörlerle görüşülmüştür. Proje sürecinde yer alan aktörlerin yalnızca tek bir grupta yer almadığı, aynı aktörün farklı gruplara dâhil olduğu tespit edilmiştir. Derinlemesine mülakat yapılan aktörler Tablo 1.1'de gösterilmektedir.

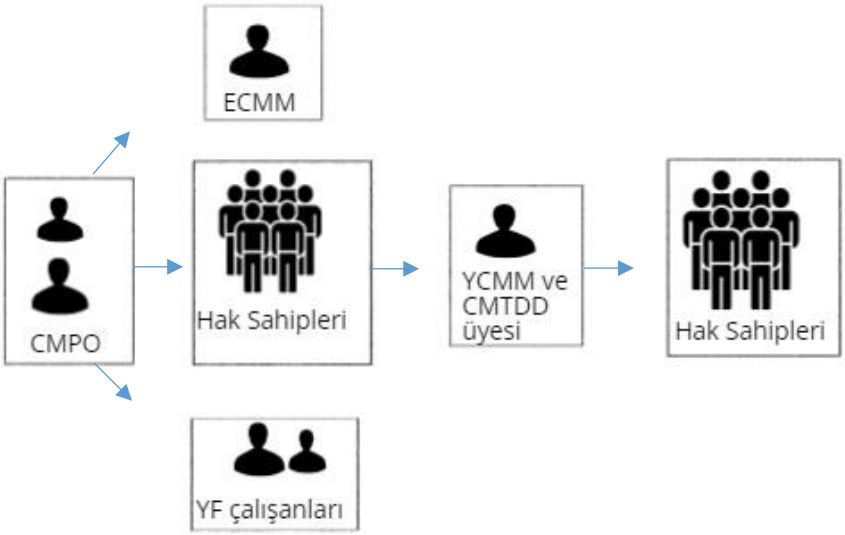
Tablo 1. 1 Derinlemesine mülakat yapılan aktörler

Aktör Grupları	**Plan ve Projeyi Yürütenler**	**Projeden Etkilenenler**	**Projede Aracı Olanlar**
Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile derinlemesine mülakat yapılan aktörler (03.2022 - 01.2023)	• Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi (3)	• Hak sahipleri (11)	• 2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı ve hak sahibi (1)

Tablo 1. 1 Derinlemesine mülakat yapılan aktörler (devamı)

Aktör Grupları	**Plan ve Projeyi Yürütenler**	**Projeden Etkilenenler**	**Projede Aracı Olanlar**
Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile derinlemesine mülakat yapılan aktörler (03.2022 - 01.2023)	• Yüklenici Firma (2) • İzmit Belediyesi (1)		• Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği üyesi ve Cedit Mahallesi Muhtarı (1) • Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği Üyesi ve hak sahibi (1)

2022 Mart ayında başlayan ve 2023 Ocak ayı arasında gerçekleşen mülakatlarda 18 kişi ile telefonla veya yüz yüze, tekrar eden görüşmeler yapılmıştır. Saha araştırması esnasında 22 kişiye ulaşılmış olup 18 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Saha araştırmasında kartopu örneklem yöntemiyle isimlerin yönlendirmesiyle projenin yürütülme biçiminden duyulan memnuniyet düzeyi farklı olan hak sahiplerine ulaşılmıştır (Şekil1.1). Projeyi yönetenler arasında yer alan Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi'nden (CMPO) 3 kişiyle, yüklenici firma yetkililerinden 2 kişiyle görüşülmüştür. Kentsel dönüşüm proje ofisine gidilmeden önce randevu alınmıştır. Elde edilen verilerin tutarlığının ölçülmesi ve kıyaslama yapılması adına paydaşlarla yapılan görüşmeler tekrarlanmıştır. 2015-2020 yılları arasında İzmit Belediyesi yürütücülüğünde olan projenin 2020 yılında ÇŞİDB'ye devredilmeden önceki süreci hakkında İzmit Belediyesi'nden bilgi alınmıştır.

Şekil 1. 1 Kartopu örneklem yöntemiyle aktörlerle yapılan görüşme trafiği

Projede aracı konumunda olan aynı zamanda hak sahibi olan 2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı (ECMM) ve Cedit Mahallesi Muhtarı (YCMM) ile tekrarlanan yüz-yüze görüşmeler yapılmıştır. Proje sürecinde aracı konumunda olan ve mahallede kurulan iki adet dayanışma derneği vardır. Bu dernekler, Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği (CMGDD) ve Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği (CMTDD)'dir. YCMM hem mahalle muhtarı hem de CMTDD yönetim kurulu üyesidir. CMGDD yönetim kurulunda olan ve aynı zamanda hak sahibi olan 1 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmeler kişilerin rızaları doğrultusunda ses kaydı ya da not alınarak kaydedilmiştir. Saha araştırması esnasında proje sürecine ilişkin özgün ve sınırlı olmayan verilerin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Paydaşların sürece ilişkin ifade ettiği bilgiler çalışmanın amacı doğrultusunda derlenmiş ve veri olarak kullanılmıştır.

Saha araştırmasında projenin varlığının genel olarak hak sahipleri tarafından talep edildiği ve desteklendiği görülmüştür. Saha araştırması esnasında süreçten memnun olmayan gruplarla karşılaşılmamıştır. Fakat hak sahiplerinin projenin yürütülme biçiminden duyduğu memnuniyet düzeyi farklılaşmaktadır. Bu bağlamda üç grup tespit edilmiştir. Bu gruplar: Projenin yürütülme biçiminden memnuniyet oranı yüksek olanlar, projenin yürütülme biçiminden memnun olanlar ve projenin yürütülme biçiminden kısmen memnun olanlardır. Gruplar arasından en az 3 kişi ile olmak üzere toplamda 11 hak sahibi ile görüşme yapılmıştır. Derinlemesine mülakatlar, mahallede 20-50 senedir

yaşayan ve mahallenin geçmişine hâkim olan kişilerle yapılmıştır. Kişilerin cevapları isimleri verilmeden bir diğerine iletilerek cevapların tutarlılığı değerlendirilmiştir. Görüşmelerde elde edilen verilerin bir süre sonra tekrar ettiği gözlemlendiği için görüşme sayısı kısıtlı tutulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılığı

Seçilen örnek alan olan Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi (CMRA) sürecinde yer alan aktör grupları arasında bulunan ve ulaşılan bazı paydaşlar mülakat yapmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Saha araştırmasının Covid-19 salgını döneminde gerçekleşmesi, bazı aktörlerin güvenlik endişesi sebebiyle mülakat yapmayı reddetmeleri ve hak sahiplerinin farklı bölgelerde kiralık ev tutması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Tez çalışmasında tüm aktör gruplarıyla derinlemesine mülakat yapılması ve aktörler arası ilişkinin kurulması hedeflenmiştir. Ancak araştırmanın sınırlılığı sebebiyle görüşme yapılması hedeflenen bazı paydaşlarla mülakat yapılamamıştır. Bu bağlamda çalışmadaki eksiğin giderilmesi adına mahalle muhtarı ve proje ofisi yetkilileriyle tekrar eden görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda mülakat yapılan hak sahipleri mahallede 20-50 senedir yaşayan kişilerden oluşmaktadır.

2
KATILIMCI PLANLAMA YAKLAŞIMININ GELİŞİMİ

2.1 Katılımcı Planlamanın Kuramsal Gelişimi

Kent planlama kuramları bağlamında en uzun süre tartışılan ve gündemde kalan, 20.yüzyılın başlarına kadar uzanan ve yaygın olarak kullanılan planlama yaklaşımı "*kapsamlı akılcı planlama"* olmuştur (Ersoy'dan Aktaran Özdemir, Sarı ve Uzun, 2017).

Camhis'e göre (1978), akılcı planlama yaklaşımı şunları içermelidir: genel kabul gören değerler dizinine uygun olan amaç ve hedefler, hedeflere ulaşılması kapsamında tüm alternatiflerin incelenmesi, incelenen alternatiflerin benimsenmesinin ardından ortaya çıkabilecek sonuçların öngörülmesi, amaç ve hedeflerle sonuçların karşılaştırılması ve bu amaçlarla yüksek düzeyde örtüşen alternatifin seçilmesi.

Planlama gündeminde uzun yıllar kullanılan kapsamlı akılcı planlama yaklaşımı, 1960lardan itibaren kapsayıcı, eşitlikçi ve sosyal hedeflerin uygulanamaması bağlamında planlama kuramcıları tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilere yönelik olarak geliştirilen ilk yaklaşım olan "Savunmacı Planlama" yaklaşımını geliştiren Davidoff (1965), plancıların yalnızca belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışan teknik elemanlar değil, toplumun tüm kesimlerinin çıkarlarınım savunucuları rolüyle siyasi süreçlere dâhil olan meslek insanları olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda plancıların toplumun güçsüz kesimlerinin de dâhil olduğu çıkar gruplarını temsilen süreçlerde yer almasının ve vatandaşların politika oluşturma sürecinde aktif karar verebileceği bir anlayışın geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Davidoff (1965), şehir planlamanın yalnızca fiziki planlama üzerinden mekanik bir biçimde ele alınmasını eleştirerek, planlama süreçlerinin toplumun tüm kesimlerinin göz önünde bulundurularak kente ilişkin fiziksel, toplumsal ve ekonomik boyutların bir arada ele alındığı süreçler olması gerektiğini savunmuştur.

Geniş kapsamlı rasyonel planlama anlayışının eleştirildiği yıllarda "*strateji planı"* olarak da tarif edilen *"yapısal planlama"* ön plana çıkmıştır. (Ersoy'dan Aktaran Özdemir, Sarı ve Uzun, 2017). Stratejik planlama hızla değişen ve geleceğe yönelik belirsizliklerin arttığı bir dönemde, yaklaşık 20 sene önce, özel sektörün geleceğini daha etkili biçimde yönetmesi ihtiyacına dayalı olarak ortaya çıkmıştır (Kaufman ve Jacobs, 1987).

Kaufman ve Jacobs'a göre (1987), kurumsal stratejik planlama, daha geniş ve çeşitli bir katılım sürecini teşvik eden, toplumun güçlü ve zayıf yönlerini, olası fırsatları ve tehlikeleri belirleyen ve bu bağlamda değerlendirme yapan eyleme ve uygulamaya yönelik bir planlama anlayışını ifade etmektedir. Bu bağlamda stratejik planlama ile vatandaş katılımı vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir.

Vatandaş katılımı, demokratik süreçleri en iyi hale getirmenin araçlarından biridir. Vatandaşlar, kaderlerini etkileyen böylesi önemli karar süreçlerinde yer almalıdır. Vatandaş katılımı stratejilerinin kendine özgü dinamikleri ve sınırlamaları vardır. Ortaya konulan stratejiler her kurumun yapısına ve amacına uygun değildir. Bu bağlamda planlama kurumları ve ajansları vatandaş katılımının amacı, uygulama aşaması ve vatandaşın süreçlerdeki rolüne ilişkin daha net bir tutum içinde olmalıdır (Burke,1968).

1980'lerde planlama kuramcılarının çalışmalarıyla ortaya çıkan iletişimsel planlama yaklaşımına göre planlama; yalnızca programlar ve eylemlerle yürütülen bir süreci değil, aynı zamanda tartışmaların, müzakerelerin ve iş birliğinin yer aldığı bir süreci kapsar. Planlama süreçleri tartışma ve müzakere süreçleriyle zenginleşmeli, etkileşimli ve yoruma açık olmalıdır. Müzakere süreçleri farklı katılımcıların çıkarlarını ve görüşlerini ifade ederek karşılıklı olarak birbirlerini anlama, yeniden inşa etme ve birlikte öğrenme süreçlerini içerir. İletişimsel planlama, farklı toplum ve kültürlerden insanların birbirini tanıması, şikâyetlerini paylaşması ve yeni anlayışların geliştirilmesi bağlamında mevcut güç ilişkilerini dönüştürme potansiyeli taşır (Healey,1992).

2.1.1 Katılım Kavramı

Stiefel ve Wolfe (1994), katılımı, "belirli sosyal durumlarda kaynaklar ve düzenleyici kurumlar üzerindeki kontrolü artırmaya yönelik örgütlü çabalar, bu kontrol dışında tutulan gruplar ve hareketler" olarak tanımlamıştır. Katılım, kalite ve sürdürülebilirliği güçlendirmenin bir yolu olarak kalkınma projelerinde yer almaktadır. Dünya Bankası Katılım Grubu (1995), katılımı, "paydaşların kalkınma girişimleri ve onları etkileyen kararlar ve kaynaklar üzerindeki kontrolü etkileme ve paylaşma süreci" olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla katılım, ihtiyaç değerlendirmesi, uygulama, izleme, yeniden değerlendirme gibi bir proje sürecinin tüm aşamalarında yer alan bir karar alma mekanizması olarak görülebilir (Valderrama C. ve Gaventa J., 1999).

UNDP (1993), insani gelişme raporunda (human development report) katılımı şu şekilde tanımlamıştır: *"Katılım, insanların hayatlarını etkileyen, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik süreçlere yakından dâhil olmaları anlamına gelir."*

Çukurçayır (2000) katılımı, yaşama sahip çıkmanın bir yolu olarak ifade ederek, yaşamı başkalarının iradesine bırakmadan ona sahip çıkmak ve onu biçimlendirmek şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda bireyin kendi değerlerini ön plana alması, çevresini biçimlendirmesi ve değerlendirmesi bağlamında katılım gücüne sahip olması oldukça önemlidir. Böylece birey hem kendi özgün isteklerini göz önünde bulunduracak, hem de çevresinin şekillenmesine katkıda bulunacaktır. Bu anlamda yaşama katkıda bulunmak isteyenler, yaşam hakkına sahip çıkarak özgürleşmek isteyen bireylerdir.

Katılımın daha geniş tanımı ise "bireylerin kendileri ile ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da belirli bir çevrenin planlanmasında, bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileriyle iş birliğine gidilebilmesi" şeklinde yapılmıştır (Fişek'ten Aktaran Özdemir, 2011). Kurtarır vd. (2013), plan süreçlerinde karar alma aşamasının nasıl gerçekleştiğinin kentlilerin katılım haklarından nasıl yararlandığına dair ipuçları gösterdiğini ifade etmiştir.

Katılım, plan süreçlerine yabancılık hissini azaltır ve yerlilerle yönetim arasında süreç sorumluluğunu paylaşılmasını sağlar. Yerlilerin aktif rol aldığı bir katılım sürecinde kullanıcı memnuniyeti artacak, büyük ölçüde maddi tasarruf sağlanacak ve sürdürülebilir çevrenin inşasına katkıda bulunulacaktır. Katılımın başlıca amaçları şunlardır (Sanoff,2000:9-10):

- Halkın tasarım ve karar alma süreçlerinde yer almasıyla kurumlarla insanlar arasında güven ortamının oluşturulması,
- Tasarım ve plan süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için insanlara söz hakkı tanımak,
- Ortak amaçlara sahip insanların bir araya gelmesiyle topluluk duygusunun geliştirilmesi.

Plan Süreçlerinde Katılımın Faydaları

Sürdürülebilir kalkınma kapsamında ulaşılmak istenen hedeflerin belirlenmesi ve test edilmesi bağlamında planlama süreçlerinde karar verme, bilgilendirme ve danışma gibi halk katılımı aşamalarının yer alması oldukça önemlidir. Halk katılımının plan

süreçlerine entegre edilmesi, sorunların çözümü kapsamında alınan önlemlerde plancılara ve yöneticilere bilgi verilerek plan kararlarının daha sağlıklı bir şekilde alınmasına katkı sağlar. Katılım, halka aidiyet ve güven duygusu kazandırır. Plancılara ve yönetim mekanizmalarına girdi sunarak halkla iş birliği içerisinde yürütülen sürdürülebilir planların inşası için aracılık eder (IUCN vd.,1980).

Kent durağan bir olgu olmadığı gibi, kentte yaşayanların talepleri de sürekli değişim halindedir. Kamusal katılımın uygulanma biçimi her ülkenin ya da bölgenin mevcut durumuyla ilişkilidir, dolayısıyla o bölgeye özgü dinamikler dikkate alınmadan değerlendirilemez. İyi yönetişimin bir unsuru olan kamusal katılım, politika ve kararlardan etkilenecek olan vatandaşların bu kararlar üzerinde katkılarının alınmasını destekleyen bir süreçtir. Bu bağlamda vatandaşların uzmanlıklarından, görüş ve önerilerinden yararlanılarak daha sürdürülebilir ve somut sonuçların ortaya konulması sağlanmaktadır. Kamusal katılım ile yasalarda meydanda gelen değişiklikler vatandaş tarafından daha kolay benimsenmektedir. Kamusal katılım yöntemleri devlet ve vatandaş arasındaki mesafenin azaltılması adına Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Ruige vd., 2014).

2.1.2 Katılım Düzeylerine İlişkin Yaklaşımlar

Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde geliştirilen planlarda katılımın kapsamı, toplumların ve hükümetlerin çıkarlarıyla yakından ilişkilidir. Ancak katılım sürecinin ideal olarak gerçekleştirilmesi, plan taslakları ve politikalar oluşturulmadan önce sürecin en başından sonuna kadar tüm aşamalarda halk katılımının yer almasına bağlıdır (IUCN vd.,1980).

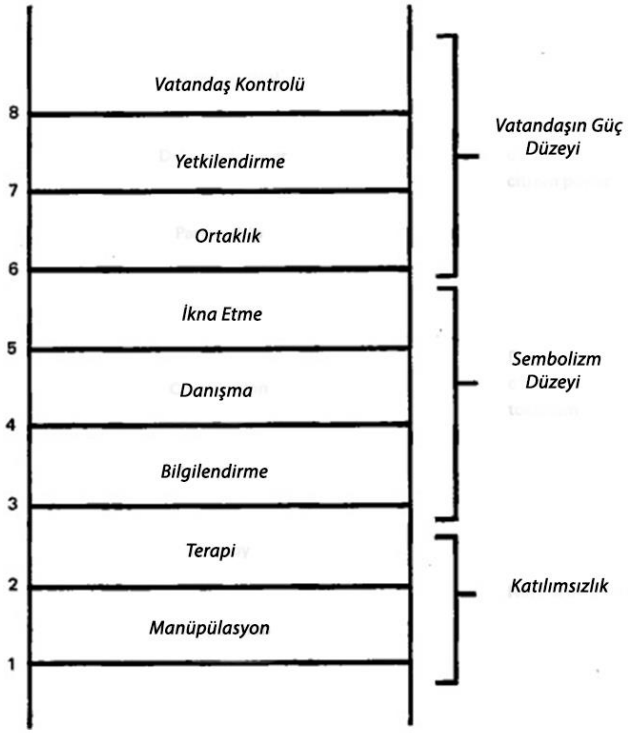
Katılım tipolojilerinin incelenmesi bağlamında 1969'da Arnstein'in hazırladığı vatandaş katılım merdiveni çalışması öncü olmuştur. Literatürde katılımın sınıflandırılması konusu genel olarak üç ana düzeyde incelenmiştir. Bunlar: Bilgilendirme, Danışma ve Aktif Katılım'dır. Tez çalışmasında bu üç düzeyin yanı sıra farklı tipolojileri barındıran ve dünya çapında kullanılan katılım sınıflandırılmalarına yer verilmiştir.

2.1.3 Arnstein'in Vatandaş Katılım Merdiveni

Sherry Arnstein, "Vatandaş Katılımının Merdiveni" (A Ladder of Citizen Participation) isimli çalışmayı Amerikan Plancılar Enstitüsü Dergisi'nde, 1969 yılında yayınlamıştır. Arnstein, bu çalışmada kendi deneyimlerinden yola çıkarak vatandaşların kentsel dönüşüm, yenileme, yoksulluk gibi sosyal programlardaki katılım tipolojisini tartışmaya

çalışmıştır. Bu bağlamda oluşturduğu merdivende (Şekil 2.1) her basamak bir katılım tipolojisini ve karar verme süreçlerindeki "vatandaş kontrolü" miktarını temsil etmektedir (Gershman'dan Aktaran Theyyan, 2015).

Arnstein, "nihai ürünü belirlemede vatandaşların gücünün kapsamına" denk gelecek şekilde sekiz basamaktan oluşan bir katılım merdiveni oluşturmuştur. Arnstein, bu katılım merdivenini üç ana seviyeye ayırarak, "katılımsızlık", "tokenizm" ve "vatandaş gücü" olarak ifade etmiştir. Bu bağlamda merdivenin ilk basamakları manipülasyon ve terapidir. Bu basamaklar paydaşların programlara katılmasını değil, otoritelerin katılımcıları eğitmelerini sağladığı için "katılımsızlık" olarak nitelendirilmiştir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci basamak sırasıyla bilgilendirme, danışma ve ikna etmedir. Güç sahipleri tarafından programlar sunulduğunda vatandaşlar bunlardan haberdar olabilir. Fakat bu durumda katılımcılar görüşlerini ifade edecek ya da herhangi bir değişiklik yaratacak güce sahip değillerdir. Dolayısıyla üçüncü, dördüncü ve beşinci basamak da vatandaş katılımının sınırlı olduğu, güç sahiplerinin ön planda olduğu sembolik bir katılım düzeyini ifade etmektedir. Merdivenin en üst basamakları olan altıncı, yedinci ve sekizinci basamak sırasıyla ortaklık, yetkilendirme ve vatandaş kontrolüdür. Altıncı basamakta vatandaşlarla otoriteler arasında bir "ortaklık" süreci görülmektedir. Yedinci ve sekizinci basamaklar vatandaşın "tam yönetim gücü" ya da "karar alma gücünün çoğunluğunu" elde ettiği basamaklardır (Arnstein, 1969:217).

Şekil 2. 1 Vatandaş katılımının sekiz merdiveni (Arnstein, 1969:217)

1.Manipülasyon

Katılımın birinci basamağı, "halkla ilişkiler" vurgusu üzerinden vatandaşın ikna edilmesi amacıyla manipülatif bir tutumun sergilendiği merdivenin en alt basamağıdır. Bu katılımsızlık tipi, yoksulları kapsayan çeşitli programlarda uygulanan *"mahalle konseyleri", "mahalle danışma grupları"* şeklinde oluşturulan farklı topluluk gruplarında görülmektedir. Bu danışma grupları, tabandaki grupların programa dâhil olduklarını göstermek için kurulmuştur. Fakat temsil edilen gruplar aslında ne istedikleri ya da talep edilen hizmete gerçekten ihtiyaç olup olmadığı konusunda fikir sahibi olmadıkları için bu basamakta göstermelik bir katılım süreci görülür (Arnstein, 1969:218).

2. Terapi

Arnstein'e (1969:218-219) göre, vatandaş katılımı olarak gösterilen grup terapisi *"kibirli"* ve *"aldatıcı"* olduğu için basamağın en altında bulunmalıdır. Yetkililer, plan sürecine dâhil etme kapsamında vatandaşları çeşitli klinik terapilere tabi tutarlar. Vatandaş katılımı adı altında maskelenen bu süreç, çeşitli toplu konut projelerinde kiracıların yönlendirilmesi amacıyla uygulanabilmektedir.

3. Bilgilendirme

Katılıma yönelik olarak önemli ilk adımlardan biri, vatandaşları sahip olduğu seçenekleri, hakları konusunda bilgilendirmektir. Buna ilave olarak vatandaşların geribildirimi için herhangi bir uygulamanın bulunmadığı bu aşamada yetkililer tarafından "*tek yönlü bir bilgi akışı"* sağlanmaktadır. Dolayısıyla kişiler verilen kararlar bağlamında etkide bulunabilecek güce sahip değildir. Yetkililer tarafından yapılan bu bilgi akışı genellikle broşürler, posterler ya da medya aracılığıyla gerçekleştirilir (Arnstein, 1969:219). Bilgilendirme aşamasında çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan toplantılarda programlar hakkında yüzeysel bilgilendirme yapılır, vatandaş konu hakkında karar verme yetkisine sahip değildir. Dolayısıyla katılımın bu evresinde göstermelik bir katılımın olduğundan söz etmek mümkündür.

4. Danışma

Merdivenin bu basamağında vatandaşlara danışılması bağlamında en çok tercih edilen yöntemler *davranış anketleri, halka açık oturumlar ve mahalle toplantılarıdır*. Güç sahipleri, vatandaş katılımını bu aşamayla sınırlandırdığında bu sembolik bir katılım olmaktan öteye geçemez. Yapılan anket sonuçları, vatandaş görüşlerinin ifade edilmesi bağlamında tek başına yeterli değildir. (Arnstein, 1969: 219).

5. İkna Etme

Katılım merdiveninin bu basamağında sembolik katılım süreci devam etmekle birlikte vatandaşların sürece etkisi artmaya başlar. Bu bağlamda uygulanan stratejilere örnek olarak çeşitli kurullara düşük gelir grubu arasından seçilmiş *"saygıdeğer"* vatandaşlar yerleştirilir ve vatandaşların plan süreçlerine tavsiyede bulunmalarına izin verilir. Fakat genellikle önemli plan kararları planlama kurullarının personelleri tarafından alınmaktadır. (Arnstein, 1969:220-221).

6. Ortaklık

Merdivenin altıncı basamağında güç, güç sahipleri ve mahalle sakinleri arasında yeniden dağıtılır. Planlama komiteleri, planlama ve karar verme sürecini paylaşmaya izin verirler. Gerekli kaynaklar ve teknik destek sağlandığında vatandaşların plan sonuçlarında *"pazarlık etkisi"* olmaktadır. Bu bağlamda altıncı aşama, karar verme süreçlerinde yalnızca güçlülerin baskın olduğu değil, güçsüz kesimin de sürece dâhil edildiği bir katılım aşamasıdır (Arnstein,1969: 221-222).

7. Yetkilendirme

Yetkilendirme aşamasında vatandaşlar ve kamu yetkilileri arasında gerçekleşen müzakere süreçlerinde vatandaşların baskın bir etkiye sahip olması durumu gözlenebilir. Vatandaşların çoğunluk halinde olduğu çeşitli "*model şehir politika kurulları"* veya *"topluluk eylem ajansları"* bu bağlamda görülen örneklerdir. Katılım merdivenin bu basamağında vatandaşlarla güç sahipleri arasındaki fikir ayrılıklarının ve farklılıkların çözülmesi bağlamında güç sahiplerinin pazarlık sürecini başlatmaları gerekmektedir (Arnstein, 1969:222).

8. Vatandaş Kontrolü

Katılımın bu basamağında insanlar, mahalle sakinlerinin bir kurumu ya da programı yönetebileceğine, bu bağlamda yetki sahibi olabileceğine dair bir kontrol ya da gücü talep etmektedir. Uygulamaya gelindiğinde *"vatandaş kontrolü"* söylemi kullanılsa da hiçbir model, *"nihai onay yetkisi"* yönetimlere bağlı olduğu için vatandaş kontrolü kriterlerini tam olarak sağlayamaz. (Arnstein, 1969:223).

2.1.4 Pretty'nin Katılım Sınıflandırması

Kalkınma örgütlerinin katılım kavramı yorumlamaları ve sınıflandırmalarını göz önünde bulundurduğunda en az yedi farklı katılım türü vardır. Ancak bu katılım tipolojisi uygun nitelikler olmadan kabul edilmemelidir. Eğer sürdürülebilir kalkınma hedefleniyorsa işlevsel katılımın söz konusu olması gerekmektedir. Genel itibariyle elde edilen bulgular, insanların dış ajanslardan bağımsız olarak fikirlerine değer verildiğinde ve dikkate alındığında uzun vadeli çevresel ve ekonomik canlanmaya işaret etmektedir (Pretty,1994:40). Pretty'nin yedi düzeyde açıkladığı katılım sınıflandırılması Tablo 2.1'de gösterilmektedir.

Tablo 2. 1 Katılım tipolojisi: insanların program ve projelerin geliştirilmesine nasıl katıldıkları (Pretty, 1994:41)

Tipoloji	Türün Bileşenleri
1.Pasif Katılım	İnsanlar zaten yapılmış ya da yapılacak proje hakkında bilgilendirilir. Herhangi bir müdahaleye konu olmadan yalnızca dinleme söz konusudur.
2.Bilgi Verilerek Katılım	İnsanlar anket çalışmaları ya da buna benzer yaklaşımlarla sorulan sorulara cevap verir fakat araştırma bulguları ve doğruluğu paylaşılmadığı için herhangi bir müdahalede bulunamaz.
3.İstişare Yoluyla Katılım	İnsanlar istişare yoluyla çalışmalara katılır ve temsilciler onların görüşlerini alır. Bu temsilciler insanların belirttiği fikirler doğrultusunda problemleri ve çözümleri tanımlayabilir. Fakat karar verme sürecinde yöneticilerin bu fikirleri göz önünde bulundurma zorunluluğu yoktur.
4.Maddi Teşviklerle Katılım	İnsanlar gıda, nakit gibi kaynaklar sağlayarak katılım sağlarlar. Fakat sağladıkları kaynaklar sona erdiğinde insanların herhangi bir çıkarı bulunmamaktadır.
5.Fonksiyonel Katılım	İnsanlar proje kapsamında dışarıdan başlatılan sosyal organizasyonların hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gruplar oluşturarak katılırlar. Bu katılım, projenin genellikle sonlarına doğru büyük kararlar alındıktan sonra gerçekleşir.
6.Etkileşimli Katılım	İnsanlar yerel kararların alınması noktasında üzerinde kontrol sahibi olurlar. Bu katılım düzeyi çoklu bakış açılarını arayan, sistematik metodolojileri içerir.
7.Kendi Kendine Hareketlilik	İnsanlar mevcut sistemi değiştirmek üzere kurumlardan bağımsız bir şekilde öncelik alarak katılır. Kendi kendine gerçekleşen bu kolektif eylemle insanlar gücü ellerine alırlar.

2.1.5 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin Katılım Anlayışı

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin Halkın Politika Oluşturmaya Katılımının Değerlendirilmesi (Evaluating Public Participation in Policy Making) isimli kitabında katılımla ilgili olarak *"katılımcı değerlendirme bir müdahalenin öznesi olanların müdahalenin değerlendirilmesine dâhil edilmesi anlamına gelir"* ifadesi yer almaktadır (Caddy, 2005:66).

Kamu hizmetleri, çeşitli politikaların üretilmesi gibi pek çok alanda vatandaşla hükümet arasında bir ilişki bulunmaktadır. Hükümet ve vatandaş arasındaki bu ilişki, demokrasi ilkesine dayalı olarak gerçekleşen bir etkileşim olmalıdır. Ekonomik Kalkınma ve

İşbirliği Örgütü (OECD), *politika oluşturmaya katılım* düzeyini üç sınıflandırma üzerinden ele almıştır. Birinci düzey bilgilendirmedir. Bu düzeyde hükümet yeni politikalar üretirken elindeki bilgiyi gazeteler, kamu kayıtları ya da devletin resmi siteleri gibi çeşitli araçlar üzerinden kamu ile paylaşmaktadır. İkinci düzey, danışma seviyesidir. Bu seviyede devlet politika yapımıyla ilgili vatandaşın görüş ve isteklerini talep eder. Vatandaşın önceden bu politikalara dair bilgi edinmiş olması gerekir. Danışma düzeyinde vatandaş ve devlet arasında bir bilgi veri akışı vardır. Son aşama ise aktif katılımdır. Bu aşamada vatandaş, kamu politikalarının üretilmesi bağlamında sürece aktif katılım sağlar. Ancak *"politika oluşturma ve nihai karar verme"* aşaması devletin sorumluluğundadır (Gramberger, 2001:15-16).

2.1.6 Uluslararası Vatandaş Katılımı Örgütü (IAP2)'nin Katılım Anlayışı

Uluslararası Vatandaş Katılımı Örgütü (IAP2) tarafından halk katılımı süreçlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında yararlanılması amacıyla "IAP2 Halkın Katılımı İçin Temel Değerler"i geliştirmiştir. 7 maddeden oluşan değerler şu şekildedir (International Association for Public Participation, t.y.):

1- Halk katılımı, bir karardan etkilenenlerin karar alma sürecine katılma hakkına sahip oldukları inancına dayanmaktadır.

2- Halk katılımı, halkın katkısının kararı etkileyeceği vaadini içerir.

3- Halk katılımı, karar vericiler de dâhil olmak üzere tüm katılımcıların ihtiyaç ve çıkarlarını göz önünde bulundurarak sürdürülebilir kararları teşvik eder.

4- Halk katılımı, bir karardan potansiyel olarak etkilenen veya bir kararla ilgilenenlerin katılımını araştırır ve onu kolaylaştırır.

5- Halk katılımı, nasıl katılım sağlayacaklarını tasarlamak için katılımcılardan girdi ister.

6- Halk katılımı, katılımcılara anlamlı bir şekilde katılmaları için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlar.

7- Halk katılımı, katılımcılara girdilerinin kararı nasıl etkilediğini bildirir.

IAP2 (İnternational Association for Public Participation), halkın herhangi bir katılım sürecinde rolünü belirlemek için dünya çapında kullanılan bir halk katılım spektrumu geliştirmiştir. Tablo 2.2'de gösterilen halk katılımı spektrumu sınıflandırması bilgilendirme, danışma, dâhil etme, iş birliği ve güçlendirme olmak üzere beş düzeyde

ele alınmıştır. Bilgilendirme aşamasında halka sorunlar, çözümler, alternatif ve fırsatlar hakkında bilgi vermek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda halkın bilgilendirilmesi konusu esas alınmıştır. İkinci aşama olan danışmada ise, kamuoyu bilgilendirildikten sonra alternatifler ve çözümler konusunda onlardan geribildirim almak amaçlanmaktadır. Üçüncü aşama olan dâhil etme aşamasında ise toplumsal kaygıların, taleplerin anlaşılması ve göz önünde bulundurulması amacıyla kamuoyunu sürece dâhil etmek, kamuoyu ile birlikte çalışmak amaçlanmıştır. Dördüncü seviyede iş birliği aşamasında alınan kararlarda kamuoyu ile ortak hareket ederek istenen çözümlerin tanımlanması söz konusudur. Bu aşamada önerilen çözümlerin alınan kararlara dâhil edilmesi amaçlanır. Son aşama olan güçlendirme ise nihai karar vermenin halkın eline bırakıldığı ve alınan kararların uygulandığı aşamadır. (International Association for Public Participation, t.y.).

Tablo 2. 2 IAP2 Halk Katılımı Spektrumu (International Association for Public Participation, t.y.)

	Toplumsal Katılım Amacı	**Halka vaat edilen**	**Örnek Teknikler**
Bilgilendirme	Kamuoyuna nesnel bilgi sağlayarak, sorun, çözüm, fırsat ve alternatifleri anlamalarına yardımcı olmak.	Sizi bilgilendireceğiz.	• Bilgi notları • İnternet siteleri • Açık evler
Danışma	Seçenek, çözümleme ve/veya kararlar hakkında kamuoyundan geri bildirim almak.	Sizi bilgilendireceğiz, dinleyeceğiz, kaygı ve isteklerinizi tanıyacağız, kamunun katkısının kararı nasıl etkilediği hakkında geri bildirim sağlayacağız.	• Halk yorumları • Odak grup toplantıları • Anketler • Halk toplantıları
Dâhil Et	Süreç boyunca doğrudan kamuyla birlikte çalışarak kamunun kaygılarının ve isteklerinin tutarlı bir şekilde anlaşılıp dikkate alınmasını sağlamak.	Sizle birlikte çalışarak kaygı ve isteklerinizin geliştirilen seçeneklerde doğrudan yansımasını sağlayacağız ve kamu katkısının kararı nasıl etkilediği hakkında geribildirim sunacağız.	• Atölyeler • Müzakereci kamuoyu yoklaması

Tablo 2.2 IAP2 Halk Katılım Spektrumu (devamı) (International Association for Public Participation, t.y.)

	Toplumsal Katılım Amacı	**Halka vaat edilen**	**Örnek Teknikler**
İşbirliği Yap	Tercih edilen çözümün tanımlanması ve alternatiflerin geliştirilmesini kapsayacak şekilde kararların her aşamasında kamu ile iş birliği yapmak.	Çözümleri formüle etmede tavsiye ve yenilik için size bakacağız ve kararlarda mümkün olan en geniş ölçüde tavsiye ve önerilerinizi dâhil edeceğiz.	• Vatandaş danışma komiteleri • Fikir birliği inşası • Katılımcı karar alma
Güçlendir	Nihai karar verme sürecini halkın ellerine bırakmak.	Kararınızı uygulayacağız.	• Vatandaş jürileri • Oylama • Karar yetkisinin devri

2.1.7 Başarılı Katılımcı Bir Süreç İçin Yöntemler

Batı'da 1990'ların başından itibaren başarılı bulunan kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde, belirli bir vizyon çerçevesine uygun stratejiler geliştirilerek, katılımcı, müzakereci ve esnek planlama anlayışı doğrultusunda uygulandıkları görülmüştür. "Kentsel dönüşüm politikalarının başarıyla hayata geçirilmesindeki en önemli etkenlerden birisi, özel sektör, kamu sektörü, gönüllü kuruluşlar ve toplumun farklı kesimlerinin ortaklıkları ve uzlaşmaları üzerinde gelişmiş olmalarıdır." Bu bağlamda proje süreçlerinde müzakereci ve katılımlı yöntemler uygulanarak mahalle sakinleri, esnaflar ve farklı katılımcılara yönelik forumlar oluşturulmuştur (Akkar, 2006: 34).

Başarılı kentsel dönüşüm uygulamalarının ortak özelliklerinden bir diğeri ise kentsel alana dair fiziksel, ekonomik, yasal, çevresel ve toplumsal boyutların bir arada ele alındığı, bütünsel yaklaşımın sağlandığı bir proje anlayışının geliştirilmiş olmasıdır. Katılımcı anlayışın benimsendiği süreçte, proje izleme ve geribildirim aracılığıyla projelerin başarılı uygulanıp uygulanmadığı takip edilmektedir. Batı'daki kentsel dönüşüm deneyimi, başarılı projelerin yerel bağlamlı olduklarını göstermiştir (Akkar, 2006: 34).

Kentsel dönüşüm uygulamalarında kentsel alanda yaşayan halkın proje süreçlerine yönetim birimleriyle birlikte dâhil edilmesi, demokratik çerçevede o alana ilişkin

sorunların ve çözüm arayışlarının paylaşılması, başarılı uygulamaların gerçekleşmesi kapsamında oldukça önemlidir. Yerel halkın projelere aktif ya da pasif bir şekilde katılımı, projelerin sürdürülebilirliği, başarı ve beğeni kazanması için önemli bir araçtır (Baransü'den Aktaran Has, 2016).

Nüfusun kent planlama süreçlerine rehberlik etmesini ve dâhil edilmesini sağlayan halk katılımı, şehirlerin orada yaşayan insanların gücüyle birlikte dönüştürülmesi ve geliştirilmesi süreçlerinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Kentsel alanlarda belirlenen stratejilerin halk tarafından onaylandığı ve kabul edildiği esasına dayanan, yerel yönetimlerin ve nüfusun bir arada planlama süreçlerine dahil olduğu bir yaklaşımı ele alan planlama yöntemi genellikle aşağıda belirtilen sekiz ilke ile yapılandırılabilir(Amado vd., 2010:103):

1 – Vizyon ve strateji

2 – Biyoçeşitlilik

3 – Ekonomi ve ortaklıklar

4 – Toplum ve kültür

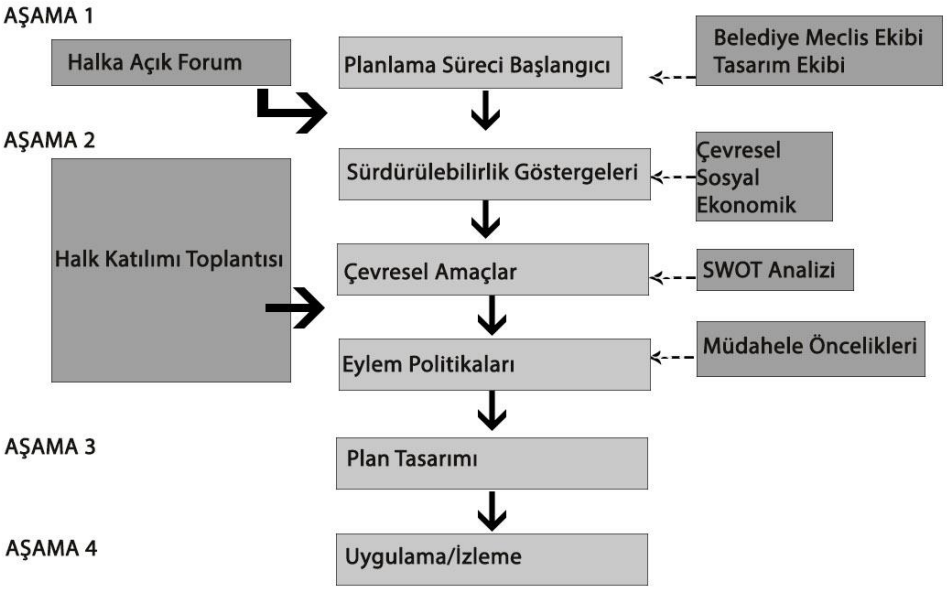
5 – Aidiyet duygusu ve yerel kimlik

6 – Güçlendirme

7 – Sürdürülebilir üretim ve tüketim

8 – Yönetim ve katılım

STK'lar, kamu ve özel sektörden oluşan çeşitli paydaşların bir arada yer aldığı, plan sürecinin başından uygulama aşamasına kadar gerçekleşen halk katılımı metodolojisi örneği Şekil 2.2'de gösterilmiştir (Amado, 2010).

Şekil 2. 2 Halk Katılımının Metodolojik Süreci (Amado, M. P., Santos, C. V., Moura, E. B., & Silva, V. G., 2010)

"Yerel yönetimlerde katılımcı stratejik yönetişimin geliştirilmesi" adına rehber niteliğinde olan "Yönetişim ve Katılım: Etkili Katılım İçin Araçlar, Yöntemler Mekanizmalar" isimli kitapta "Başarılı bir katılımcı süreç uygulama için 10ipucu" verilmiştir. Bu ipuçları şunlardır:

1. Vatandaş ve diğer paydaşları mümkün olan en erken aşamada sürece dâhil etmeye başlayın. Çözümlerinizi önceden geliştirirseniz, hiç kimse kendi fikir ve görüşlerini paylaşmak için katılım sağlamaya yanaşmayacaktır. Etkileşimi mümkün olduğunca erken, henüz somut fikir ya da potansiyel sonuçlar ortada yokken başlatın.

2. Yerel yönetim bir görüşün savunucusu rolüne soyunmamalıdır; her türlü bakış açısını aynı ciddiyetle değerlendirmeye istekli olun.

3. Katılımcı sürecin yönetimini vatandaş, STK ve kent konseyi temsilcilerini içeren bir koordinasyon grubuna devretmeye istekli olun.

4. Vatandaşlara hayal kırıklıklarını dile getirme şansı sağlayın; yapıcı bir diyaloğun başlayabilmesi için önce geçmişten kalma kırgınlıkların çözümlenmesi gerekebilir.

5. Katılımcılara, özellikle de sürecin başlangıcında kulak verin; katılımcılara kişisel ya da siyasal yaklaşımınızı dayatmayın.

6. Yeni planlar geliştirin, sadece mevcut planları değerlendirmekten ve tartışmaktan kaçının.

7. Katılımcı sürecin amacı ve kuralları konusunda açık ve net olun.

8. Sürecin başında, sonuçları nasıl kullanacağınızı açıklayın.

9. Topluma sonuçlar ve katılımcı sürecin ileriki adımlarıyla ilgili düzenli geri bildirimde bulunun.

10. Sürecin çok uzamasının önüne geçin; sürecin sonuçsuz bir tartışmaya dönüşmesi insanların ilgisinin kaybolmasına neden olur (Ruige vd., 2014:53).

2.2 Katılımcı Planlamanın Uluslararası Gündemde Gelişimi

Katılım konusu yazı öncesi çağlara dayanırken toplum katılımı kavramı sonradan tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın bir boyutu olan sosyal kalkınmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi adına yerel halkı bu sürece dâhil etmeyle ilişkili olarak toplum katılımı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1950 ve 1960'larda yaşanan topluluk geliştirme politikaları etkili olmuştur (Midgley'den Aktaran Sanoff, 2000).

Nüfus artışına bağlı olarak çevresel, fiziksel ve sosyal bozulmalara sebep olan küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı senaryo karşısında etkileri azaltmak adına planlama süreçlerinin etkin bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir (Steger'den aktaran Amado vd., 2010). Planlama süreçlerinde genellikle sosyal konular ekonomik konular kadar derin bir şekilde ele alınmamaktadır. Ancak, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel bileşenlerin eşit bir şekilde ele alınarak uygulanan bir planlama süreciyle sağlanacağı söylenebilir. Kent planlama süreçlerinde altmışlı yıllardan bu yana, süreçlerin yalnızca ekonomik bileşen odaklı yürütülmesinin son bulmasının zamanı gelmiştir (Amado,2005).

Hızlı gelişen sanayileşme süreci, teknoloji alanındaki gelişmeler, okur-yazarlık oranının artması, eğitim ve sağlık alanında ilerlemelerin kaydedilmesi gibi yaşam kalitesini arttıran önemli gelişmeler meydana gelirken, mevcut kalkınma politikalarının bu gelişmeler karşısında üretim tüketim dengesini ve doğal kaynakları koruma adına yetersiz kaldığı görülmüştür. Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreği dünya genelinde doğal kaynakların tüketimindeki artış, çevre kirliliği, ormansızlaşma, nüfus patlaması, işsizlik ve konut yetersizliği, uluslararası eşitsizlik artışı gibi önemli sorunlarla mücadele edilmesi adına yeni bakış açılarıyla politikaların geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmaya

başlanmıştır. *"İnsanlığın çıkış yolu ise çevre ile kalkınma arasındaki yaşamsal köprünün güçlendirilmesine ve kalkınmanın sürdürülebilir olmasına bağlanmıştır."* (Emrealp, 2005:13)

Haughton (1999), sürdürülebilir kalkınmanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için birbiriyle ilişkili olan beş temel eşitlik ilkesi olduğunu ifade etmiştir. Bunlar: Nesiller arası eşitlik, sosyal adalet, sınır ötesi sorumluluk, prosedürle ilgili eşitlik ve türler arası eşitliktir. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında gelecek ve şimdiki nesillerin ihtiyaçlarının sosyal adalet ilkesi doğrultusunda gözetilmesi, sınır ötesi sorumluluk ilkesiyle yerel mekanizmaların politikalarını hem yerel ölçekte hem de dünya genelindeki sorunlara yönelik geliştirmesi gerekmektedir. Katılımcı, adil, şeffaf sistemlerin geliştirilmesiyle tüm insanlara yasal prosedürlerde eşitlik tanınmalıdır. Katılım, sürdürülebilir planların başarılı bir şekilde hayata geçirilmesinde kilit bir role sahiptir. Tüm insanlar için yerel, küresel, bölgesel ölçeklerde karar alma aşamalarında demokratik süreçlerin gerçekleştirilmesi ve bu bağlamda katılımcı yöntemlerin süreçlerle bütünleşmesi adına sorumluluk geliştirilmelidir.

Tez çalışmasının bu bölümünde katılımcı planlama yaklaşımının uygulamaya yönelik olarak uluslararası gündemde nasıl yer edindiği ve çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından nasıl ele alındığı anlatılmıştır.

2.2.1 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (United Nations Conference on the Human Environment, 1972)

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda (United States Human Environment Conference), dünya genelinde yaşanan gelişmelerle birlikte çevresel sorunların artışına değinilerek, doğanın ve çevrenin korunmasıyla ilgili yeni politikaların geliştirilmesi gerekliliği beyan edilmiştir. Bu bağlamda konferans devletleri ve insanları çevrenin iyileştirilmesi adına ortak çaba göstermeye davet etmiştir. İnsan, dünyadaki en değerli varlıktır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte çevresini dönüştüren ve zenginleştiren asıl faktör insandır. Kaydedilen ilerlemeyle birlikte insanın çevresini iyileştirme kapasitesi de gün geçtikçe artmaktadır. Şu anki ve gelecek nesiller adına, doğayla ve insanların ihtiyaçlarıyla uyumlu daha iyi bir çevrenin oluşturulması, sosyal ve ekonomik kalkınmanın da bu çerçevede gerçekleştirilmesi zorunlu bir hedef haline gelmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi adına her kesimden vatandaşlar, topluluklar ve kurumlar eşit düzeyde sorumluluk almayı kabul etmelidir (BM,1972).

2.2.2 Habitat I Konferansı, Vancouver, 1976

Katılımcı planlama konusu uluslararası gündemde, Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nın ardından, 1976 yılında Vancouver semtinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Habitat I Konferansı'nda yer almıştır. Kentlerde kontrolsüz gerçekleşen nüfus artışı ve buna bağlı olarak gelişen kalabalıklaşma, kirlilik, barınma problemleri gibi insanların temel ihtiyaçlarına yönelik olan sorunların giderek arttığı görülmektedir. Bu bağlamda konferansta ekonomik ve sosyal kalkınmada yeni çözümlerin aranması ve eşitlik, adalet ve iş birliğine dayalı toplumların yaratılması için uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Bu kapsamda yerel koşullara uyarlanmış gerçekçi politikaları benimsemek, sosyal hizmetlerin kapsayıcılığı çerçevesinde ayrım yapmaksızın nüfusun, özellikle dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını tanımlamak, tüm insanlara planlama ve planların yürütülmesi aşamasında etkin katılımı için olanak sağlamak gerekmektedir (UN Habitat, 1976).

Habitat I Konferansı'nda insan yerleşimlerine ilişkin sorunların çözümünde halkın ve hükümetlerin iş birliği içerisinde bulunmasının etkili bir yöntem olduğu konusuna vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda konferansta katılıma dair *"Katılım, siyasi karar alma mekanizmalarının ayrılmaz bir parçasıdır; insan yerleşimleri kadar karmaşık bir alanda aynı zamanda bir zorunluluktur."* İfadesi yer almaktadır. Katılıma dair en büyük engel çoğunlukla bilgiye erişim ve görüş farklılıklarının beyan edilmesine olanak tanıyan mekanizmaların eksikliğinden kaynaklanmaktadır (UN Habitat, 1976:71).

2.2.3 Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu: Ortak Geleceğimiz (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 1987)

1970'li yıllarda dünyada giderek artan çevresel sorunların çözümü için doğan gereksinim, kalkınmanın ekonomik boyutuna çevre boyutunun dâhil edilmesine sebep olmuştur. Üretim teknolojisinin ilerlemesiyle birlikte çevresel sorunların en aza indirilmesi ve çevrenin korunması adına çevresel teknolojinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara başlanmıştır. Ekonomik ve çevresel kalkınmanın dengeye ulaşması ve gelişen teknolojinin yarattığı çevresel tahribatın çözümüne yönelik stratejilerin oluşturulması amacıyla 1983'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonda farklı coğrafyalardan farklı ölçekte ülkeler ortak paydada buluşarak çalışmalarını sürdürmüştür. Komisyonun dört yıl devam eden

çalışmaları 1987 yılında Brutland Raporu olarak da bilinen *Ortak Geleceğimiz Raporu* ile Birleşmiş Milletler genel kurulu toplantısında sunulmuştur (Özer,1995:21-23).

Çevreyle ve insan ihtiyaçlarıyla uyumlu sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması adına ortak çağrıda bulunan Ortak Geleceğimiz Raporu'nda, zorluklarla mücadelenin adaletli bir şekilde yürütülmesi için vatandaş katılımının yer aldığı kapsayıcı ve entegre yaklaşımların geliştirilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, yerel toplulukların, STK'ların ve kamuoyunun plan süreçlerine aktif katılımının sağlanmasına ve ilgili paydaşların genişletilmesine bağlıdır (Brutland,1987.)

2.2.4 BM Rio Konferansı "Yeryüzü Zirvesi" (Rio De Janeiro Earth Summit, 1992)

Rio Yeryüzü Zirvesi'nde yayınlanan ilkelerde çevre sorunlarının ilgili düzeyde kesimlerden vatandaşların katılımıyla başarılı bir şekilde ele alınacağı belirtilmiştir. Her bireyin yaşadığı çevreye ilişkin bilgi edinme erişiminin ve karar süreçlerine katılımının sağlanmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Özellikle kadınların tam katılımının sağlanması sürdürülebilir kalkınmada büyük öneme sahiptir. Hükümetler yerel düzeyde kültürlerini, ihtiyaçlarını tanımalı ve yerel toplulukların katılımını desteklemelidir (UN,1992).

BM üyesi ülkeler tarafından kabul edilen, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eylem planı olan "Gündem 21" programının çıkış noktası Yeryüzü Zirvesi'dir. Ulusların yaşadığı çevresel, toplumsal, ekonomik sorunlara dikkat çeken Gündem 21'in başarılı bir şekilde uygulanması için hükümetlerin sorumluluğunun yanında sürece halkın etkin katılımının sağlanması gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Habitat İnsan Yerleşimleri, Çevre, Eğitim ve Sağlık Derneği, t.y).

2.2.5 Yerel Gündem 21 (Local Agenda 21)

Yıldırım (2014), Yerel Gündem 21'in yerleşimlerde yaşayan ve etkilenen tüm insanlara ve kurumlara sorumluluk yükleyen bir model olduğunu ifade etmiştir. Program kapsamında her ülkede faaliyet gösteren yerel yönetimlerin kendi vatandaşlarıyla katılımcı süreci başlatması ve kendilerine özgü gündemlerini belirlemesi beklenmiştir. Bu bağlamda:

- Yerel yönetimlerin yerel ve özel sektörle iş birliği içerisinde kendi gündemlerini oluşturmaları,

- Karar alma ve uygulama süreçlerine özellikle kadınların ve gençlerin katılımını destekleyecek şekilde programların düzenlenmesi,
- Uluslararası toplum ve yerel yönetim ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi,
- Bilgi paylaşımı, iletişim ve bağlılığın teşvik edilmesi ve geliştirilmesi adına yerel yönetimlerin birbirleriyle temsilcileri aracılığıyla koordinasyon sağlaması hedeflenmektedir (Emrealp, 2005).

Emrealp (2005), Yerel Gündem 21'in yaşam kalitesinin arttırılması, güvenli ve sağlıklı bir geleceğin inşası ve insan haklarının korunması gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yerel düzlemde gerçekleşmesini sağlayacak bir mekanizma olduğuna değinmiştir.

2.2.6 Habitat II İstanbul, 1996

1976'da düzenlenen Habitat I Konferansı'nın ardından kentleşme, çevre sorunları, konut üretimi, nüfus politikaları ve altyapı iyileştirmelerine ilişkin istenen hedeflere ulaşılamaması tüm dünya genelinde yeni bir habitat konferansının gerekli olduğunu gündeme getirmiş, bu bağlamda Habitat II'nin İstanbul'da düzenlenmesi adına BM'ye teklif sunulmuştur. 1996 yılında İstanbul'da gerçekleşen Habitat II'nin ana temaları herkes için yeterli konut ve sürdürülebilir yerleşim başlıkları altında ele alınabilir. Bu kapsamda katılımcı ülkeler tarafından **"Ulusal Rapor ve Eylem Planı"** oluşturulmuştur. Habitat I'de ortaya konulan hedefler kapsamında beklenen sonuçların alınamaması plan süreçlerinde vatandaş ile iş birliğine gidilmesinin, katılımcı grupların genişletilmesinin önemini ortaya koymuştur. Bu kapsamda yerel topluluk temsilcileri, STK'lar, üniversite temsilcileri ve pek çok vatandaşın katılımıyla ülkemizde 1995 yılında, **"Ulusal Rapor ve Eylem Planı"** üzerine tartışma düzenlenmiştir. Ulusal eylem planının içeriğinde yer alan ilkeler şunlardır:

- Irk, dil, cinsiyet, coğrafya gözetmeksizin insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması,
- Toplumun tüm kesimlerinin karar alma süreçlerine aktif olarak katılmasına ve katkı sunmasına olanak sağlayan yönetim anlayışının geliştirilmesi,
- İnsan hakları çerçevesinde yurttaşlık, kentli bağlılığı, hemşehrilik kavramları doğrultusunda çözüm arayışlarının yürütülmesi,

- Vatandaşların aidiyet hissinin kuvvetlenmesi ve bulunduğu yeri sahiplenmesi amacıyla **"kentli bağlılığı"** kavramının benimsenmesi,
- Çözüm arayışlarında yeni bir katılımcı anlayış geliştirilmeli, yalnızca devletin çözüm önerileriyle ilerlemek yerine katılımcı paydaşların genişletilerek kentlere sahip çıkılması ve sorumluluğun paylaşılması, önerilen çözümleri kamu birimleri tarafından denetlenmesi gerekmektedir (Türkçü, 1996).

2.2.7 Kentsel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı (1992)

Kentsel haklar, demokratikleşme eğilimleri, katılım ve demokrasi çerçevesinde yerel niteliklere sahipken, aynı zamanda küreselleşme dinamikleri bağlamında da ulus ötesi bir nitelik taşımaktadır. İnsan haklarının dünya genelinde evrensel kabul edilmesi de bu durumu güçlendirmektedir. Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Konferansı'nda 1992'de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, yerel yönetimlerin onayına ve imzasına açılarak diğer şartnamelerden farklılaşmıştır. Türkiye'de bu şartnameye taraf olan herhangi bir belediye henüz yoktur. Avrupa Kentsel Şartına göre şartnamedeki hükümlerin gerçekleşmesi, *"fertlerin dayanışma ve sorumlu hemşeriliğe ilişkin eşit yükümlülükleri kabul etmesi*" ile sağlanır (Ökmen, 2008).

Şartnamede katılım hakkının korunmasına yönelik olarak benimsenen ilkeler şunlardır (Pektaş ve Akın,2010:31):

- *Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için; halk temsilcilerini, özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı..*
- *Yerel politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği.*
- *Toplumun geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği.*
- *Kent yönetimi ve planlamasının; kent karakteri ve özel niteliklerine ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması.*
- *Yerel politik kararların; uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirilecek kentsel ve bölgesel planlara dayandırılması.*
- *Karar verme sürecinin sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve yaşamsallığı.*
- *Gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması*.

Şartta katılım hakkının yanı sıra, fiziksel, sosyal ve kentsel çevrenin iyileştirilmesi, toplumsal iş birliğinin sağlanması, kültürler arası etkileşimlerin arttırılması gibi konulara

değinilerek bireyin refahını destekleyecek ortamların sağlanması hedeflenmektedir. Özellikle katılım koşulunun sağlanması noktasında yerel yönetimlere büyük ölçüde görevler düşmektedir.

Kentsel Hakların Kente ve Kentliye Katkıları

Kentsel haklar sahip olduğu anlam bütünlüğü doğrultusunda kapsayıcı kentlerin inşa edilmesine katkı sağlayacak bir çerçeve oluşturmaktadır. İnsan haklarının üçüncü kuşağında yer alan kentsel haklar, sürdürülebilir, yaşanılabilir kentlerin inşasında büyük rol oynamaktadır. Kent planlama süreçlerinde kentlilerin isteklerinin göz ardı edilmesi, dayanışma ve iş birliğinin sağlanmaması hem şimdiki hem de gelecek nesilleri etkileyecektir. Kentsel haklar Avrupa Kentsel Şartı'nda da belirtildiği üzere eşitlik, katılım, yönetişim gibi ilkelerden beslenerek, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanmasını hedefleyen, etkileşim içerisinde olan güvenli toplulukların oluşturulmasını sağlayacak bir olgudur.

Bu bağlamda ele alındığında kentsel haklar kente ve kentliye beş noktada katkı yapar (Brown and Kristiansen'dan Aktaran Arslan, 2014):

- Herkesin özgürlük ve fayda sağladığı kent ortamı,
- Şeffaflık ve eşitlik ilkelerinin benimsendiği kent yönetimi,
- Karar alma süreçlerine katılımın ve saygının olması,
- Kültürel, ekonomik ve sosyal farklılıkların tanınması,
- Sosyal dışlanmanın, yoksulluğun ve kentsel şiddetin azaltılması.

Avrupa Kentsel Şartı-II "Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto" (2008)

1992'de yayınlanan Avrupa Kentsel Şartı'nın ardından kentlilere ve kent sorunlarına ilişkin pek çok belge yayınlanmıştır. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 2008 yılında "Avrupa Kentsel Şartı-II: "Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto"yu kabul etmiştir. Manifesto kentlerin, kasabaların kente dair sorunlarla mücadele etmesini sağlayacak ilkeler belirlemekte, yerel yönetimlerin ileri düzeyde politikalar geliştirmesini talep etmektedir. Manifesto, yerel yönetimleri metinde geçen ilkeleri uygulamaya ve kentlileri de metin hakkında bilgi sahibi olmaya çağırmaktadır (Pektaş ve Akın, 2010).

2.2.8 BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Amaçları (2015)

Dünya çapında ekonomik, çevresel ve sosyal koşulların iyileştirilmesi adına sürdürülebilir kalkınma politikaları kapsamında gerçekleştirilen zirveler arasında yer alan

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan 17 amaç kabul edilmiştir (Yaylı ve Gönültaş, 2018).

Küresel amaçlar olarak da bilinen Şekil 2.3'te verilen sürdürülebilir kalkınma amaçları (SKA), gezegenimizi tüm insanlar için refah içinde yaşanılabilir kılmak ve korumak, yoksulluğu ve eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla kabul edilen evrensel bir çağrıdır. Birbiriyle ilişkili olan 17 küresel ama sürdürülebilir politikaların uygulanması adına tüm ülkelere rehberlik edici niteliktedir (United Nations Development Programme, t.y.). Küresel amaçlar arasında 11. Madde olan "sürdürülebilir şehirler ve topluluklar" amacı kapsamında *"2030'a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi"* hedeflenmiştir (UNDP Türkiye, t.y.).

Şekil 2. 3 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (UNDP Türkiye, t.y.)

2.2.9 Yeni Kentsel Gündem, Habitat III (2016), Ekvador

2016 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III), 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin kabul edilmesinin ardından düzenlenen ilk BM zirvesidir. Habitat III, yeni kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi adına şehirlerin ve daha küçük yerleşimlerin planlanması

ve yönetimi konusunda önemli konuların tartışılmasına imkân tanımıştır (Habitat III, 2016).

Çalışmada katılımcı planlama anlayışının uluslararası gündemde uygulamaya yönelik olarak gelişimi araştırılmıştır. Çeşitli konferanslarda ve toplantılarda katılım konusuna ilişkin önemli gündem maddelerine yer verilmiştir. Eşitlik, adalet, merkezi ve yerel yönetimlerin arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, toplumun her kesiminin plan süreçlerine dâhil edilmesi ve insanların bu kapsamda sorumluluk alması gibi maddeler katılımcı planlama anlayışının gelişmesinde ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda uluslararası gündemde, hükümetlerin katılımcı yaklaşımı desteklemesi ve buna yönelik olarak politikalar gelişmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Nitekim Ortak Geleceğimiz Raporu'nda sürdürülebilir kalkınmanın başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin toplulukların, STK'ların ve diğer kurumların katılımına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kent planlama süreçlerinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi kapsamında katılım mekanizmalarının bu süreçlerde yer edinmesi ve çerçevelerinin tanımlanması gerekmektedir.

3
TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM'E KATILIMCI BAKIŞ

Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları uygulamaya yönelik rehber edinilen mevzuata dayalı, uygulayıcı aktörlerin daha fazla egemen olduğu bir süreç olarak yürütülen, kısmen katılımcı, kısmen tepeden inme kararlarla yapılan uygulamalarla devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlama uygulamalarında dahi henüz tam oturmayan katılımcı sürece kentsel dönüşüm süreçlerinde daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü kentsel dönüşüm süreçleri, doğası gereği doğrudan vatandaşla uygulamayı yürütenlerin, Arnstein'in ifadesiyle *"güç sahiplerinin"*, birebir ilişkisinin yoğunlaştığı aşamaların bulunduğu bir süreçtir. Kentsel dönüşüm projeleri, planlamanın uygulamayla bağını kurabilecek temel katılım mekanizmasının oluşturulması gereken yer olarak görülmektedir. Tez çalışmasında kentsel dönüşüm projelerinde katılım süreçlerinin ele alınmasının temel amacı budur. Bu bağlamda çalışmanın üçüncü bölümünde kentsel dönüşüm kavramı tanımlamaları, aktörler ve ortaklıklar, Türkiye'de 6306 kanunu kapsamında ve uygulamalarda katılımın nasıl ele alındığına ve bu kapsamda yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir.

3.1 Kentsel Dönüşüm Kavramı

Kentsel alanlar sürekli değişim içerisinde olan karmaşık sistemlerdir. Kentsel alanlar fiziksel, ekonomik, çevresel, siyasi gibi birçok etken ile ya da kendileri dönüşüm ve değişime uğrayabilmektedir. Kentsel alanda gerçekleşen bu değişim süreçleri yaşam kalitesini arttıran ya da azaltan etkiler yaratabilmektedir. Kent planlama literatüründe kentsel dönüşüm, fiziksel, ekonomik, çevresel alanlarda değişikliğe ya da çöküntüye uğrayan kent mekânına karşı sunulan yanıtlar olarak görülmüştür (Akkar, 2006).

Kentsel dönüşüm süreçlerinde;

- Kentsel alanların fiziksel dokusunun, ekonomik, sosyal yapısının ve çevresel koşulların bir arada ele alınmasını amaçlamalıdır;

- Kentsel alana ilişkin sorunların dengeli bir şekilde çözülmesi amacıyla bütünleşik stratejiler oluşturulmalı ve uygulanmaya çalışılmalıdır;

- Stratejiler ve bunların sonucunda ortaya çıkan uygulama programları sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uygun olarak geliştirilmelidir;

- Arazi ve mevcut çevrenin özellikleri de dâhil, doğal, ekonomik ve diğer kaynaklar en iyi şekilde kullanılmalıdır;

- Kentsel alanların yenilenmesi sürecinde çıkarı olan paydaşların en geniş aktif katılımı ve iş birliği aracılığıyla fikir birliğine varılmaya çalışılmalıdır;

- Hazırlanan ilk proje tasarımlarının revizeye gidebileceği kabul edilmeli, sürece esnek yaklaşılmalıdır;

- Belirlenen stratejilerin uygulama süresinin birbirinden farklı olduğu gerçeği kabul edilmelidir ve stratejilerin uygulanması kapsamında yeni kaynaklara ya da ek kaynaklara başvurulması gerekebilmektedir (Roberts,2016).

Kentsel dönüşüm, kurumsal ve örgütsel boyutlara sahip olan bir olgudur. Tüm bu yönetimsel boyutlar kentsel dönüşüm teorisinin uygulanması hakkında tanımlayıcı özelliklere sahiptir. Ancak kentsel dönüşüm teorinin yanı sıra pratiğe dayanmaktadır. Teori ve pratik arasında benzerlik ve bütünlük olması beklenmektedir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm süreçlerinde şu özellikler görülebilir (Pearson vd. 'den Aktaran Roberts,2016:25);

- Kentsel dönüşüm müdahaleci bir uygulamadır;

- Kamu, özel ve diğer gönüllü sektörleri birleştirir;

- Değişen koşullara uyum sağlanması adına kurumsal yapılarında değişiklikler yaşanabilir;

- *Ortaklaşa çabayı harekete geçirme ve uygun çözümlerin müzakere edilmesi için temel sağlamanın bir yoludur;*

- Kentsel alanların düzenlenmesi ve iyileştirilmesi bağlamında eylemlerin belirlenmesi ve politikaların üretilmesi kapsamında kurumsal faaliyetlerin geliştirilmesi için araçtır;

- Resmi ve gayri resmi uygulamalar için bir faaliyet odağıdır;

- *Sürdürülebilir esnek bir kentsel sistem* oluşturulması adına önemli bir araçtır.

Şehir yenileme, yenileme yapılacak alanda yaşayan nüfus, nüfusun kültürel ve sosyal nitelikleri, ekonomik ve yasal-yönetsel yönleri ile oldukça geniş kapsamlı bir süreçtir. Bu

bağlamda sosyal, ekonomik, planlama ve tasarım ve yönetsel boyut olmak üzere dört temel boyuttan bahsedilebilir. Yenileme yapılacak kentsel alanlarda yerele özgü dinamiklerin, kültürlerin, geleneklerin, sorun ve potansiyellerin ele alınması, buna yönelik stratejilerin geliştirilmesi konusu kentsel yenilemenin sosyal boyutu ile ilişkilendirilir. Alanda yaşayan halkın yenileme süreci ile birlikte korunma durumu, ekonomik faaliyetlerde yapılacak yeni düzenlemeler halkın istekleri ve sahip oldukları mevcut durum ile doğrudan ilişkilidir (Özden ve Kubat, 2003).

Kentsel dönüşüm, daha kapsayıcı, entegre, dirençli, güvenli, tüm vatandaşlar için erişilebilir olan şehirlerin inşasını teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla benimsenen temel planlama araçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşüm süreçleri kentsel mekânlara ilişkin sorunlara bütünsel bir yaklaşım sunmalı ve kentsel alanları daha canlı, yaşanılabilir kılmak adına birçok fırsat barındıran süreçler olarak görülmelidir (Habitat U.N. ,2021).

3.1.1 Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar ve Aktörler

Çok boyutlu yapıya ve karmaşık sistemlere sahip olan kentlerin planlaması süreçlerinde farklı aktörlerin bir arada olduğu bütünleşik ve kapsayıcı stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. Özellikle 1980'ler ve 1990'larda kentlerdeki mülkiyet sorunları ve kent içi sorunlara ilişkin kentsel dönüşüm bağlamında uzun vadeli, sürdürülebilir ve entegre yaklaşımların geliştirilmesi adına ortaklıklar önemli bir araç olarak görülmektedir. Farklı kurum ve kuruluşlardan oluşan ortaklıklar, kentsel alanlarda görev dağılımının yapılması ve süreçlerin daha iyi yönetilmesi adına katkı sunmaktadır (Roberts and Carter,1996:51).

Kentsel dönüşüm proje süreçlerinde, 1980'ler sonrası uygulanmaya başlayan katılımcı planlama bağlamında farklı aktörlerin olduğu görülmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektör, üniversiteler ve yerel halkın bu aktörler arasında yer aldığı belirtilmektedir. Ulusal düzlemde "yönetişim" kavramı ön plana çıkmaya başlamış, yerel yönetimler yönetimde daha etkin rol almaya başlamış ve kentsel dönüşüm projelerinde güçlü aktörler haline gelmiştir. *Uluslararası fon sağlayan kuruluşlar, yerel yönetim kuruluşları, uluslararası yatırımları destekleyen özel sektör yatırımcıları ya da yerel sermayenin temsilcileri ile uluslararası, ulusal ve yerel seviyede çalışan çok çeşitli sivil toplum grupları ile yerel halk* kentsel dönüşüm projelerinde yer alan aktörler olabilir (Sönmez,2005:18).

3.2 Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Katılım Mekanizması

Katılımcı yöntemler dünya planlama tarihinde 1960'lardan itibaren daha fazla önemsenmeye başlanmış ve belirli ölçülerde planlama süreçlerine yansıtılmıştır. Türkiye'de katılıma yönelik bazı denemeler yapılmış fakat bu konuda yeterli düzeye ulaşılamamıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri kentlerin bir kısmının planlı, bir kısmının plansız olarak gelişmesinin katılım süreçlerinin yeterli düzeyde ele alınmasını sınırlandırmasıdır. Bu bağlamda plancılar eski planlama yöntemleriyle süreçleri yürütmeyi tercih etmektedir (Tekeli, 1990).

1950 sonrası dönemde artan göç hareketleri sebebiyle konut yetersizliği sorunları yaşanmaya başlamış, mevcut kent koşulları bu sorunlarla baş edemez hale gelmiştir. Nüfus, konut sorunlarına kendileri yöntem geliştirerek çözüm üretmeye başlamış fakat bu konuda yasal herhangi bir denetim yapılmamıştır. 1960'larda hisseli ifraz ve yasadışı yapılanma ile konut sorunu giderek karmaşık hale gelmiş, 1970'lerde ise kentlerde örgütlü bir yağmacılık sistemi görülmeye başlanmıştır. Kentlerimizde mevcut plansız düzene karşın artan nüfus oranı sağlıksız kent dokusunun artmasına sebep olmuştur. Ülkemizde yaşanan bu ve sorunları aşma girişimi olarak inşaat sanayii faaliyetleri ön plana çıkmıştır (Görgülü 'den Aktaran Özden ve Kubat,2003:80).

Türkiye'de gerçekleşen kentsel dönüşüm pratiği incelendiğinde planların anlık çözümlere, piyasa koşullarına ve yönetimlerin birbirleriyle etkileşimine dayandığı görülmektedir. Ülkemizde, Habitat II Konferansı'nda katılımcı planlama anlayışının benimsenmesine dair ilkeleri beyan edildiği görülse de 1990'lardaki uygulamalar istenen hedeflerin hayata geçirilemediğini göstermektedir. Bu kapsamda ön plana çıkan en önemli sorunlar plan süreçlerinde yer alacak aktörlerin ve mali kaynakların, süreçlerden etkilenenlerin katılım şeklinin açık bir şekilde belirli olmaması ve süreç yönetiminin tek aktörlü yaklaşımlarla ele alınması gibi sorunlardır (Ataöv ve Osmay, 2007).

Kurtarır vd. (2013), Türkiye'de kent planlama politikalarının özellikle 2000 sonrası dönemde ekonomik gelişme ekseninde ele alındığını ve buna bağlı olarak inşaat sektörü faaliyetlerinde artış görüldüğünü, yerelleşme ve katılım politikalarının göz ardı edildiğini ifade etmiştir.

Şehirlerin yeniden canlandırılması ve yenilenmesi süreçlerinde en çok sorun yaşanan aşama yasal-yönetsel boyuttur. Süreçlerin sağlıklı ve bütüncül ilerlemesi adına yenilemeye ilişkin yasaların birbirleriyle uyumlu ve tamamlayıcı nitelikte olması

gerekmektedir. Bu bağlamda sağlıklı bir biçimde kurulan yönetsel- örgütsel yapının vizyonu, kapasitesi ve yasal dayanakları olması uygulamalarda başarıya ulaşılması adına önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör ve yerel halkın belirli düzeylerde süreçlerde söz sahibi olması sağlanmalıdır (Özden ve Kubat,2003).

Türkiye Habitat III Ulusal Raporu'nda (2014) yeni kentsel gündeme hazırlık süreci için altı ana başlık belirlenmiştir. Bunlar: kentsel demografik konular, arazi ve kent planlaması, çevre ve kentleşme, kentsel yönetişim ve mevzuat, kent ekonomisi ve konut ve temel hizmetlerdir. **"Kentsel Yönetişim ve Mevzuat"** başlığı altında "tecrübe edilmiş zorluklar ve öğrenilmiş dersler" kısmında plan hazırlık süreçlerinde katılımın sağlanmasının önemli olduğuna değinilmiş, fakat konut projeleri üretilirken alanda yaşayacak nüfusun sosyal durumu ve gelir dağılımının dikkate alınmadığı ifade edilmiştir. Planlardan etkilenenlerin plan süreçlerine hazırlık aşamasından uygulama aşamasına kadar katılımının tam anlamıyla sağlanmaması sebebiyle planlar benimsenmemektedir.

Ülkemizde 1950-1980 döneminde yık ve yeniden yap anlayışıyla geliştirilen planlama politikaları günümüzde de etkisini göstermektedir. Bu durum bütüncül ve sürdürülebilir yaklaşımlar yerine ekonomik kaygıların ön planda olduğu projelerin geliştirilmesine sebep olmaktadır. Kentsel dönüşüm yalnızca fizik mekânın yeniden inşa edilmesi olarak algılanmaktadır. Ancak kentler, içerisinde insanların yaşamlarını sürdürdüğü, yaşayan, dinamik yapılardır. Kent sakinlerinin katılım hakkı insan haklarına dayanmaktadır. Bu bağlamda dönüşüm süreçleri farklı aktör gruplarının katılımının sağlandığı, plan ve projeyi yönetenler ve projeden etkilenenlerin karşılıklı etkileşim ve bilgi akışı içinde olduğu süreçler halinde gerçekleşmelidir.

Günümüzde kentsel dönüşüm projeleri nüfus artışıyla birlikte kentlerde konut kapasitelerinin azalması ve artan deprem kaygısı gibi sebepler nedeniyle oldukça yaygınlaşmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin hedef kriterlerinde sıkça yer alan "projenin katılımcı anlayışla yürütülmesi" ifadesinin plan projeyi yönetenler ve ilgili kanunlar tarafından tanımlı hale getirilerek desteklenmesi gerekmektedir. Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi kapsamında kentsel dönüşüm uygulamalarının usul ve esasların yer aldığı 6306 sayılı kanunun vatandaş katılımına yönelik olan maddeleri EK-A1'de verilmiştir. 6306 sayılı kanun incelendiğinde sürecin genellikle plan ve projeyi yöneten

aktörler üzerinden ele alındığı görülmektedir. Kanunda vatandaş katılımına ilişkin maddelerin tanımlı olmadığı görülmektedir. Dönüşüm alanı içerisinde yaşayan hak sahiplerinin sürece itiraz etme ya da şartları kabul etme hakkı vardır. Ancak katılım, kentsel müdahalelerde söz sahibi olmayı içeren bir olgudur. Farklı aktörlerin süreçlerde yer alması ve sürecin şeffaflık ilkesiyle yürütülmesi sürdürülebilir yaşam çevrelerinin üretilmesi kapsamında önem taşımaktadır. Vatandaş katılımına dayalı ilkelerin kanun kapsamında tanımlı olması, katılımcı planlama anlayışının teşvik edilmesi ve aktörler arası ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında etkili olacaktır.

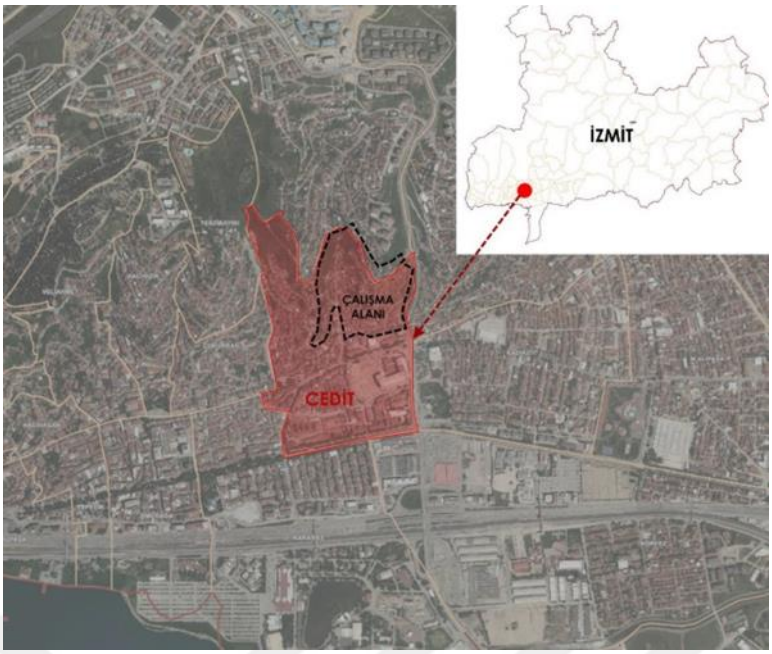
4
CEDİT MAHALLESİ RİSKLİ ALANI KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ KATILIM MEKANİZMALARI İNCELEMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde seçilen örnek alan olan Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi sürecine ilişkin olarak kentsel dönüşüm süreci, süreçte yer alan aktörler ve uygulanan katılım mekanizmaları incelenmiştir. Bu bağlamda saha araştırması, aktörlerle yapılan derinlemesine mülakat verileri, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) ve İzmit Belediyesi'nin resmi internet siteleri ve riskli alana ilişkin hazırlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı plan açıklama raporlarından yararlanılmıştır.

4.1 Seçilen Örnek Alan Hakkında Genel Bilgiler

Konum

İzmit ilçesine bağlı olan Cedit Mahallesi İstanbul- Ankara D-100 Karayolu ile TEM otoyolu arasında, Kocaeli İl Merkezinin kuzeybatısında yer almaktadır. Cedit Mahallesi'nin bir kısmını kapsayan kentsel dönüşüm alanı, içerisinden dere yatağı geçen ve heyelan riski olan, %40 üzerinde eğimli alanlara sahip, çarpık kentleşmenin yoğun olduğu, 126.221 m2'lik bir bölgedir (Şekil 4.1). Alan, toplu taşıma ile İzmit kent merkezine beş dakika, sahile on dakika uzaklıktadır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında, yapı kalitesi kötü durumda olan ve çöküntü alanı haline gelmiş alanda yaşam kalitesinin arttırılması, kent mekânının iyileştirilmesi hedeflenmiştir (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

Şekil 4. 1 Riskli alanın konumu ve çalışma alan sınırı (CMRA Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2021)

Nüfus ve Demografik Göstergeler

2021 Yılı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre İzmit İlçesi Cedit Mahallesi nüfusu 2,918 kişi erkek, 2,803 kişi kadın olmak üzere toplamda 5.761'dir (data.tuik.gov.tr). Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Cedit Mahallesi Riskli Alana İlişkin 1/1000 Ölçekli Revizyon İmar Planı Plan Açıklama Raporu'nda (2021) Cedit Mahallesi'nde yaş ortalamasının 65 ve üzeri olduğu belirtilmiştir. Saha araştırması ve derinlemesine mülakat verileri plan açıklama raporu ile uyumlu olup riskli alanda yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunun orta ve yaşlı nüfus grubunda olduğu görülmüştür. Bölgede yaşayanların nüfus profili Pomak, Muhacir, İzmit İlçesi'nin yerlilerinden ve bir kaç aile Roman vatandaşlardan oluşmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Statü (SES)

Plan açıklama raporunda yer alan İzmit İlçesi mahalle düzeyindeki sosyo-ekonomik statü sınıflandırmasına göre, Cedit Mahallesi sosyo-ekonomik statü dağılımı B grubu sınıfında yoğunlaşmaktadır. Plan açıklama raporunda A, B, C, D ve E[2] grupları verilmiştir. Cedit

[2] Plan açıklama raporunda verilen sosyo-ekonomik gösterge sınıflandırmasına göre A grubu sosyal elit tabaka ve soylu aileler, B grubu özel sektör yöneticileri, gazeteci, yazarlar ve orta-büyük esnaf, C grubu yönetici, memur, işçiler ve küçük esnaf, D grubu mavi yaka çalışanları ve kalifiye işçiler, E grubu ise kalifiye olmayan işçiler ve işsizlerden oluşmaktadır.

Mahallesi sosyo-ekonomik statü dağılımları incelendiğinde A+B grubu oranı %61 iken, C+D grubu %38'lik bir orana sahiptir (CMRA Plan Açıklama Raporu,2021).

Saha araştırması ve yapılan derinlemesine mülakatlarda, proje alanında yaşayan nüfus içerisinde soylu ailelerin yanı sıra kâğıt toplayıcılığı yapanlar, işçi ve memur kesimin de yer aldığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda sosyo-ekonomik statü dağılımında bulunan fakat plan açıklama raporundaki dağılımda gösterilmeyen E grubunun (kalifiye olmayan işçilerin ve işsizlerin) da bu bölgede yaşadığı tespit edilmiştir.

Hane Halkı Araştırması

Cedit Mahallesi riskli alanında 2016 yılında yapılan hane halkı araştırmasında Ceditlilerin kaç senedir bu mahallede yaşadıkları sorusu sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre mahallede yaşayanların çok uzun süredir orada bulundukları tespit edilmiştir. Mahallelilerin %54'ü 30 yıl ve üzeri, %18'i 15-29 yıldır, %19'u 5-14 yıldır %9'u 1-4 yıldır Cedit Mahallesi'nde yaşamaktadır. Mahalle sakinlerinin uzun yıllardır orada yaşaması mahalleye karşı duyulan aidiyet hissinin artmasına sebep olmuştur (CMRA Plan Açıklama Raporu, 2016).

Saha araştırması, derinlemesine görüşme ve anketler aracılığıyla mahalle sakinlerinin Cedit Mahallesi'ne ilişkin sorunları tespit edilmiştir. Anket sorusu olarak **"Cedit Mahallesi'nin en önemli üç sorunu nedir?"** sorusu sorulmuştur. Bu kapsamda mahalledeki en önemli sorunlar sırasıyla güvenlik, ulaşım, çevre kirliliği, park ve donatı planlama sorunudur. Mahalledeki sorunları tespit etmek amacıyla sorulan bir diğer soru "Mahallenizde eksikliğiniz duyduğunuz kentsel hizmetler nelerdir?" sorusudur. Bu soru kapsamında alınan cevaplara göre Ceditlilerin sırasıyla eksikliğini duyduğu kentsel hizmetler güvenlik, çöp, temizlik ve toplu taşıma hizmetleridir (CMRA Plan Açıklama Raporu, 2016).

2016 yılında yüklenici firma yetkililerinin yaptığı saha araştırması ve anket sonuçları incelendiğinde mahalledeki genel sorunların neler olduğu, hangi hizmetlerin eksik olduğu, burada yaşayan nüfusun yaş dağılımı hakkında soruların sorulduğu görülmüştür. Anket çalışmasında mahallede yaşayan nüfusun %54'ünün 30 ve üzeri senedir burada yaşadığı tespit edilmiştir. Saha araştırması ve mülakat sonuçları bu veriyi destekleyen nitelikte olup mahallede yaşayan nüfusun uzun yıllardır burada yaşadığı ve mahalleye karşı aidiyet duygusu geliştirdikleri saptanmıştır. Saha araştırması ve yapılan mülakat

verilerine göre mahallede özellikle ulaşım ve güvenlik problemlerinin yaşanması, kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesini zorunlu kılan faktörler arasında görülmektedir.

Proje Alanına İlişkin Yapılan Yapısal Analizler

Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi alanına ilişkin analiz çalışmaları 2016 yılında yüklenici firma ve İzmit Belediyesi tarafından hazırlanmıştır. Ancak 2020 yılında kentsel dönüşüm projesinin İzmit Belediyesi'nden Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) ve Bakanlık'a devredilmesinin ardından ilk dönemki yüklenici firma ile ortak çalışanları olan bir diğer yüklenici firma ihaleyi devralmıştır. Riskli alana ilişkin bina yapım yılı, ruhsat durumu, mülkiyet durumu, bina kat adedi, bahçe varlığı, bina yapım tekniği, yapı fonksiyonu analizleri ve hane halkı analizleri 2016 yılına aittir. 2021 yılı plan açıklama raporunda 2019 yılına ait mahalle düzeyinde nüfus dağılımı, m2 birim fiyatları, eğitim durumu, göç yapısı, aile büyüklüğü, sosyo-ekonomik statü dağılımı verileri verilmiştir.

2016 yılında binaların ruhsat durumunun belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmaya göre riskli alanda; 104 adet ruhsatlı,200 adet ruhsatsız yapı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 122 parseldeki yapıların ruhsat bilgisi ada-parsel bilgilerinin eksikliği, bir parselde birden çok yapı olması gibi nedenlerden dolayı değerlendirilememiştir (CMRA Plan Açıklama Raporu, 2021). Saha araştırması ve yapılan mülakat sonuçlarına göre bölgedeki yapıların büyük çoğunluğu fiziksel olarak kötü durumdadır ve %80i ruhsatsızdır. Plan açıklama raporlarında yer alan bilgiler ile mülakat verileri örtüşmektedir. Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi'nden (CMPO) alından bilgiye göre mevcut hane sayısı 1080'dir ve üretilen hane sayısı 1100 adet olacaktır.

Tehlike ve risk boyutu analizi; ruhsatsız yapılar, erişilebilirliği zayıf yollar, %30 üzeri eğimli alanlar ve 1950 sonrası yapılaşmış yapılara ilişkin elde edilen veriler üzerinden hazırlanmıştır. Plan ve projeyi yönetenler, projeden etkilenenler ve projede aracı konumunda olanlar grubunda yer alan aktörlerle yapılan mülakatlarda yer alan ifadelere göre riskli alanda itfaiye, ambulans ve araçların giremediği sokaklar bulunmaktadır. Aktörler, mahallede bazı sokaklarda sağlıksız ve güvensiz bir yaşam ortamının olduğunu ifade etmiştir. Aktör söylemlerinde mahallede ruhsatsız yapı yoğunluğunun yüksek olması bir tehlike unsuru olarak ifade edilmiştir.

"Mahallede yasaklı madde satıcılığı yapılıyordu, araç, ambulans, vinç giremeyen sokaklar vardı. Kentsel dönüşüm gerekliydi." (55 senedir mahallede yaşayan hak sahibi)

"Sokaklar dar ve dikti, sadece merdivenden oluşan sokaklar vardı." (Yüklenici firma çalışanı)

Kaynak: Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yapılan mülakat sonuçları

Hane halkı Analizleri

Hane halkı araştırması 2016 yılında yüklenici firma ve İzmit Belediyesi yürütücülüğünde hazırlanmıştır. 2020 yılında projenin KBB ve ÇŞİDB'ye devredilmesinin ardından yeni bir hane halkı araştırması yapılmamıştır. 2016 yılında yüklenici firma yetkilileri tarafından yapılan saha araştırmaları kapsamında mahallede yaşayan sakinlere aşağıdaki sorular sorulmuştur (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.):

- Ev sahibi misiniz?
- Kiracı iseniz konutun aylık kirası nedir?
- Çalışma durumunuz nedir?
- Sigortanız var mı?
- Evde sürekli yaşayan kişi sayısı kaçtır?
- Eviniz kaç metrekaredir?
- Evin bağımsız bölüm sayısı nedir?
- Konutunuz sizin için yeterli mi?

CMRA'ya ilişkin olarak hazırlanan yapısal analizler incelendiğinde proje alanındaki binaların fiziksel yapısına ilişkin analizlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. 2016 yılına ait olan hane halkı araştırması verileri ve analiz çalışmalarının 2021 yılında yeniden yapılmaması zamana bağlı olarak değişen verilerin güncel tutulması kapsamında önemlidir. Alanın yapısal ve fiziksel özelliklerine dayanan analiz verilerinin geçen süre zarfında değişime uğramadığı için yeniden yapılmaması olağan görünse de, hane halkı araştırmasının güncellenmemesi projeden etkilenenlerin görüşlerinin yeniden alınmaması bağlamında önemli bir sorundur.

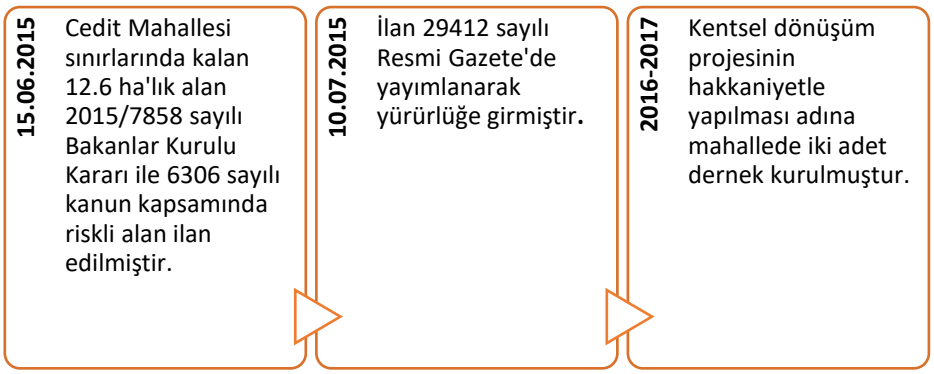
Hane halkı araştırmalarında sorulan sorular kentsel dönüşüm projesinin ekonomik ve fiziksel boyutuna yönelik olup, konut kirası ve metrekaresi, bağımsız birim sayısı gibi özelliklere ilişkin sorular sorulmuştur. "Yerinde dönüşüm" anlayışıyla yürütülen kentsel

dönüşüm projesinde uzun yıllardır mahallede yaşayan kişilerin kültürel değerlerinin, mahallenin sosyolojik yapısının arka planda bırakılması yeni projenin eski sosyal dokudan farklı olacağına işaret etmektedir. Aktör grupları yapılan mülakatlarda alandaki sosyal yapının değişeceğini ön gören ifadelere yer vermiştir.

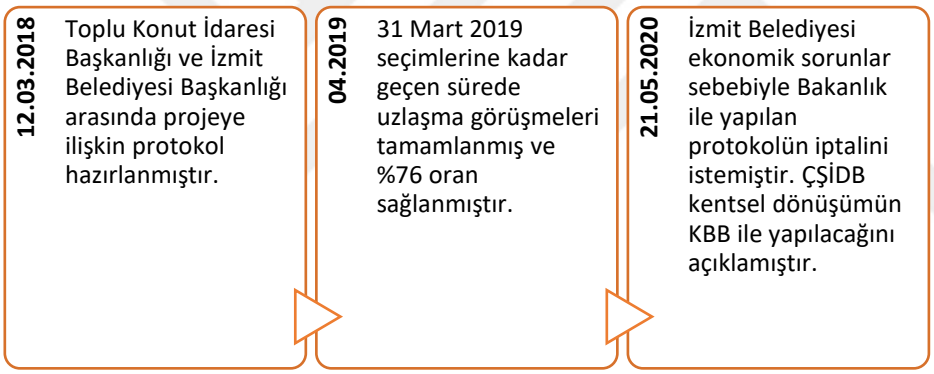
4.2 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Tarihsel Gelişim Süreci

Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi (CMRA) tarihsel gelişim süreci, projenin ilan edildiği tarihten başlayarak konutların teslim edilmesi ön görülen tarihe kadar şemalarla birlikte aşağıda anlatılmıştır. Süreç tarif edilirken saha araştırması, aktörlerle yapılan derinlemesine mülakat sonuçları, İzmit Belediyesi ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) internet sitesi duyurularından yararlanılmıştır.

2015 yılında İzmit İlçesi Cedit Mahallesi'ndeki bulunan 12.6 ha'lık alan Bakanlar Kurulu Kararı ile riskli alan ilan edilmiştir. 2016-2017 yıllarında mahallede kentsel dönüşüm projesinin hakkaniyetle yapılması adına iki adet mahalle derneği kurulmuştur. Bu dernekler: Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği (CMGDD) ve Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği (CMTDD)'dir. Aktör söylemlerinde derneklerin projenin yapılmasını desteklediği ve bu kapsamda vatandaşlarla görüşmelerin yapıldığı ifade edilmiştir. İzmit Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı(TOKİ) arasında projeye ilişkin protokol imzalanmış ve uzlaşma görüşmelerine başlanmıştır. Uzlaşma görüşmelerinde %76 orana ulaşılmıştır. İzmit Belediyesi ve TOKİ sorumluluğunda olan proje mali sebeplerden dolayı 21.05.2020 tarihinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na (ÇŞİDB) devredilmiştir. Kentsel dönüşüm projesinin yapımını KBB ve ÇŞİDB üstlenmiştir. Bu kapsamda açıklanan Bakanlar Kurulu Kararı'nın ardından arazide bir ön çalışma yapılmıştır. Ön çalışma yapıldıktan sonra değerleme çalışmaları ve kıymet takdir çalışmaları yapılmıştır. Kıymet takdir çalışmaları için hak sahiplerinden tapu kayıtları istenmiş, kayıtlara göre çıkan bina değerleri hesaplanmıştır. 27.12.2020 tarihinde, *"Kocaeli'nin en büyük kentsel dönüşüm projesi"* olarak sunulan projenin başladığı Bakanlık tarafından duyurulmuştur (Şekil 4.2, 4.3).

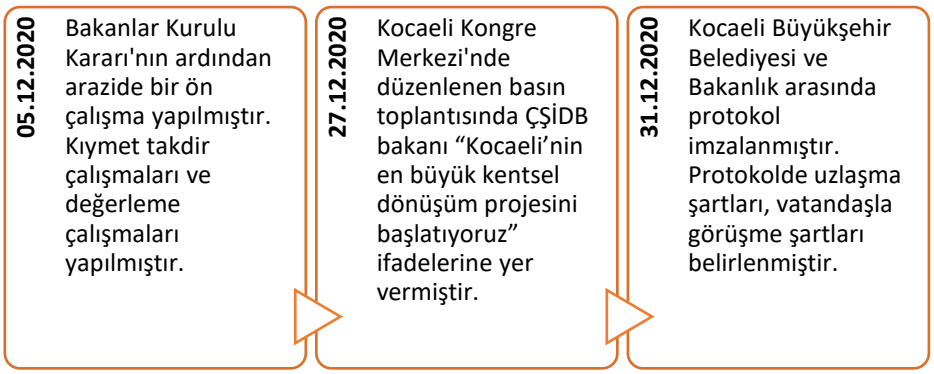

Şekil 4. 2 CMRA tarihsel süreç-1 (CMRA Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2021 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

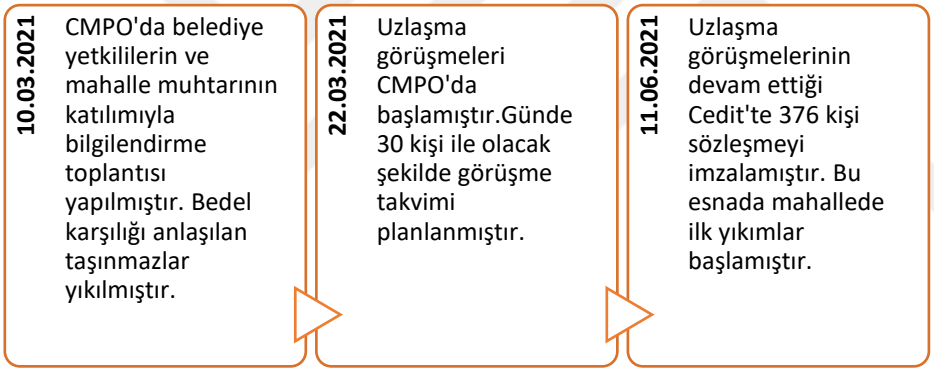

Şekil 4. 3 CMRA tarihsel süreç- 2 (İzmit Belediyesi, 2020 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

31.12.2020 tarihinde KBB ve ÇŞDİB arasında protokol imzalanmıştır. Protokolde uzlaşma şartları ve vatandaşla görüşme şartları belirlenmiştir. Alanın kar-zarar durumu analizi yapılarak fizibilite çalışması hazırlanmıştır. 10.03.2021 tarihinde Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi'nde (CMPO) Cedit Mahallesi Muhtarı(YCMM) ve mahalle sakinlerinin katılımıyla bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. 22.03.2021 tarihinde uzlaşma görüşmelerinde başlanmıştır ve 1750 hak sahibi ile bir yıl boyunca görüşmeler devam etmiştir. 11.06.2021 tarihinde, uzlaşma görüşmelerinin devam ettiği esnada mahallede ilk yıkımlara başlanmıştır (Şekil 4.4, 4.5).

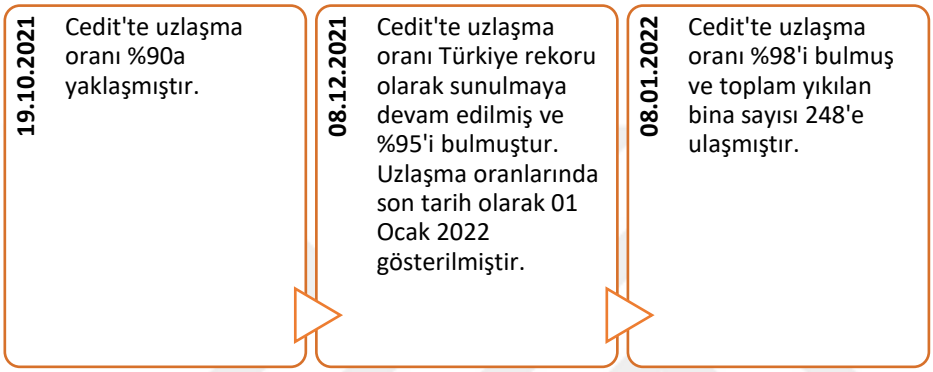
Şekil 4. 4 CMRA tarihsel süreç- 3 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2020 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

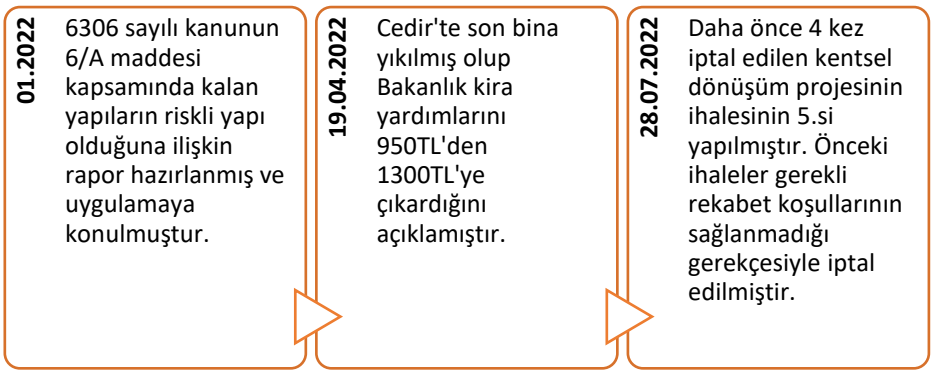
Şekil 4. 5 CMRA tarihsel süreç- 4 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

CMPO çalışanlarından alınan bilgilere göre, uzlaşma görüşmelerinde vatandaşa proje hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır; hangi bağımsız birimler var, nelerden faydalanabilir, nereyi seçebilir sorularına yanıt verilmiştir. Vatandaşa borçlanma durumu anlatılarak, kaç ay vade ödeyeceği, nereye borçlanacağı bilgisi verilmiştir. Vatandaşın anlaşmaya olumlu bakması durumunda muhafakatname (izin belgesi) imzalanmış ve görüşme sonlandırılmıştır. Eğer vatandaş anlaşmaya olumlu bakmıyorsa başka bir tarihte yeniden randevu oluşturulmuştur. KBB'nin resmi sitesinde ilan edilen bilgiye göre 19.10.2021 tarihinde uzlaşma oranları %90'a yaklaşmıştır. 08.12.2021 tarihinde uzlaşma oranları içinde son tarihin 01.01.2022 olduğu açıklanmıştır. Uzlaşma oranlarının %98

olduğu ocak ayında kalan hak sahipleriyle anlaşma yoluna gidilmesi adına 6306 sayılı kanunun 6-A maddesi yürürlüğe konmuştur. 2022 Mart ayında projeye ilişkin tahliye, yıkım ve uzlaşma süreçleri tamamen bitmiştir. Kentsel dönüşüm projesinin haziran ayında yapılacak olan ihalesi temmuz ayına ertelenmiş olup konutların yapımını üstlenen firmaya eylül ayında yer teslimi yapılmıştır. Mülakat sonuçlarına göre konut teslimlerinin hak sahiplerine 650 iş günü içerisinde teslim edileceği bilgisi verilmiştir. Bu bağlamda sunulan teslim tarihi 02-03.2025 tarihine tekabül etmektedir (Şekil 4.6, 4.7, 4.8).

Şekil 4. 6 CMRA tarihsel süreç- 5 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021)

Şekil 4. 7 CMRA tarihsel süreç- 6 (Mavi Kocaeli, 2022 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 4. 8 CMRA tarihsel süreç- 7 (Can, 2022 ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.2.1 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin "Bilgilendirme" Aşaması

Planın Gerekçesi

Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Cedit Mahallesi, Riskli Alanına İlişkin 1/1000 Ölçekli Revizyon Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu'nda (2021) kentsel dönüşüm projesinin gerekçesi olarak riskli alanın bulunduğu bölgede ulaşım ve altyapının yetersiz olması, mevcut yapıların kötü ve sağlıksız durumda olması, deprem riski nedeniyle yapıların yeniden inşa edilmesi gerektiği şeklinde sebepler sunulmuştur. Bölgenin Kocaeli ili için

stratejik bir öneme sahip olması ve proje sürecinde yaşanan aksaklıkların giderilmesi amacıyla hızlı bir dönüşüme girmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Saha çalışması ve projede yer alan aktörlerle yapılan mülakat sonuçları ile plan açıklama raporunda yer alan plan gerekçeleri örtüşmektedir. Görüşme yapılan aktörlerin %90'ı mahallenin bazı sokaklarında güvensiz bir ortam olduğunu, bazı sokaklardan ambulans, vinç ve itfaiyenin giremediğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projesinin yapılmasının projeden etkilenenlerce desteklendiği görülmüştür. Cedit Mahallesi'nin yıkım öncesi görselleri Şekil 4.9, 4.10, 4.11, 4.12'de gösterilmektedir.

Şekil 4. 9 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 1 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

Şekil 4. 10 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 2 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

Şekil 4. 11 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 3 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

Şekil 4. 12 Cedit Mahallesi yıkım öncesi 4 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin Tanıtımının Plan ve Projeyi Yöneten Aktörler Tarafından Tanıtılması

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin (KBB) kentsel dönüşüm çalışmalarının yer aldığı internet sitesinde projenin amaç ve hedef kriterleri aşağıdaki gibi sunulmuştur:

- Sağlıksız ve eski durumda olan fiziksel yapı stokunun yenilenmesi,
- Yaşanılabilir standartlarda yeşil alan, sosyal donatı alanları, altyapı ve ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi,
- Yaşam kalitesinin yükseltilerek güvenli ve erişilebilir bir bölgenin kente kazandırılması,
- Projenin bütüncül planlama yaklaşımıyla ele alınarak yenileme alanları için örnek bir alan oluşturulması,
- Bölgenin yerel halkıyla birlikte hareket edilerek proje uygulamasının gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

Saha araştırması ve derinlemesine mülakatlarda Cedit sakinlerinin genel olarak kentsel dönüşüm projesini destekledikleri tespit edilmiştir. Mahalle sakinleri, bölgede yapı stoğu yenileneceği, bölgenin eski güvensiz ortamından arındırılacağı ve sokakların yeniden düzenlenerek erişilebilirliğin artırılacağı gibi faktörler nedeniyle projeyi desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Proje Kriterleri;

- "Yerinde dönüşüm" yaklaşımının hedeflenmesi,
- Maliklerle anlaşma,
- Sosyal donatı alanları, konut alanları ve altyapı, ulaşım kurgusunun bütüncül olarak planlanması,
- Sosyal ve kentsel alanların kullanımını teşvik eden projeler oluşturulması,
- Bütüncül plan stratejilerine uygunluk sağlanması,
- Projenin hesap sorulabilir, şeffaf ve katılımcı anlayışla yürütülmesi olarak belirlenmiştir (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

Plan ve proje yönetenler aktör grubunda yer alan KBB'nin ve Bakanlık'ın projeyi sunuş biçimine bakıldığında, proje sürecinde bölgede yaşayanlarla birlikte hareket etmek, yeni proje alanında yapılacak donatı alanlarıyla merkezi konum avantajını değerlendirmek ve yeni dönüşüm alanları için örnek bir proje oluşturmak hedeflenmiştir. Projenin tanıtım mesajında yer alan ifadelere göre projeyle birlikte bölge eski, güvensiz ve kötü yapılaşma koşullarından arındırılacaktır. Bu bağlamda riskli yapıların ortadan kaldırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bölgede yaşayanların projenin uzun yıllar ertelenmesi sebebiyle yaşadığı mağduriyetin giderileceği mesajı verilmiştir. Proje alanının Kocaeli İli için bir dönüm noktası olacağı, dolayısıyla projenin oldukça önem taşıdığı aktarılmıştır. TOKİ, KBB ve ÇŞİDB iş birliğiyle gerçekleşecek olan proje hakkında projeden etkilenen Cedit sakinlerine güven veren bir yaklaşımla mahalledeki sorunların giderileceğine dair mesajlar verilmiştir. Proje tamamlandıktan sonra ön görülen proje görseli Şekil 4.13'te gösterilmektedir.

Şekil 4. 13 Proje tamamlandıktan sonra ön görülen proje görseli (Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi'nden alınmıştır.)

4.3 Proje Sürecinde Yer Alan Aktörler

İzmit'te yer alan Cedit Mahallesi, 2015 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile 6306 sayılı afet riski altındaki alanların değiştirilmesi hakkındaki kanun kapsamında riskli alan ilan edilmiştir. Plan ve proje sürecini 2015-2019 arası dönemde İzmit Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) üstlenmiştir. Ancak İzmit Belediyesi sorumluluğunda olan CMRA maliyet sorunları sebebiyle 2020 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na (ÇŞİDB) devredilmiştir. 2020 yılında KBB ve ÇŞİDB arasında yeni bir protokol imzalanmıştır. Proje devredildikten sonra mevcut analiz çalışmaları kullanılarak hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerinin yapılması, mimari proje maliyeti analizi ve proje değerleme çalışmalarının yapılması konusunda yüklenici firma görevlendirilmiştir. Konut yapımları TOKİ tarafından üstlenilmiştir. Bu tez çalışmasında 2020 yılı ve günümüz arasındaki süreçte yer alan aktörlere ve aktörler arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır.

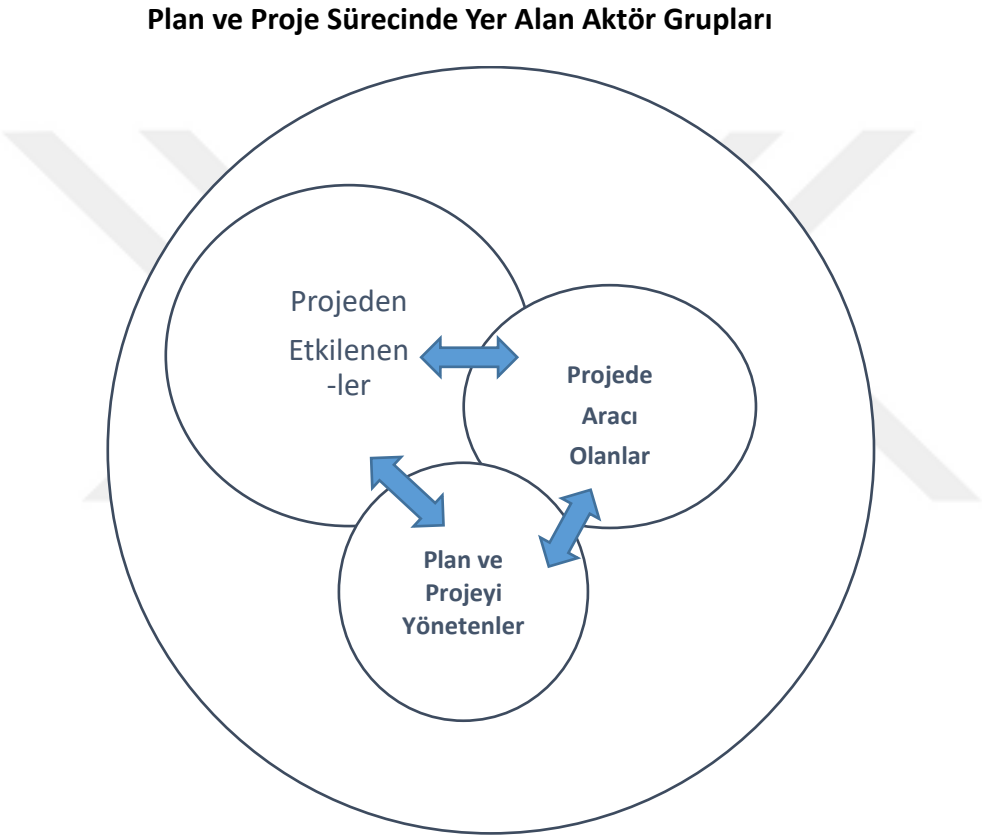
Plan ve Proje sürecinde 2015-2019 arası dönemde yer alan aktörler şunlardır:

- İzmit Belediyesi
- TOKİ
- Yüklenici firma
- CMTDD ve CMGDD

- Hak sahipleri ve kiracılar

Saha araştırması ve elde edilen bulgular doğrultusunda 2020 ve günümüz arasındaki dönemde yer alan aktörler yazar tarafından üç grupta toplanmıştır. Bu gruplar şu şekildedir (Şekil 4.14):

- Plan ve Projeyi Yönetenler
- Projeden Etkilenenler
- Projede Aracı Olanlar

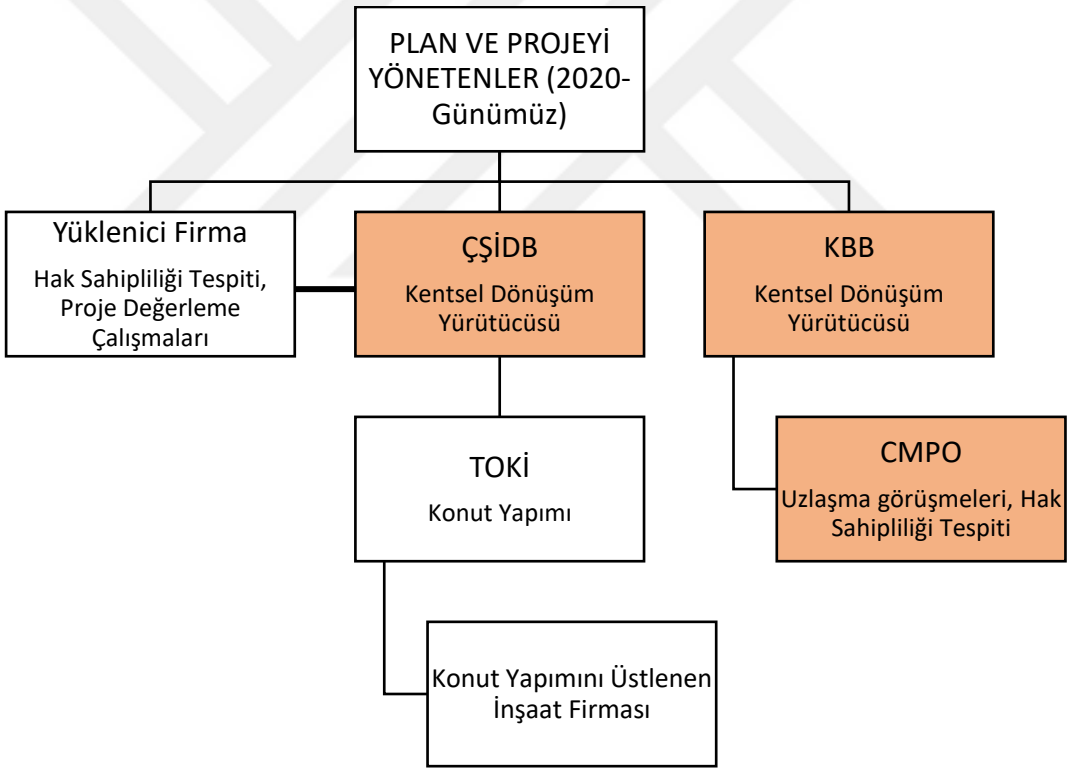
Şekil 4. 14 Proje sürecinde yer alan aktör grupları (Saha araştırması ve mülakat sonuçlarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 4.15'de plan ve projeyi yöneten aktörler gösterilmiştir. Plan ve projeyi yöneten ana aktörler ÇŞİDB ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'dir. Yüklenici firma, Bakanlık'a bağlı çalışan taşeron firmadır. Hak sahipliliği tespiti, uzlaşma görüşmelerinin yapılması, mimari proje maliyeti analizi ve proje değerleme çalışmaları yüklenici firma tarafından yapılmıştır.

Projede yüklenici firma rolünde olan TOKİ ÇŞİDB'ye bağlıdır. Projedeki konutların yapımını üstlenen inşaat firması TOKİ'ye bağlıdır. Kentsel dönüşüm projesinde uzlaşma

sürecini yöneten Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi (CMPO), KBB'ye bağlı olarak çalışmıştır. CMPO ekibi içerisinde bir adet harita mühendisi, bir adet şehir plancısı ve bir adet inşaat teknikeri yer almaktadır. Proje ofisi koordinatörü harita mühendisidir. Riskli alandaki tarihi eserler ve kalıntıların tespit edilmesi amacıyla bir adet arkeolog yıkım esnasında sürece dâhil olmuştur.

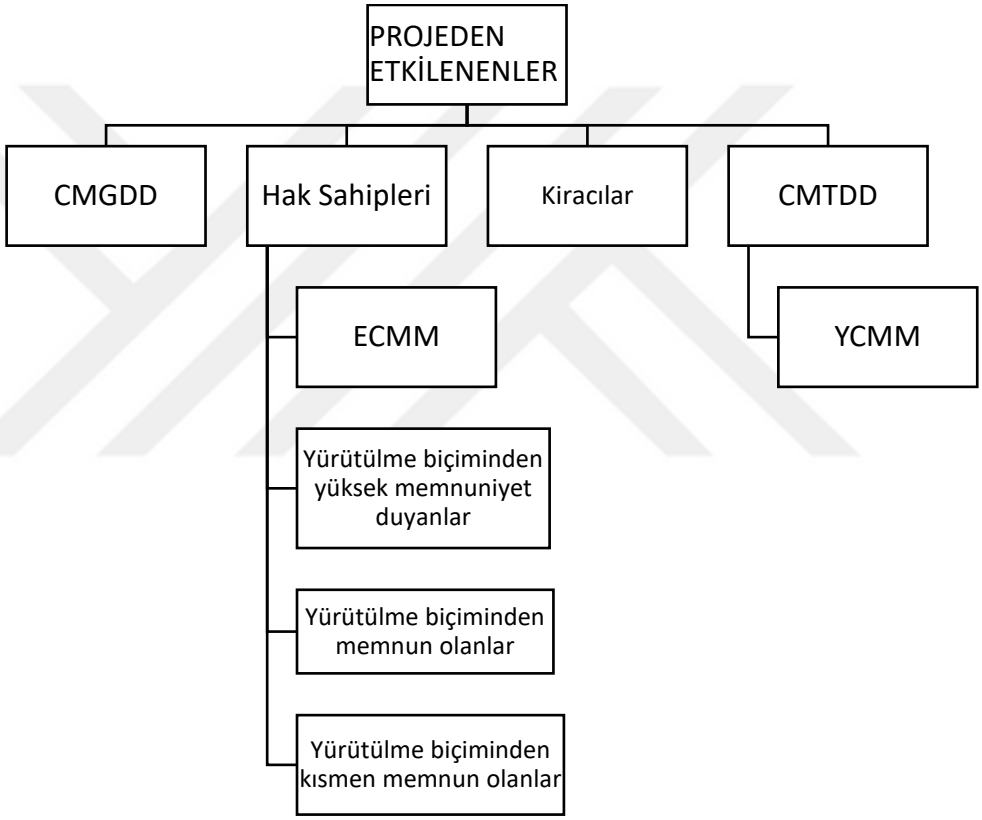
Saha araştırması ve mülakat sonuçlarını göz önünde bulundurulduğunda plan ve projeyi yöneten aktörlerin birbiriyle iletişim halinde olduğu görülmekle birlikte süreçte etkili olan en önemli aktörlerin ÇŞİDB ve CMPO olduğu görülmüştür. Kentsel dönüşüm proje ofisi gerek hak sahiplerinin ikna edilmesi ve uzlaşma görüşmelerinin yürütülmesi, gerek üst yetkili kurumların projeden etkilenenlerle bağlantısının sağlanması noktasında aracı ve yönetici konumunda olmuştur. TOKİ görevlileri uzlaşma görüşmelerinde yer almamıştır.

Şekil 4. 15 Plan ve projeyi yöneten aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Projeden etkilenen aktörler gruplandırılarak şekil 4.16'da gösterilmiştir. Proje sürecinden etkilenenler: hak sahipleri, kiracılar, Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği (CMGDD) ve Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği (CMTDD) olan mahalle dernekleri olarak sınıflandırılmıştır. Mahalle derneklerinin üyeleri arasında hak

sahibi olanlar bulunmaktadır. Dernek üyeleri zaman zaman vatandaşla konuşarak proje süreci esnasında köprü görevi üstlenmiştir. 2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı (ECMM) herhangi bir derneğe üye değildir fakat hak sahipleri arasındadır. Cedit Mahallesi Muhtarı (YCMM) hak sahibi olmamakla birlikte CMTDD üyesidir. Bu bağlamda aktörler arası ilişkiler incelendiğinde hak sahibi olan ve olmayan paydaşların süreç içerisinde etkileşim içinde olduğu görülmüştür. Süreçten etkilenenler ve süreçte aracı konumunda olanların irtibat halinde olduğu görülmüştür. Kiracılar taşınma bedeli alarak alandan ayrılmıştır. Hak sahipleri ile uzlaşma sürecine gidilmiştir.

Şekil 4. 16 Projeden etkilenen aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

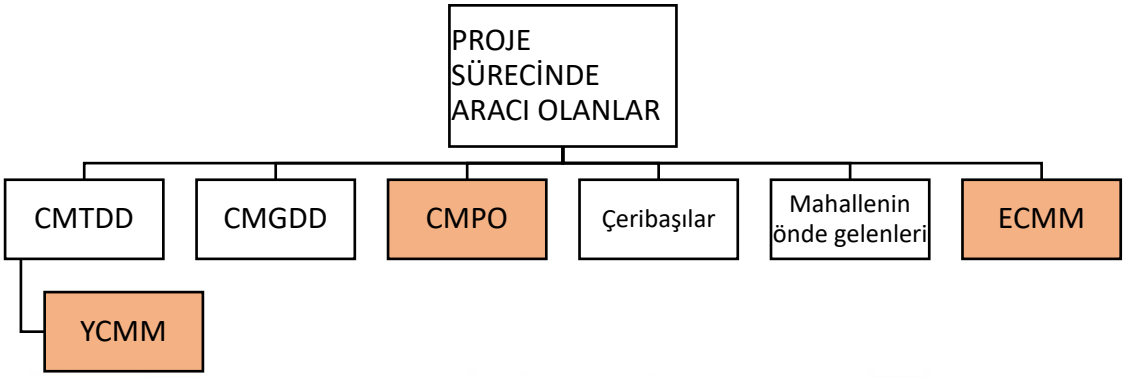
Saha araştırması ve yapılan derinlemesine mülakatlarda projenin yürütülme biçiminden genellikle memnuniyet duyulduğu tespit edilmiştir. Fakat hak sahiplerinin süreçten memnuniyet duyma düzeyleri farklılaşmaktadır. Bu bağlamda kartopu örneklem yöntemiyle isimlerin yönlendirmesiyle memnuniyet düzeyi farklı olan hak sahiplerine ulaşılmıştır. Bu bağlamda üç grup tespit edilmiştir. Bunlar: projenin yürütülme biçiminden yüksek memnuniyet duyanlar, projenin yürütülme biçiminden memnun olanlar ve projenin yürütülme biçiminden kısmen memnun olanlar şeklindedir. Yapılan

derinlemesine mülakat sonuçlarına göre proje sürecinden kısmen memnun olanların şikâyetleri şunlardır:

1. Proje sürecinde ihale süreçlerinin uzaması ve konut teslim süresinin gecikmesi.
2. Kira yardım taleplerinin yeterli bulunmaması.

Hak sahipleri arasında piyasadaki kira fiyatlarının artışı ve kira yardım bedellerinin düşük olması sebebiyle ekonomik olarak zor durumda olduklarını ifade edenler bulunmaktadır.

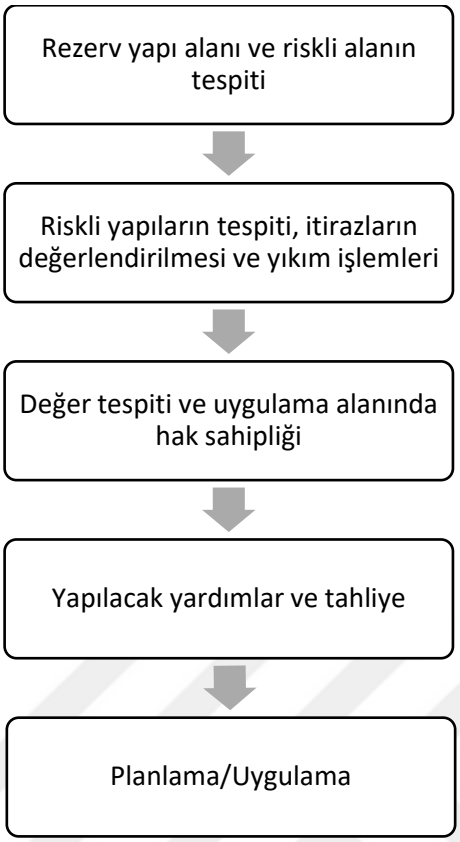
Şekil 4.17'de gösterilen proje sürecinde aracı olan aktörler bağlamında mahallede kurulan dernekler (CMTDD ve CMGDD), ECMM, YCMM, mahallenin önde gelenleri, çeribaşılar ve CMPO rol almıştır. Proje sürecinde aracı konumda olan fakat tanımlı olmayan aktörler vardır. Bunlar mahallenin önde gelenleri ve Roman vatandaşları temsilen liderleri olarak sürece dâhil olan çeribaşılardır. Mahallenin önde gelenleri uzun yıllardır mahallede yaşayan, mahallede sözü dinlenilen, saygı duyulan insanlardan oluşmaktadır. Mahallenin önde gelenlerinin süreci desteklemesi ve imza vermesi, kararsız konumunda olan hak sahiplerinin kararlarını değiştirmelerinde etkili olmuştur. Proje sürecinde aracı olan aktörler arası ilişki incelendiğinde CMPO, ECMM ve YCMM'nin önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Derneklerin sürece müdahale edilmesi kapsamında etkisi olmamakla birlikte mahalle muhtarları anlaşma süreçlerinde aracı konumunda olarak mahalle sakinleriyle iletişim halinde kalmıştır.

Şekil 4. 17 Proje sürecinde aracı olan aktörler (Saha araştırması ve mülakat sonuçları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Proje sürecinde yer alan aktör grupları arasından plan ve projeyi yönetenler baskın rol alırken diğer grupların işlevlerinin ve etkisinin daha düşük seviyede olduğu görülmüştür. Plan ve projenin görünen yasal ve yönetsel tarafında projeyi yönetenler ve projeden etkilenenler ön plana çıkmıştır. Mahalle dernekleri projede aracı konumunda olarak görünmektedir. Fakat mülakat sonuçları ve saha gözlemlerine göre derneklerin dönüşüm sürecine müdahale edilmesi kapsamında etkisi olmamıştır.

Ek-A2'de verilen 6306 sayılı kanunun uygulama aşamaları Şekil 4.18'de gösterilmektedir. Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi (CMRA) uygulama aşamaları, 6306 sayılı kanunun uygulama adımları kapsamında yapılan mülakatlardan yararlanılarak Şekil 4.19'da gösterilmiştir. CMRA'nın uygulama aşamaları ile kanunda verilen aşamaların örtüştüğü görülmektedir.

Şekil 4. 18 6306 Sayılı Kanun'un uygulama yönetmeliğine göre kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi beklenen aşamaları (Yazar tarafından 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği,2012'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Şekil 4. 19 Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi Aşamaları (Yazar tarafından 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği,2012 ve derinlemesine mülakat sonuçlarından yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Projeyi yönetenler, projeden etkilenenler ve projede aracı olanlar gruplarında yer alan aktörlere "Proje tamamlandığında eski sosyal yapının korunacağını düşünüyor musunuz?" sorusu sorulduğunda ortalama cevap olarak nüfusun %50'sinin dairelerini satacağı, %50'sinin bölgede yaşayacağı yanıtı verilmiştir.

"Tekrar eski komşularıyla oturmayı hayal eden birçok insan var. %50si gelir oturur, %50si satar diye düşünüyorum. Apartman kültürüne bir süre alışamayacak insanlar olabilir." (Projeden Etkilenenler Grubu, 55 senedir mahallede yaşayan hak sahibi)

"Hayır, tamamen değişecek. İnsanlar şu an merdivenlerde oturup sohbet ediyor, yarın parklarda oturacak. Dostluk görüşmeleri devam edecek ama eskiyle yeni arasında fark olacak. Daireler kura ile belli olacak. Yüzde 70'i alanda kalır." (Projede Aracı Olanlar Grubu, 20 senedir mahallede yaşayan mahalle sakini)

"Sosyolojik yapının aynı kalacağını düşünmüyorum. Vatandaşlar muhtemelen daireleri satarlar, başka yerlere taşınırlar ve alanın da yapısı değişmiş olur. %50'si gider diye tahmin ediyorum." (Plan ve projeyi yönetenler grubunda yer alan aktör)

Kaynak: Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yapılan mülakat sonuçları

Sosyal yapı analizine dair plan ve projeyi yönetenler grubunda yer alan aktörlere sorular yöneltildiğinde hak sahipliliği tespiti ve uzlaşma görüşmelerinin mahallenin sosyal yapısına ilişkin veriler sunduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda uzlaşma görüşmelerinde hak sahiplerinin taleplerinin dikkate alınarak metrekare ve bağımsız birimlerin sunulması ve yönlendirme yapılmasının birer sosyal araştırma olarak görüldüğü saptanmıştır. Aynı zamanda İzmit İlçesi'nde böylesi merkezi bir konuma sahip olan alanda mevcut sosyal yapının korunmasının mümkün olmadığı, mevcut yaşam biçiminin kentin yaşam tarzına uygun olmadığı ifade edilmiştir. Aktörler arasında alanın mevcut dokusunun değişmesi gerekliliğine vurgu yapanlar olmuştur. Bu yaklaşım fiziksel ve ekonomik özelliklerin ön planda olduğu, sosyal yapıya ilişkin özelliklerin arka planda olduğu bir proje sürecine işaret etmektedir.

4.4 Proje Sürecinde Uygulanan Katılım Uygulamaları

CMRA kapsamında mahallede hak sahiplerinin proje sürecine katılımına yönelik olarak yapılan uygulamalar şunlardır: Proje hakkında bilgilendirme broşürlerinin dağıtılması, kahve toplantılarının yapılması, proje ofisinde gerçekleşen uzlaşma görüşmeleri ve projeyi yönetenler tarafından hazırlanan projeye ilişkin duyuruların yapıldığı ve bilgilendirme amacı taşıyan internet sitesidir.

4.4.1 Mahallede Dağıtılan Bilgilendirme Broşürleri

Uzlaşma görüşmelerinden önce vatandaşların proje hakkında bilgilendirilmesi amacıyla CMPO çalışanları tarafından bilgilendirme broşürleri hazırlanmıştır. Broşürler uzlaşma görüşmelerine başlamadan önce mahalle sakinlerine dağıtılmıştır. Bilgilendirme broşürlerinin ardından kira yardımları konusunda vatandaşların sorularına cevap bulması adına "kira yardımı broşürü" dağıtılmıştır. Kira yardımlarından daire karşılığında

uzlaşma yapan hak sahipleri yararlanabilmektedir. Broşürde; kira yardımlarından kimlerin faydalanabileceği, kira yardımlarının süresi, bağımsız birim sayısına denk düşen kira bedeli ve kira yardımı başvurularının nasıl yapılacağına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Proje ofisi yetkilileri tarafından dağıtılan bilgilendirme broşürleri, kira yardımlarının nasıl yapılacağına dair mahalleliye tek yönlü bilgilendirme yapıldığını göstermektedir. Derinlemesine mülakatlarda kira yardımlarını yetersiz bulan hak sahiplerinin yer aldığı görülmüştür. Proje sürecinde bilgilendirme broşürlerinin dağıtılması aynı zamanda Arnstein'in ifadesiyle "göstermelik katılım" sürecinin yaşandığına işaret etmektedir.

4.4.2 Mahallede Yapılan Kahve Toplantıları

Proje sürecinde hak sahiplerinin ve proje ofisi çalışanlarının katıldığı 15-20 kişilik toplantılar yapılmıştır. Toplantılara herkes davet edilmiştir fakat hak sahiplerinin büyük çoğunluğu katılım sağlamamıştır. Toplantılarda zaman zaman vatandaşlar arasında fikir ayrılıklarının yaşandığı aktarılmıştır. Proje sürecinde mahallede yapılan kahve toplantıları bir katılım uygulaması olmakla birlikte kahveler; kadınlar, çocuklar ya da farklı kültüre sahip vatandaşların katılmada zorluk yaşayabileceği mekânlardır. Dolayısıyla proje sürecine ilişkin görüşlerin ve farklılıklarının paylaşımlarının yapılacağı mekânlar her kesimden vatandaşın erişiminin sağlanacağı mekânlar olmalıdır.

Projeden etkilenenler grubunda yer alan hak sahipleriyle yapılan derinlemesine mülakatlarda "Toplantılarda tek yönlü bilgilendirilme mi yapıldı, yoksa karşılıklı talepler ifade edildi mi?" sorusuna verilen yanıtlar üç grupta toplanmıştır. Bu gruplar şu şekildedir:

1. Toplantıya katılmayanlar,
2. Toplantıya katılıp tek yönlü bilgilendirme yapıldığını iddia edenler,
3. Toplantıya katılan ve vatandaşın taleplerini dile getirdiğini iddia edenler.

Hak sahipleri arasında toplantılara katılmayanlar projeye ilişkin süreci medya haberleri, internet sitesi ya da komşulardan aldıkları bilgiler üzerinden takip etmiştir. Toplantılara katılanlar daireleri hakkında oda sayısı, metrekare sayısı taleplerini dile getirdiklerini ifade etmişlerdir. Mülakat sonuçlarına göre toplantılarda tek yönlü bilgilendirme yapıldığı görülmektedir.

4.4.3 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi ile Hak sahipleri Arasında Yapılan Uzlaşma Görüşmeleri

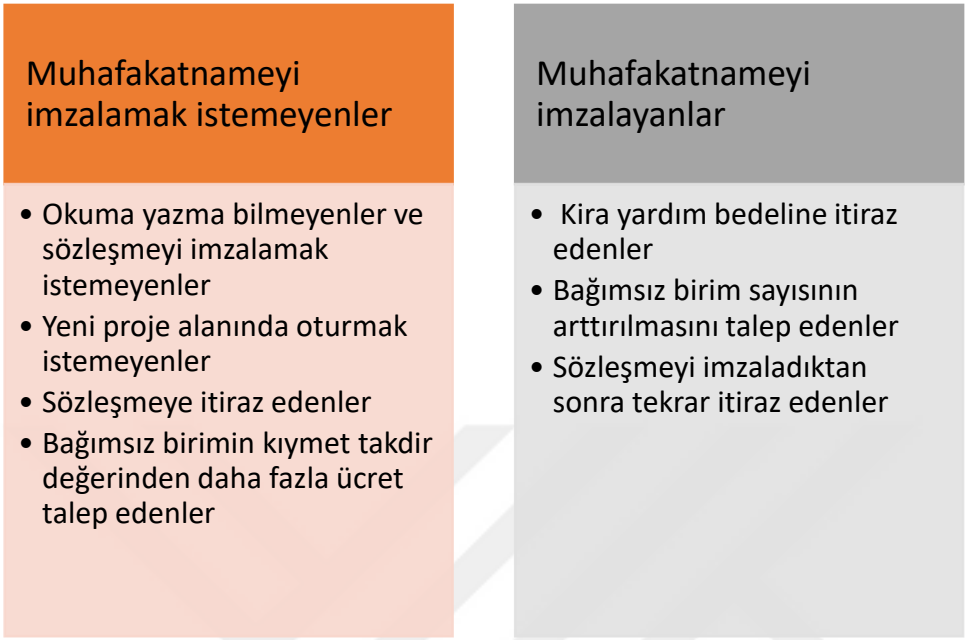
2020 yılında Proje'nin Bakanlık'a devredilmesinin ardından ÇŞİDB ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi(KBB) protokol imzalamıştır ve İzmit Belediyesi döneminde yapılan uzlaşma görüşmeleri geçerliliğini yitirmiştir. Uzlaşma görüşmeleri 22.03.2021 Tarihinde KBB'ye bağlı olan, Cedit Mahallesi'nde açılan kentsel dönüşüm ofisinde sıfırdan başlamıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi (CMPO) çalışanları 1750 hak sahibi ile bir yıl boyunca süren görüşmeler yapmıştır. Uzlaşma görüşmeleri kamera kaydı altına alınmış, vatandaşlara proje süreci detaylı olarak anlatılmıştır. Uzlaşma görüşmeleri sırasında görüşmeleri gerçekleştiren yetkilinin yanında vatandaşların taleplerini not alan bir yetkili daha yer almıştır. Proje ofisi ve çalışanları Şekil 4.21'de gösterilmektedir.

Ofis çalışanlarının ifadelerine göre vatandaşa hangi bağımsız birimler olduğu, hangi seçimleri yapabileceği ve nelerden faydalanabileceği konusunda detaylı anlatımlar yapılmıştır. Sonraki aşamada borçlanma durumu anlatılarak, kaç ay ve ne kadar vade ödemesi yapılacağı konuşulmuştur. Vatandaş eğer olumlu bakıyorsa muhafakatname (izin belgesi) imzalanmış ve uzlaşma görüşmeleri sonlandırılmıştır. Vatandaşlarla uzlaşmanın sağlanamadığı durumlarda vatandaşa karar vermesi için süre tanınmış ardından yeni bir randevu oluşturulmuştur. Uzlaşma görüşmelerinde vatandaşlar arasında:

- Bağımsız birim sayısının arttırılmasını talep edenler,
- Bağımsız birimin kıymet takdir değerinden daha fazla ücret talep edenler,
- Kira yardım bedeline itiraz edenler,
- Yeni yapılacak alanda oturmak istemeyenler,
- Okuma yazma bilmeyen ve sözleşme imzalamak istemeyenler,
- Muhafakatnameye itiraz edenler,
- Muhafakatnameyi kabul edip imzalayanlar,
- Muhafakatnameyi imzaladıktan sonra tekrar itiraz edenler olmuştur.

Uzlaşma görüşmelerinde karşılaşılan hak sahipliliği profili muhafakatnameyi imzalayanlar ve muhafakatnameyi imzalamak istemeyenler şeklinde iki gruba ayrılmıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4. 20 Uzlaşma görüşmelerinde karşılaşılan hak sahipliliği profili (Yazar tarafından derinlemesine mülakat verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Proje sürecinde aracı konumunda olan aktörler, uzlaşmak istemeyen vatandaşlarla zaman zaman karşı karşıya geldiklerini fakat konuşarak onları ikna etmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Bazı hak sahiplerinin projeyi istememe nedenleri arasında oturdukları binaların 2-3 yıllık olması ve yeni dairelerin kura ile belirlenecek olması yer almaktadır. Riskli alanda yaşayan birkaç aileden oluşan Romanlar, çeribaşıları ile konuşularak ikna edilmiştir.

CMPO kapsamında yürütülen uzlaşma görüşmeleri 31.12.2021 tarihinde tamamlanmış ve sonuç olarak %99 oranında uzlaşma oranı sağlanmıştır. Saha gezisi ve yapılan derinlemesine mülakat verilerine göre internet sitesi üzerinden sürekli olarak artan güncel uzlaşma oranlarının yayınlanmasının uzlaşma konusunda kararsız olan vatandaşları ikna eden bir durum olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle mahallenin önde gelenlerinin imza vermesi kararsız durumunda olan hak sahiplerinin görüşünü pozitif biçimde etkilemiştir.

Şekil 4. 21 Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje Ofisi (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi,2021)

4.4.4 Mahalle Derneklerinin Kurulması

Projede aracı olanlar grubunda yer alan iki adet mahalle derneği kurulmuştur. Cedit Mahallesi Muhtarı'ndan (YCMM) alınan bilgilere göre, Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi (CMRA) ilan edildikten sonra "kentsel dönüşüm projesinin hakkaniyetle yapılması" amacıyla 2016 yılında Cedit Mahallesi Tanıtma ve Dayanışma Derneği (CMTDD) kurulmuştur. Dernek ilk olarak 9 kişi ile kurulmuş, daha sonra üye sayısı 15 kişiye çıkmıştır. CMTDD üyeleri kentsel dönüşüm projesiyle ilgili olarak emlakçılar odası, mühendisler, mimarlar odası ve müteahhitlerin görüşlerini almıştır. Dernek üyeleri yapılan görüşmeler sonucunda projenin yapılması konusunda ikna olmuş, daha sonra mahalleliyi ikna etmek için çabalamışlardır.

CMTDD ile isimleri benzeyen diğer dernek ise 2017 yılında Cedit Mahallesi Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği (CMGDD) adıyla kurulmuştur. Derneklerin her ikisi de kentsel dönüşüm projesinin yapılmasını desteklemektedir. Ancak aktörlerden alınan bilgilere göre derneklerin bu süreçte herhangi bir yaptırım gücü olmamıştır. Dernekler kentsel dönüşüm projesine yön vermemiştir.

4.4.5 Projenin Duyurularının ve Tanıtımının Yapıldığı Çevrimiçi Bilgilendirme Platformu

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel dönüşüm çalışmalarının yer aldığı "kentseldonusumcedit.kocaeli.bel.tr" sitesinde projeye ilişkin yapılan analizler, mevcut durum analizleri, sıkça sorulan sorular, duyurular, çevrimiçi randevu ve iletişim kısımları yer almaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4. 22 Projenin duyurularının ve tanıtımının yapıldığı çevrimiçi bilgilendirme platformu (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

CMPO çalışanları vatandaşların dönüşüm sürecine ilişkin bilgileri ve duyuruları "kentseldonusumcedit.kocaeli.bel.tr" internet sitesi üzerinden takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Kentsel dönüşüm sürecinde proje ofisi çalışanları sıkça soruların yer aldığı bir broşür hazırlayıp mahallede dağıtmışlardır.

İnternet sitesindeki "Sıkça Sorulan Sorular" bölümünde yer alan, Ek-B'deki "Kentsel dönüşüm nedir?" sorusunun cevabı özetle, deprem riski altındaki yapıların yıkılarak zemine uygun yapıların yapılması ve böylece can ve mal kaybının en aza indirilmesi olarak verilmiştir. Açıklanan kentsel dönüşüm tanımının fiziksel, ekonomik ve sosyal göstergelerin bir arada ele alındığı bir yaklaşımdan uzak olduğu görülmektedir. Yık-yap modeli anlayışı verilen kentsel dönüşüm tanımına yansımaktadır. Ek-B'de yer alan "Proje ne zaman tamamlanacak ve konutlar teslim edilecek?" sorusuna hedeflenen tarihin 2022 olduğu yanıtı verilmiştir. Hak sahipleri arasında projenin vaat edilen sürede teslim edilmemesi konusunda olumsuz görüşlerini dile getirenler yer almaktadır. Konut teslim süresinin aksamasının projeden etkilenenler ve projeyi yönetenler arasında güven probleminin oluşmasına sebep olduğu görülmüştür.

İnternet sitesinde proje sürecine ve sıkça merak edilen sorulara ilişkin tek yönlü yayın ve bilgilendirilme yapıldığı görülmektedir. Sitede projeden etkilenenlerin görüşlerini ifade ettiği, proje yürütücüleriyle karşılıklı etkileşimde bulunduğu herhangi bir forum yer almamaktadır. Projeden etkilenenlerin geri bildirimlerini sunması ve görüşlerinin herkes tarafından görülmesi şeffaf ve katılımcı bir süreç yönetimine katkı sunacaktır.

4.4.6 Katılım Uygulamalarının IAP2 Halk Katılımı Spektrumu Üzerinden Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi'nde (CMRA) gerçekleşen katılım uygulamaları IAP2'nin halk katılımı spektrumu çerçevesinde değerlendirilmiştir (Tablo 4.1). Bu bağlamda süreç içerisinde gerçekleşen, yukarıda açıklamaları yapılan katılım uygulamalarının bilgilendirme ve danışma düzeyinde olduğu saptanmıştır. Mahallede dağıtılan bilgilendirme broşürleri ve proje sürecinin tanıtımının ve duyurularının yapıldığı internet sitesi katılım düzeyleri arasında bulunan "Bilgilendirme" sınıfında yer almaktadır. Mahallede yapılan kahve toplantıları, 2016 yılında yapılan hane halkı anketleri ve 2021-2022 yılları arasında olan uzlaşma görüşmeleri ise "Danışma" düzeyinde yer almaktadır. Bu bağlamda süreç yöneticileri tarafından vatandaşların görüşleri ve istekleri farklı katılım uygulamalarıyla araştırılmış fakat süreç boyunca vatandaş ve proje yürütücülerinin birlikte çalıştığı bir süreç yaşanmamıştır.

Tablo 4. 1 IAP2 halk katılımı spektrumu ile CMRA projesinin katılım modelinin karşılaştırmalı değerlendirmesi (Yazar tarafından derinlemesine mülakat verileri ve IAP2 halk katılımı spektrumundan yararlanılarak oluşturulmuştur.)

	Toplumsal Katılım Amacı	**Halka vaat edilen**	**Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Süreci'nde Geliştirilen Katılım Uygulamaları**
Bilgilendirme	Kamuoyuna nesnel bilgi sağlayarak, sorun, çözüm, fırsat ve alternatifleri anlamalarına yardımcı olmak.	Sizi bilgilendireceğiz.	• Mahallede dağıtılan bilgilendirme broşürleri • İnternet sitesi
Danışma	Seçenek, çözümleme ve/veya kararlar hakkında kamuoyundan geri bildirim almak.	Sizi bilgilendireceğiz, dinleyeceğiz, kaygı ve isteklerinizi tanıyacağız, kamunun katkısının kararı nasıl etkilediği hakkında geri bildirim sağlayacağız.	• Mahallede yapılan kahve toplantıları • Hane halkı anketleri (2016 yılına ait) • Uzlaşma görüşmeleri

Tablo 4. 1 IAP2 halk katılımı spektrumu ile CMRA projesinin katılım modelinin karşılaştırmalı değerlendirmesi (devamı) (Yazar tarafından derinlemesine mülakat verileri ve IAP2 halk katılımı spektrumundan yararlanılarak oluşturulmuştur.)

	Toplumsal Katılım Amacı	**Halka vaat edilen**	**Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Süreci'nde Geliştirilen Katılım Uygulamaları**
Dâhil Et	Süreç boyunca doğrudan kamuyla birlikte çalışarak kamunun kaygılarının ve isteklerinin tutarlı bir şekilde anlaşılıp dikkate alınmasını sağlamak.	Sizle birlikte çalışarak kaygı ve isteklerinizin geliştirilen seçeneklerde doğrudan yansımasını sağlayacağız ve kamu katkısının kararı nasıl etkilediği hakkında geribildirim sunacağız.	Yok.
İşbirliği Yap	Tercih edilen çözümün tanımlanması ve alternatiflerin geliştirilmesini kapsayacak şekilde kararların her aşamasında kamu ile iş birliği yapmak.	Çözümleri formüle etmede tavsiye ve yenilik için size bakacağız ve kararlarda mümkün olan en geniş ölçüde tavsiye ve önerilerinizi dâhil edeceğiz.	Yok.
Güçlendir	Nihai karar verme sürecini halkın ellerine bırakmak.	Kararınızı uygulayacağız.	Yok.

5
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasına konu olan "Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi" örneğinde kentsel dönüşüm süreci ve katılım mekanizmaları, proje sürecinde yer alan aktör gruplarıyla yapılan derinlemesine mülakatlar, saha araştırması, projeye ilişkin tanıtım ve duyuruların yayımlandığı internet sitesi ve Riskli Alana İlişkin 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporları verileri kapsamında ele alınmıştır. 2015'te başlayan fakat günümüze kadar süren, 2025'te konut teslimlerinin yapılacağı öngörülen proje sürecinin çeşitli sebepler nedeniyle süre olarak uzamasının mahalle sakinlerinde tedirginlik oluşturduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Cedit sakinlerinin genel olarak kentsel dönüşüm projesinin yapılmasını desteklediği saptanmıştır. Hak sahipleri arasında proje sürecine ilişkin bazı konulardan memnuniyetsizlik duyduklarını ifade edenler olmuştur. Bu konular kira yardım bedellerinin yetersiz bulunması ve konut teslim sürelerinin vaat edilen süreyi geçmesidir. Proje sürecinin uzaması sebebiyle zorlandıklarını ifade eden hak sahipleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra projenin yürütülmesinden memnuniyet duyan hak sahipleri çoğunluktadır.

Saha araştırması ve yapılan derinlemesine mülakat sonuçlarına göre mahallede kurulan mahalle derneklerine katılımın sınırlı olduğu, hak sahiplerinin bazılarının dernek faaliyetlerine katılım konusunda çekimser kaldığı saptanmıştır. Dernek üyeleriyle yapılan derinlemesine mülakat sonuçlarına göre derneklerin proje sürecine aktif olarak müdahalede bulunmadıkları tespit edilmiştir. Plan ve projeyi yöneten aktörler süreçte baskın rol almakla birlikte projeden etkilenenler, projede aracı olanlar ve projeyi yönetenler arasında bir etkileşim olduğu saptanmıştır. Bir aktör yalnızca bir grupta yer almakla kalmamış, birden çok grup içerisinde yer almıştır. Cedit sakinleri arasında proje sürecine ilişkin bilgileri kentsel dönüşüm ofisi, cedit mahallesi muhtarı, medya haberleri ya da komşuları aracılığıyla takip edenler yer almaktadır.

Türkiye'de rekor seviye olarak adlandırılan, %99 uzlaşma oranına sahip olan proje süreci literatürde tarif edilen katılım ölçütleri ve kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda plan ve projeyi yönetenlerin projeden etkilenenlere karşı tek yönlü bir bilgilendirme yaptığı görülmüştür. Hak sahiplerinin sunulan şartları kabul etme ya da reddetme hakkı bulunmaktadır, ancak hak sahiplerinin karar sürecine etkisi olmamıştır.

Yeni kentsel gündem ulusal raporunda yer alan ifadede de belirtildiği üzere yeni konut projelerinde mevcutta yaşayan sakinlerin sosyal yapısı ve gelir dağılım durumları göz ardı edilmektedir. Cedit kentsel dönüşüm projesinde de aynı sorunun kısmen yaşandığı saptanmıştır. Nitekim projeden etkilenenler, plan ve projeyi yönetenler ve projede aracı olanlar gruplarıyla yapılan derinlemesine mülakatlarda yer alan ifadelerde ortalama olarak proje alanında sosyal yapının %50 oranında korunacağı ön görülmüştür. Bu bağlamda aktör grupları tarafından hak sahiplerinin mülklerini satıp başka bir yere taşınması olasılığının onlar için daha karlı olacağı, sosyo-ekonomik durumu daha iyi olanların ise proje alanında kalmayı tercih edecekleri ön görülmüştür.

Seçilen örnek alanda yapılan derinlemesine mülakatlarda uzlaşma görüşmelerinin ve hak sahipliliği tespitlerinin birer sosyal araştırma olarak görüldüğü saptanmıştır. Bunun yanı sıra plan ve proje sürecinde kullanılan hane halkı araştırmasının 2016 yılına ait olması, 2021 yılında yeniden başlatılan kentsel dönüşüm süreci için hane halkı araştırması kapsamında güncellenmemiş bir veriyi ifade eder. Bu bağlamda sosyal yapı analizinde eksiklikler olduğu görülmektedir.

Saha araştırması sonuçlarına göre uzlaşma oranlarının yükselmesiyle birlikte çevrimiçi platformlarda güncel uzlaşma oranlarının paylaşılması hak sahiplerinin kararlarını etkileyen bir faktör olmuştur. Bu bağlamda süreçte kararsız konumda olanların ikna olması kapsamında manipülatif bir tutumun sergilendiği saptanmıştır. 2015'te başlayan plan ve proje sürecinin 2021 yılına sarkması, ihale süreçlerinin ertelenmesi gibi sebeplerin hak sahipleri arasında zıt görüşlerin oluşmasına sebep olduğu görülmüştür. Plan ve proje süreçlerinde katılımın hazırlık aşamasından uygulama aşamasına kadar sistematik ve kapsayıcı bir şekilde yürütülmesi, hak sahiplerinin kentsel dönüşüm sürecini benimsemesini ve sürece aidiyet duymasını güçlendirecektir.

Tez çalışması kapsamında araştırılan katılım düzeyleri sınıflandırmaları şunlardır: Arnstein'in Sekiz Basamaklı Katılım Merdiveni, Pretty'nin Katılım Sınıflandırması, OCED Katılım Anlayışı ve IAP2 Halk Katılımı Spektrumu. Tablo 5.1'de çalışma kapsamında araştırılan katılım sınıflandırmaları, yazar tarafından alt düzey, orta düzey ve üst düzey olarak sınıflandırılmıştır. Seçilen örnek alanda uygulanan katılım faaliyetleri bu düzeylere karşılık gelecek şekilde tabloda gösterilmiştir. Bu bağlamda uygulanan katılım faaliyetleri alt düzey ve orta düzey sınıfında yer almaktadır.

Tablo 5. 1 Katılım düzeyleri sınıflandırması ve Cedit Mahallesi Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Süreci katılım uygulamalarının sınıflandırma içindeki yeri

Katılım düzeyleri	**Arnstein'in Katılım Merdiveni**	**Pretty'nin Katılım Sınıflandırması**	**IAP2'nin Halk Katılımı Spektrumu**	**OECD'nin Katılım Anlayışı**	**CMRA kentsel dönüşüm sürecinde uygulanan katılım faaliyetleri**
Alt düzey katılım	Manipülasyon Terapi	Pasif Katılım Bilgi Verilerek Katılım	Bilgilendirme	Bilgilendirme	-Mahallede Dağıtılan Bilgilendirme Broşürleri -İnternet Sitesi
Orta düzey katlım	Bilgilendirme Danışma İkna Etme	İstişare Yoluyla Katılım Fonksiyonel Katılım	Danışma	Danışma	-Mahallede Yapılan Kahve Toplantıları -Hane halkı Anketleri (2016 yılına ait) -Uzlaşma Görüşmeleri
Üst düzey katılım	Ortaklık Yetkilendirme Vatandaş Kontrolü	Etkileşimli Katılım Kendi Kendine Hareketlilik	Dâhil Et İşbirliği Yap Güçlendir	Aktif Katılım	

Plan ve proje sürecindeki katılım uygulamaları "Bilgilendirme" ve "Danışma" düzeyinde kaldığı saptanmıştır. Arnstein, katılımın bu düzeyleri ile ilgili olarak "Göstermelik Katılım" tanımını kullanmıştır. Pretty ise katılımın bu aşamalarını "Pasif Katılım" ve "Bilgi Vererek Katılım" düzeyleri olarak tarif etmiştir. Bu katılım düzeylerinde vatandaş hali hazırda sunulan proje hakkında bilgi edinir, vatandaşların anket çalışmalarıyla görüşleri alınır fakat vatandaşların karar süreçlerinde herhangi bir etkisi yoktur.

Seçilen örnek alanda yapılan derinlemesine mülakatlarda hak sahiplerine projenin doğru ve iyi bir şekilde anlatılması, randevu sistemi ile uzlaşma görüşmelerinin ayarlanması, vatandaşa karşı baskıcı olmamak ve uzlaşma oranlarının yüksek olması gibi faktörler **kentsel dönüşüm projesinin başarı kriterleri** olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda plan ve proje süreci katılımın kuramsal çerçevesi bağlamında incelendiğinde katılımın "bilgilendirme" ve "danışma" aşamasında olduğu görülmektedir. Seçilen örnek alanda projenin teknik bir destekle kaldığı yerden devam etmesi ve inşaat aşamasına geçilmesinin öncelikli hedef olduğu görülmüştür. Süreçte projeden etkilenenlere

bilgilendirme yapılmasının yanı sıra uygulanan taktiklerle vatandaşların **ikna edilmesi** söz konusudur.

Vatandaş katılımı kapsamında 6306 sayılı kanunda sürecin açıkça tanımlanması ve çerçevesinin belirlenmesi katılımcı planlama süreçlerinin gelişmesi konusunda önemli bir adım olacaktır. Uzlaşma görüşmeleri, hak sahiplerinin projeye onay vermesi adına önemli bir katılım uygulaması olmakla birlikte tam vatandaş katılımının sağlandığı bir süreci ifade etmek açısından tek başına yeterli değildir. Tez çalışmasında, elde edilen bulgular ve katılımcı planlamaya ilişkin literatürde yer alan kriterler karşılaştırıldığında 'kentsel dönüşüm projelerinde uzlaşma oranlarının yüksek olmasının tek başına bir başarı göstergesi olmadığı ve katılımcı bir sürecin gerçekleştiğini ifade etmediği' ortaya konulmuştur.

Katılım, sonuç değil süreç odaklı olmalıdır. Katılım, vatandaşların ve plan süreçlerini yönetenlerin birbirilerine karşılıklı geri bildirim sunduğu, belirli aralıklarda tekrarlanan forum ve toplantılarda fikirlerin paylaşıldığı, farklı paydaşların fikir ve önerilerinin göz önünde bulundurulduğu bir akışı tarif etmesi beklenen bir süreçtir. Yapılacak kentsel dönüşüm uygulamalarında katılım kapsamında dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: 1- Katılım uygulamalarının çerçevesi, yöntemleri ve paydaşlar 6306 sayılı kanunda tanımlı olmalıdır. 2- Katılım uygulamaları tek yönlü bilgilendirme düzeyinden karşılıklı geribildirimlerin sunulduğu düzeylere taşınmalıdır. 3- Proje sürecinde yapılan toplantılar için her kesimden insanın katılabileceği toplanma mekânları seçilmelidir. 4- Katılımın süreç odaklı olan yapısı göz önünde bulundurularak izleme, geribildirim ve karar aşamalarında tekrarlanan forum ve toplantılarla süreç güçlendirilmelidir. 5- Plancılar ya da plan yöneticileri tarafından katılım süreci evrensel katılım kriterleri doğrultusunda takip edilmelidir. 6- Katılım uygulamalarında farklı disiplinlerden meslek gruplarıyla süreç güçlendirilmelidir. Örneğin sosyolog, psikolog vb. meslek grupları sürece dâhil edilmelidir. Böylece hem katılım uygulamalarının niteliği güçlendirilip güvenli ortamların sağlanmasına katkı sunulurken, hem de süreçte yaşanabilecek olası krizlerin, anlaşmazlıkların etkisi azaltılabilir. Katılıma ilişkin tüm bu pratikler plan ve proje süreçlerindeki sorumluluğun paylaşılmasına imkân sunar. Bir toplumda katılım bilincinin gelişmesi iş birliği, dayanışma, empati becerilerinin gelişmesine ve yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sunar.

KAYNAKÇA

Akkar, Z. M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama,* 2, 29-38.

Amado, M. P., Santos, C. V., Moura, E. B., & Silva, V. G. (2010). Public participation in sustainable urban planning. International journal of human and social sciences, 5(2), 102-108.

Arnstein, S.R., (1969), "A Ladder Of Citizen Participation", Journal of the American Planning Association, 35(4), 216 – 224

Arslan, H., (2014),"Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Kentsel Haklar Temelinde Değerlendirilmesi Gerekliliği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , (Özel Sayı I), ss. 33-41

Ataöv, A., ve Osmay, S. (2007). "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım*", METU JFA,* 2007/2, 24: 2, 57-82.

Ateş H. ve Buyruk G. C., (2018), "Bir İyi Yönetişim İlkesi Olarak Katılımcılık Ve Türk Kamu Yönetiminde Katılımcılığın Konumu", Ombudsman Akademik , Aralık, 5(1), ss. 81-98

BM. (1972). Nations Environment Programme Stockholm Declaration

Brown A. Ve Krsitiansen A., (2009), "Urban Policies and the Right to the City Rights, responsibilities and citizenship", Unesco Unhabitat

Brundtland, G. H. (1987). Report of the World Commission on environment and development:" our common future.". UN.

Burke, E. M. (1968). Citizen participation strategies. Journal of the American Institute of Planners, 34(5), 287-294.

Caddy, J. (2005). Evaluating public participation in policy making. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Camhis, M. (1978). PLANNING THEORY AND PHILOSOPHY. Antipode, 10(2), 44-63.

Can, M.E. (2022), *Cedit dönüşümü için şantiye de kuruldu.* https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/12326164/cedit-donusumu-icin-santiye-de-kuruldu , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014), Türkiye Habitat III Ulusal Raporu, Ankara

Çukurçayır, M.A., (2000), "Yeni Yönetim Modeli Arayışları Çerçevesinde Halkın Yönetim Süreçlerine Katılım Olanakları", Yerel Yönetimler Sempozyumu (1–2. Kasım 2000), TODAİE, Ankara.

Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. Journal of the American Institute of planners, 31(4), 331-338.

Emrealp, S. (2005). Yerel gündem 21 uygulamalarına yönelik kolaylaştırıcı bilgiler el kitabı. Iula-Emme Yayını, Şubat, 2-6.

Fişek, K., (1977), "Yönetime Katılma", TODAİE Yayını, Sevinç Matbaası, Ankara.

Gaventa, J., & Valderrama, C. (1999, June). "Participation, citizenship and local governance." In Background note for the workshop "Strengthening Participation in Local Governance," University of Sussex, Institute of Development Studies (Vol. 21).

Gershman, D. S., (2013), "An Evaluation Of Public Participation Techniques Using Arnstein's Ladder: The Portland Plan", Master Thesis, University Of Florida

Gramberger, M. (2001). Citizens as partners. OECD handbook on Information, consultation and public participation in policy-making.

Habitat III (2016). *About Habitat III*, https://habitat3.org/the-conference/about-habitat-3/ , Erişim Tarihi:7.03.2023

Habitat İnsan Yerleşimleri, Çevre, Eğitim ve Sağlık Derneği. (t.y.). *Gündem 21 nedir?* http://www.habitat.org.tr/gundem21/40-gundem21/47-gundem-21.html , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Habitat, U. N. (1976). Report of Habitat: United Nations Conference on Human Settlements. United Nations, New York.

Habitat, U. N. (2021). Urban Regeneration as a Tool for Inclusive and Sustainable Recovery. Report on the Expert Group Meeting. United Nations Human Settlements Programme Office in Spain: Madrid, Spain.

Harvey D., (2008), "Kent Hakkı" ; Çeviren: Kırmızı M. (2009), http://politeknik.org.tr/

Has, Ö. (2016). Kentsel dönüşüm projelerinde ortaklık modelleri ve örgütsel yapı (Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Haughton, G. (1999). Environmental justice and the sustainable city. Journal of planning education and research, 18(3), 233-243.

Healey, P. (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *The Town planning review*, 143-162.

Henri Lefebvre (1967), "Şehir Hakkı"; Çeviren: Ergüden I. (2015), Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 71(2), İnceleyen; Kuran H., (2016), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71 (2)

International Association for Public Participation. (t.y.). *Core Values, Ethics, Spektrum*, https://www.iap2.org/page/pillars , Erişim Tarihi:5.02.2023

International Association for Public Participation. (t.y.). *Core Values*, https://www.iap2.org/page/corevalues , Erişim Tarihi:5.02.2023

International Union for Conservation of Nature, & World Wildlife Fund & United Nations Environment Programme (1980). World conservation strategy: Living resource conservation for sustainable development (Vol. 1). Gland, Switzerland: IUCN.

İzmit Belediyesi. (2020). *Şubat 2020 Komisyon Raporları*, https://izmit.bel.tr/meclis-komisyon-raporlari/subat-2020-komisyon-raporlari-4621/ Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kaufman, J. L., & Jacobs, H. M. (1987). A public planning perspective on strategic planning. Journal of the American Planning Association, 53(1), 23-33.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2020), *İzmit Cedit'te ki kentsel dönüşümü, Bakanlık ve Büyükşehir yapacak*. https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/baskan/18/izmit-cedit-te-ki-kentsel-donusumu-bakanlik-ve/36311 , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2021), *Cedit dönüşüm projesinde uzlaşma süreci başladı*. https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/cedit-donusum-projesinde-uzlasma-sureci-basla/38104 , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2021), *Cedit'te anlaşma yüzde 90'ı aştı*. https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/ceditte-anlasma-yuzde-90i-asti/39433 , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2021), *Cedit'te ilk imza 22 Mart'ta atılacak* https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/ceditte-ilk-imza-22-martta-atilacak/38016 , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). https://kentseldonusumcedit.kocaeli.bel.tr/
Kocaeli İli İzmit İlçesi Cedit Mahallesi Riskli Alan 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu (2016)

Kocaeli ili, İzmit İlçesi, Cedit Mahallesi Riskli Alanına İlişkin 1/1000 ölçekli Revizyon Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu (2021), https://webdosya.csb.gov.tr/db/kocaeli/duyurular/ilan-ve-aski--8230-57228-20211229105004.pdf , Erişim Tarihi: 12.11.2022

Kurtarır, E., Ökten, A., & İnal Çekiç, S. (2013). "Katılımın Yokluğunda Gezi'de Direniş". *PLANLAMA-PLANNING*, 23(1).

Lefebvre, H., (1967), "Kent Hakkı"; Çevirenler: Aksümer G. ve Strutz J. (2011), *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9 (36), s. 140-152

Mavi Kocaeli. (2022), *Cedit ihalesi sonunda yapıldı*. https://www.mavikocaeli.com.tr/cedit-ihalesi-sonunda-yapildi/75688/ Erişim Tarihi:12.11.2022

Ökmen, M., (2008), "Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı"

Özdemir, A., (2011), Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri, *Sayıştay Dergisi*, 83 , s. 31-56.

Özden, P. P. & Kubat A.S. (2003). Türkiye'de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İTÜ DERGİSİ/a*, 2(1). 77-78.

Özer, A. Ö. (1995). Güncel bir tartışma: sürdürülebilir kalkınma. *Planlama Dergisi* TMMOB Şehir Plancıları Odası Süreli Yayınları, 3(4), 21-26

Pektaş E. Ve Akın F., (2010), "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *İ.İ.B.F. Dergisi* (C.XII, S.II)

Pretty, J. N. (1994), "Alternative Systems of Inquiry for Sustainable Agriculture", IDS Bulletin, 25(2), 37-48.

Roberts, P. (2016), "Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration". Urban regeneration. Sage.

Ruige,A., Üskent,S., & Micka, P. (2014). "Yönetişim ve Katılım: Etkili Katılım İçin Araçlar, Yöntemler, Mekanizmalar". İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Yönetişim ve Katılım Rehberi, Stratejik Yerel Yönetişim Projesi, Başak Matbaası

S.S.Özdemir ,Ö.B.Ö.Sarı & N.Uzun (Der.). (2017), *Kent Planlama*, Ankara, İmge Kitapevi, , ss.127-164

Sanoff, H. (2000). Community Participation Methods İn Design And Planning. New York: John Wiley & Sons.

Sönmez, İ. Ö. (2005). Kentsel dönüşüm süreçlerinde aktörler-beklentiler-riskler. *Ege Mimarlık Dergisi*, 1(53), 16-21.

Steger, M. B. (2006). A globalização–compreender. Vila Nova de Famalicão: Quasi Edições.

Şişman, A. ve Kibaroğlu, D.. (2009). Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı: 1-9.

Tekeli, İ. (1990), Kent planlaması ve katılım üzerine düşünceler. *Planlama Dergisi*, 90(3-4), 8-13.

Theyyan, B., (2015), "Arnstein's Ladder Of Citizen Particıipation A Critical Discussion", Asian Academic Research Journal of Multidisciplinary, 2(7), December

Türkçü, Ç (1996), Habitat II'ye Doğru. *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı: 2, 13-15.

UNDP Türkiye. (t.y.). *Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar*, https://www.kureselamaclar.org/amaclar/surdurulebilir-sehirler-ve-topluluklar/ , Erişim Tarihi: 12.11.2022

United Nations Development Programme. (t.y.). *What are the Sustainable Development Goals?,* https://www.undp.org/sustainable-development-goals , Erişim Tarihi: 12.11.2022

United Nations World Development Programme (1993), Human Development Report: People's Participation New York, Oxford University Press

United Nations. General Assembly. (1992). Report of the United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro, 3–14 June 1992. In *A/CONF* (Vol. 151, p. 26).

Yaylı, H. & Gönültaş, Y. (2018). Habitat Konferanslarına Tarihsel Bir Bakış. KAYSEM,12, 870-893.

Yıldırım, A. (2014). "Türkiye'de Yerel Yönetişimin Uygulanabilirliği ve Yerel Gündem 21 Örneği Üzerinden Bir İnceleme". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 75-96.

6306 sayılı kanunun uygulama yönetmeliği. (2012), https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16849&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5 , Erişim Tarihi: 12.11.2022

EK-A

A-1 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'da Yer Alan Vatandaş Katılımına İlişkin Maddeler

Tespit, Taşınmaz Devri ve Tescil

"Riskli yapıların tespiti, Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde masrafları kendilerine ait olmak üzere, öncelikle yapı malikleri veya kanuni temsilcileri tarafından, Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara yaptırılır ve sonuç Bakanlığa veya İdareye bildirilir." (6306 Sayılı Kanun, Madde 3,2012).

Tasarrufların Kısıtlanması

"Uygulama sırasında Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından talep edilmesi hâlinde, hak sahiplerinin de görüşü alınarak, riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmez ve verilen hizmetler kurum ve kuruluşlar tarafından durdurulur." (6306 Sayılı Kanun, Madde 4,2012)

Tahliye ve Yıktırma

"Riskli yapıların yıktırılmasında ve bunların bulunduğu alanlar ile riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda, öncelikli olarak malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır. (Değişik cümle:29/11/2018-7153/22 md.) Anlaşma ile tahliye edilen yapıların maliklerine, kiracılarına ve yapıda ikamet etmek şartıyla sınırlı ayni hak sahiplerine geçici konut veya işyeri tahsisi ya da kira yardımı yapılabilir."

Uygulama

"Anlaşma ile tahliye edilen, yıktırılan veya kamulaştırılan yapıların maliklerine ve malik olmasalar bile bu yapılarda kiracı veya sınırlı ayni hak sahibi olarak en az bir yıldır ikamet ettiği veya bunlarda işyeri bulunduğu tespit edilenlere konut, işyeri, arsa veya dönüşüm projeleri özel hesabından kredi veya mülkiyet ya da sınırlı ayni hak sağlayan ve usul ve esasları Bakanlıkça belirlenen konut sertifikası verilebilir. Bunlardan konutunu ve işyerini kendi imkânları ile yapmak veya edinmek isteyenlere de kredi verilebilir." (6306 Sayılı Kanun, Madde 6,2012)

Uygulamanın Resen Yapılması

"(…) Bakanlık veya idare tarafından, binanın bulunduğu arsanın tehlikeli durumu veya binadaki hasar ve tahribat bakımından acilen boşaltılması ve yıktırılması gerektiği belirlenen binalar riskli yapı olarak kabul edilir. Riskli olarak tespit/kabul edilen yapıların listesi tebliğ yerine kaim olmak üzere, bu yapıların kapısına asılır ve ilgili muhtarlıkta iki gün süre ile ilan edilir. Riskli yapı tespiti işlemi bu ilan ile maliklere şahsen tebliğ edilmiş sayılır. Riskli yapı tespitlerine karşı maliklerce veya kanuni temsilcilerince iki gün içinde itiraz edilebilir ve itirazlar üç gün içerisinde teknik heyetler tarafından incelenip karara bağlanır."(6306 Sayılı Kanun, Madde 6/A,2012)

A-2 6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'ne Göre Kentsel Dönüşüm Süreci'nin Yasal Aşamaları

Yönetmelikte belirtilen kentsel dönüşüm aşamaları ve bu aşamalarda yer alan aktörlere ilişkin bazı maddeler aşağıda yer almaktadır:

1. **Rezerv Yapı Alanı ile Riskli Alanın Tespiti**

"(…) Bakanlıkça resen belirlenebilir. TOKİ veya İdare, birinci fıkrada belirtilen bilgi ve belgeleri ihtiva eden dosyaya istinaden Bakanlıktan rezerv yapı alanı belirlenmesi talebinde bulunabilir. Gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerince, birinci fıkrada belirtilen bilgi ve belgeleri ihtiva eden dosyaya istinaden Bakanlıktan rezerv yapı alanı belirlenmesi talebinde bulunulabilir." (6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, Madde 4, 2012).

2. **Riskli Yapıların Tespiti, İtirazların Değerlendirilmesi ve Yıkım İşlemleri**

"Riskli Yapılar;

a) Bakanlıkça,

b) İdarece,

c) Bakanlıkça Lisanslandırılan,

1) Kamu kurum ve kuruluşları,

2) Üniversiteler,

3) Sermayesinin en az yüzde kırkı kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan şirketler,

4) Depremden korunma, deprem zararlarının azaltılması ve deprem mühendisliğinin gelişmesine katkıda bulunmak gibi konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları,

5) 29/6/2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanuna göre Bakanlıktan izin belgesi almış yapı denetimi kuruluşları ile laboratuvar kuruluşları,

6) 7/1/1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu uyarınca, inşaat, jeoloji ve jeofizik mühendisleri odalarına büro tescilini yaptırmış kurum ve kuruluşlar tarafından tespit edilir. Lisanslı kurum ve kuruluşlar herhangi bir alan ile sınırlı olmaksızın Ülke genelinde riskli yapı tespiti yapabilir." (6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, Madde 6, 2012).

3. Değer Tespiti ve Uygulama Alanında Hak Sahipliği

"Taşınmazın değeri; ilgili kurum bünyesinden en az üç kişiden teşkil olunacak kıymet takdir komisyonları marifetiyle veya hizmet satın alınmak suretiyle tespit edilir." (6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, Madde 12, 2012).

4. Yapılacak Yardımlar ve Tahliye

"**(Değişik:RG-21/6/2019-30808)** Anlaşma ile tahliye edilen uygulama alanındaki yapıların maliklerine tahliye veya yıkım tarihinden itibaren Bakanlıkça kararlaştırılacak aylık kira yardımı yapılabilir. Yardım süresi riskli alan dışındaki riskli yapılarda 18 aydır. **(Değişik cümle:RG-24/4/2020-31108)** Riskli ve rezerv yapı alanlarında kira yardımı süresi 48 ayı geçmemek şartı ile ilgili kurumca belirlenir. Aylık kira bedeli Bakanlıkça belirlenir. İnşaat halinde olup içinde ikamet edilen yapılarda kira yardımı veya faiz desteğinden, sadece inşaat halindeki yapıda ikamet edilen bağımsız bölümlerin malik, kiracı ve sınırlı ayni sahipleri faydalanır. Anlaşma ile tahliye edilen yapıların maliklerine mümkün olması hâlinde, kira yardımı yerine tahliye tarihinden itibaren konut ve işyerlerinin teslim tarihine kadar geçici konut veya işyeri tahsisi yapılabilir." (6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, Madde 16, 2012).

5. Planlama

"(Değişik:RG-21/6/2019-30808) Bakanlık; a) Riskli alan ve rezerv yapı alanı ile riskli yapıların bulunduğu taşınmazlara ilişkin her tür ve ölçekteki planı resen yapmaya, yaptırmaya ve onaylamaya, b) Riskli alanlar, rezerv yapı alanları ve riskli yapıların

bulunduğu parsellerdeki uygulamalarda faydalanılmak üzere; özel kanunlar ile öngörülen alanlara ilişkin olanlar da dâhil, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar ve kentsel tasarım projeleri yapmaya, yaptırmaya ve onaylamaya, c) Parselasyon planlarında, gerekli görülmesi hâlinde varsa ilk uygulamadaki düzenleme ortaklık payı oranını tamamlamak üzere düzenleme ortaklık payı kesintisi yapmaya, yetkilidir." (6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, Madde 18, 2012).

EK-B

Projenin Duyurularının ve Tanıtımının Yapıldığı Çevrimiçi Bilgilendirme Platformu'nda Yer Alan Sıkça Sorulan Sorular

CEDİT MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE HAK SAHİPLERİNİN SORULARI VE CEVAPLARI

1. **Proje Ne Zaman Başlayacak?**
   Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi hakkında ki kanun kapsamında Bakanlık TOKİ ve Belediyemiz koordinasyonu altında çalışmalara başlanmış olup, mümkün olan en kısa süre içerisinde Hak Sahipleri ile Uzlaşma Görüşmelerine başlanacaktır.

2. **Kentsel Dönüşüm nedir?**
   Kentsel dönüşüm, şehrin bir bölümünün veya ciddi anlamda büyük bir kısmının proje kapsamında sistematik bir şekilde mevcut yapı stoklarının olası depremlere karşı toprak zeminin ve üzerindeki yapının risk değerlerinin belirlenmesi, olası depremde yıkılması ve yıkılırken çevredeki diğer yapılara zarar vermesi olasılıklarının da içine katılarak, riskli toprak zemin ve riskli yapıların kullanım dışına çıkarılarak yerine toprak zeminin yapısına uygun temelli yapıların yapılması ve bu sayede olası depremlerde yaşanabilecek can ve mal kaybının en aza indirmek için yapılan kamusal çalışmalardan biridir.

3. **Kentsel Dönüşümün Hak Sahiplerine Kazanımları Neler Olacaktır.**
   Ömrünü tamamlayan binalar kentsel dönüşüm sayesinde yıkılıp, deprem yönetmeliğine uygun olarak yeniden inşa edilir. Böylece bu binalarda yaşayan sakinler, deprem gibi afet durumlarında en az riskle karşılaşırlar, hatta çoğu zaman hiçbir zararla karşılaşmazlar. Vatandaşın Can ve mal güvenlikleri korunmuş olur.
   Bölgenin imajının iyileştirilmesi, sağlıksız ve güvensiz yapı stoğunun yenilenerek bölgeye yeşil alan, sosyal donatı alanı, altyapı ve ulaşım sistemleriyle yaşanabilir standartlarda değer katılması, bölgenin sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir kent parçası haline getirilmesi, bütüncül bir planlama yaklaşımı ile ele alarak kentsel dönüşüm ve yenileme için örnek bir alan oluşturulması, bölge halkıyla ortak hareket edilerek kabullenilen bir proje yapılması, proje alanı içinde park ve sosyal donatı alanları oluşturulması ve bölgenin kent içi konum avantajlarının kullanılması sağlanacaktır.

4. **Cedit Kentsel Dönüşüm Projesi neden Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devrolmuştur?**
   Cedit Mahallesi sınırları içerisinde "Riskli Alan" da kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile İzmit Belediye Başkanlığı arasında 12.03.2018 tarihinde 6306 sayılı kanun uygulama yönetmeliğinde belirlenen usul ve esaslara göre Kentsel Dönüşüm Projesine ilişkin protokol imzalanmıştır. İzmit Belediye Başkanlığının 22.06.2020 tarih ve 8637 sayılı yazılı talebi üzerine protokol feshedilmiştir. Projenin tarafsız kalmasından dolayı hak sahiplerinin mağduriyetini gidermek ve kentsel dönüşüm sürecinin hızlı bir şekilde devam etmesini sağlamak amacıyla proje Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından işbirliği içerisinde yürütülecektir.

5. **Hak sahibinin hakedişi "hangi birim sınırlar" çerçevesinde ve "hangi birim satış fiyatları" üzerinden değerlendirilecektir?**

   Proje kapsamında hakedilen konut alanı 25.00 m^2'nin altında kalması durumunda konut verilmeyecek olup, katılım değeri üzerinden bedeli verilecektir. Proje kapsamında hakedilen konut alanının 25.00 m^2 ve üzeri olması ancak hakkedilen alanının minimum daire büyüklüğünün altında kalması durumunda, projedeki en küçük daire metrekaresine kadar hak

yaşanmaması için işlemler hızlı bir şekilde tamamlanacaktır.

27. Hak Sahibinin konut tipi seçimine göre Kura Çekilişi nasıl yapılacaktır?

Konut tipi verme esaslarına göre hak sahibi tarafından tercih edilecek konut tipi üzerinden oluşturulacak listeye göre mümkünse en yakın konumdan verilmek üzere yapılacak Bölgeleme haritasına göre konut kurası çekilecektir. Ancak, hak sahiplerince tercih edilen konut tipi sayısı, projede üretilecek konut sayısından fazla olması durumunda, tercih edilen konutun kura sonucu çıkmaması durumunda, düşük alanlı konut tiplerinden kura çekilişine katılacaktır. Hak sahibi kura sonucunda kendisine isabet eden konutun büyüklüğüne, bedeline, borçlanma yükümlülüklerine itiraz etmeyeceğini gayri kabili rücu kabul, beyan ve taahhüt etmiştir. Proje alanında hak sahibi sayısından fazla konut, işyeri, ünite ve donatı vs. imal edilecek olup, hak sahibi kura sonucu kendisine isabet eden konut ile bu konutun eklentilerinden başka hiçbir alan, konut, işyeri, ünite ve donatılardan vs. imalatlardan herhangi bir hak talep etmeyeceğini gayri kabili rücu kabul, beyan ve taahhüt eder. Hak sahipleri karşılıklı olarak anlaşmaları durumunda, kura çekilişini takip eden 30 gün içerisinde BELEDİYE ve BAKANLIK'ın bilgisi dahilinde becayiş hakkı tanınabilir.

28. İzmit Belediyesi ile Daire Karşılığı yapılan uzlaşmalara istinaden Hak Sahipleri tarafından yapılacak geri ödemelerin miktarı artacak mı?

İzmit Belediyesi tarafından Uzlaşma görüşmeleri sonucunda imzalanan Muvafakatlar geçerli olacak olup, geri ödeme miktarlarında değişim yapılmayacaktır. İnşaat maliyetlerinin artışından dolayı geri ödemelerde oluşan fark vatandaşa yük edilmeyecek ve Belediyemiz tarafından karışılacaktır.

29. Cedit Mahallesinde Yaşayan Yapı ve Müştemilatları Bulanan fakat Tapusu olmayan vatandaşlar konut sahibi olabilecekler mi?

Tapusu olmayan vatandaşlara konut verilemeyecek olup, yapı ve müştemilatlarının güncel bedelleri Belediyemiz tarafından ödenecektir.

30. Uzlaşma Görüşmelerini Tamamlayarak Muvafakatnameyi imzalamış merhum hak sahiplerinin ile İlgili Nasıl Bir Yol İzlenecektir.

Vefat eden hak sahibinin mirasçıları İzmit Tapu Müdürlüğünde intikal yada Mirasçılık belgesini işlemlerini tamamlayacaktır. İntikal gerçekleştikten sonra mirasçılar Uzlaşma Görüşmelerine Belediyemiz tarafından çağırılacak olup, merhum tarafından imzalanan muvafakat namedeki tüm haklardan payları oranında yararlanacaktır.

31. Proje Ne Zaman Tamamlanacak ve Konutlar Teslim Edilecektir.

Hak sahiplerinin imzaladığı muvafakatname kriterleri doğrultusunda konutların 2022 yılı içerisinde teslimi hedeflenmektedir.

EK-C

Mülakat Soruları

C-1 2015-2019 Dönemi Cedit Mahallesi Muhtarı ve Cedit Mahallesi Muhtarı'na Sorulan Sorular

1. 2015 yılında İzmit belediyesi sorumluluğunda başlayan cedit kentsel dönüşüm projesinden ilk nasıl ve ne zaman haberdar oldunuz?
2. Mahallede imar barışı uygulamasından yararlanıldı mı?
3. Mahallelinin projeyle ilgili tepkileri neler oldu?
4. İzmit Belediyesi sizinle ve mahalleli ile görüşmeler düzenledi mi?
5. Projenin bakanlığa ve büyükşehir belediyesine devrinden sonra ne gibi değişiklikler oldu?
6. Proje sürecinde aktif olarak rol aldınız mı?
7. Mahalle sakinlerine tek yönlü bilgilendirme mi yapıldı?
8. Sivil toplum kuruluşları ya da farklı kuruluşlarla proje hakkında görüşmeler yaptınız mı?
9. Uzlaşma süreçlerinde ne gibi sorunlar yaşandı?
10. Mahallelinin proje hakkında olumlu ya da olumsuz görüşleri nelerdir?
11. Hak sahipleri dönüşümle ilgili hangi tavırları sergiledi, kaç farklı hak sahipliliği profili vardı?
12. Uzlaşma görüşmelerinde sorunlar yaşandığında hangi yöntemlere başvurdunuz?
13. Mahalleli kentsel dönüşüm projesinden genel olarak memnun mu? Memnun olmayan hak sahiplerinin şikâyetleri neler?
14. Proje tamamlandığında eski sosyal yapının korunacağını düşünüyor musunuz?

C-2 Hak Sahiplerine Sorulan Sorular

1. Kaç yıldır bu mahallede yaşıyorsunuz?
2. Cedit Kentsel Dönüşüm Projesi hakkında ilk nasıl bilgi edindiniz?
3. Projeyi öğrendiğinizde tepkileriniz ne oldu? (mahalleli ve sizin) Hala aynı görüşte misiniz, değiştiyse neden, ne yönde değişti?
4. Proje bilgilendirme toplantıları yapıldı mı? Kimler davet edildi, ne zaman başlatıldı, kimler katıldı? Fikirleriniz alındı mı? Kaç farklı tür toplantı yapıldı? Siz hiç katıldınız mı? (tanışma, bilgilendirme, sohbet, kahve vs.)
5. Toplantılarda tek yönlü bilgilendirme mi, yoksa bir yönde belediyenin dinleyici olduğu bir toplantı mı?
6. Proje sürecinde mahallede hangi konuda itirazlar yaşandı? Şikâyetlerinizi, itirazlarınızı veya taleplerinizi nereye ilettiniz? Cevap alabildiniz mi?
7. Uzlaşma görüşmelerinde şahit olduğunuz herhangi bir sorun var mı, varsa nedir? Sizin uzlaşma görüşmesinde yaşadığınız sorun nedir?
8. Cedit Kentsel Dönüşüm projesinden memnun musunuz? Projenin ürettiği yeni kentsel dokudan, yürütülme biçiminden memnun musunuz?
9. Sizce mahalleli genel olarak proje yönetiminin projeyi yürütme biçiminden memnun kaldı mı?
10. Mahalleli, kentsel dönüşüm ofisi ve diğer yetkililer (Bakanlık, TOKİ vs.) ile görüşmeler sağladınız mı? Görüşmeleriniz nerede gerçekleşti?
11. Sivil toplum kuruluşları ya da farklı kuruluşlarla proje hakkında görüşmeler yaptınız mı?
12. Mahalleli ile birlikte dernek açma veya örgütlenme girişiminiz oldu mu?
13. Kira yardımları, kiralık ev bulma gibi konularda sorun yaşadınız mı?
14. Dönüşüm süreci tamamlandıktan sonra mahalleye geri dönmeyi düşünüyor musunuz?
15. Proje tamamlandığında eski sosyal yapının korunacağını düşünüyor musunuz?
16. İmar barışı uygulamasından yararlandırınız mı?

17. Proje hayatınızda neleri değiştirdi?

C-3 Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Ofisi Çalışanları ve Yüklenici Firma Çalışanlarına Sorulan Sorular

1. Cedit Kentsel dönüşüm projesinin aşamaları nelerdir?
2. Vatandaşlar emlakbilgisistemi.kocaeli.bel.tr sitesine erişebiliyor mu?
3. Uzlaşma görüşmelerini nasıl gerçekleştirdiniz?
4. Kentsel dönüşüm projesi ne zaman ve nasıl başladı, proje şu an hangi aşamada?
5. Proje sürecinde aktörler kimlerdir? Nasıl bir dönüşüm modeli uygulandı?
6. Vatandaş kentsel dönüşüm sürecini nasıl takip ediyor?
7. TOKİ yetkilileri ile vatandaşlar arasında görüşme yapıldı mı?
8. Sürece akademisyenler, STK'lar, mimar, şehir plancıları gibi paydaşlar dâhil oldu mu?
9. Riskli alanda yaşayanların nüfus profili nasıldır? Sosyal yapı analizi yapıldı mı?
10. Proje tamamlandığında dışarıdan gelenler olacak mı, konut stoğu artıyor mu?
11. Vatandaş katılımı kapsamında hangi görüşmeler yapıldı?
12. Uzlaşma görüşmelerinde ne tür sorunlar yaşadınız?
13. Uzlaşmak istemeyen vatandaşlar nasıl ikna oldu, %99 uzlaşma oranına nasıl ulaştınız?
14. Kiracılar için alternatif yeriniz var mıydı?
15. Kentsel dönüşümde başarı kriterleri nelerdir?
16. Proje tamamlandığında eski sosyal yapının korunacağını düşünüyor musunuz?

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Uluslararası Bildiri

1. Şentürk T., Kurtarır E. (2022), Kentsel Dönüşüm Projelerinin Katılım Süreçlerinde Başarı Olgusu İncelemesi: İzmit Cedit Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği, 2nd International Graduate Studies Congress (IGSCONG'22), 08-11 Haziran